

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΕΤΟΣ ΜΑ' | ΑΘΗΝΑΙ, ΦΙΛΟΘΕΗΣ 19. — Τηλ. 227-689 | 1 ΙΟΥΛΙΟΥ 1964 | ΑΡΙΘ. 13

ΑΡΙΣΤΗ ΕΥΚΑΙΡΙΑ

«Τὰ πάντα ρεῖ». Μὲ τὴν πυρίνην αὐτὴν ἀλήθειαν ἐσφράγισεν, ἀπὸ πολλῶν ἤδη αἰώνων, τὸ μέτωπον τῆς Γῆς ὁ Ἡράκλειτος. Τὰ πάντα τροποποιοῦνται καὶ μετασχηματίζονται συνεχῶς. Καὶ ὁ ἄνθρωπος, τρεφόμενος ἀπὸ τοὺς καρποὺς τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως, ἔχει μὲν αἰωνίους ἐφέσεις καὶ ἀναζητήσεις, ἀδυνατεῖ ὅμως εἰς τὴν ἐγκόσμιον ζωὴν του νὰ πραγματοποιήσῃ τὴν ἀκεραιότητα, τὴν τελειότητα καὶ τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας. Ὑπάρχουν μάλιστα ἐποχαί, ὅπως ἡ ἰδική μας, καθ' ἃς ὁ ρυθμὸς τῆς δημιουργικῆς πορείας τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τόσο ταχὺς καὶ τόσα εἶναι τὰ παρυσιαζόμενα ὅπως νέα προβλήματα, ὥστε ὅλοι αἱ μορφαὶ τῆς ζωῆς, νὰ ὑφίστανται φθοράν, ἢ καὶ νὰ περιπίπτουν εἰς ἀχρησίαν.

★

Συμφώνως πρὸς τὰς διαπιστώσεις αὐτὰς οὔτε πολίτευμα ἀπολύτως τέλειον· οὔτε καὶ Κράτος ἰδανικὸν καὶ μόνιμον ὑπάρχει. Ἄλλως τε τὸ Κράτος, εἰς οἰανδήποτε μορφήν του, ἀποτελεῖ δεσποτείαν ἀνθρώπου ἐπὶ ἀνθρώπων. Καὶ ἀπὸ ἠθικῆς ἀπόψεως, ὁ δεσποτισμὸς εἶναι ψεῦδος. Καὶ ἡ ἐξουσία δὲν ἀποτελεῖ δικαίωμα· ἀλλ' ἀναγκαιότητα καὶ ἐξαναγκασμὸν. Καὶ ὀρθῶς ἐλέχθη, ὅτι τὸ θεμέλιον τοῦ Κράτους εἶναι ἡ βία. Ἰδεώδης πολιτεία εἶναι μόνον ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Ἄλλ' ἐντὸς αὐτῆς βεβαιοῦται τὸ τέλος πάσης δεσποτείας. Καὶ δὲν γνωρίζει αὕτη ἄλλας σχέσεις, εἰμὴ σχέσεις ἀγάπης, πού ἀποτελεῖ τὴν φύσιν τοῦ Θεοῦ. «Ὁ Θεὸς ἀγάπη ἐστίν» (Α' Ἰωάν. δ', 8).

★

Τὸ αὐτὸ ἰσχύει καὶ διὰ τὴν Οἰκονομίαν,

εἰς τὴν ὁποίαν ἡ ὠφελιμιστικὴ ἐποχὴ μας ἀποδίδει πρωτεύουσαν ἐντελῶς σημασίαν. Καὶ κοινὴ εἶναι ἡ πίστις, ὅτι ἐὰν ἔχουν ἐκχωρηθῆ εἰς τὴν ζωὴν μας αὐτὴν ἡμέραι χαρᾶς, αὐταὶ πρέπει ν' ἀναζητηθοῦν ἐντὸς τῆς οἰκονομικῆς δραστηριότητος καὶ εἰς τὴν ἀφθονωτέραν νομῆν καὶ ἀπόλαυσιν τῶν ὑλικῶν ἀγαθῶν. Καὶ ὅμως καὶ αἱ Οἰκονομίαι, πάσης μορφῆς, εἶναι καὶ αὐταὶ μορφαὶ ἱστορικαὶ καὶ σχετικαί. Καὶ ὅπως ἡ Ἱστορία μᾶς διδάσκει, οὔτε ἡ Οἰκονομία τῆς δουλείας, οὔτε καὶ ἡ καπιταλιστικὴ καὶ σοσιαλιστικὴ τοιαύτη ὑπῆρξαν καὶ εἶναι σταθεραὶ καὶ ἀμετάβλητοι. Ἀλλὰ διατελοῦν εἰς κατὰστασιν ρευστότητος καὶ εἶναι πλάνη ἢ φανατικὴ προσήλωσις εἰς οἰανδήποτε μορφήν Οἰκονομίας. Προσῆλωσις, ἢ ὁποία συχνότατα μεταβάλλει τὸν ἐγκέφαλον τοῦ ἀνθρώπου εἰς κατεψυγμένην οὐσίαν!

★

Τοῦτο βεβαίως δὲν σημαίνει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος πρέπει ν' ἀδρανῆ καὶ ν' ἀναπαύεται εἰς ἀνεργὸν μακαριότητα. Διότι ἐπλάσθη ὡς «εἰκὼν» τοῦ Θεοῦ, τοῦ αἰωνίου Δημιουργοῦ. Καὶ προωρίσθη, ν' ἀναπλάττη, διὰ τοῦ δημιουργικοῦ τοῦ μόχθου, τὸν φυσικὸν κόσμον· καὶ νὰ βεβαιώνη, διὰ τοῦ πνεύματός του, τὴν βασιλικὴν του τάξιν καὶ παρουσίαν ἐντὸς αὐτοῦ. Οἱ δὲ χριστιανοὶ ὀφείλουν νὰ μετέχουν ἐνεργῶς εἰς τὴν κοινωνικὴν ζωὴν. Καὶ ν' ἀγωνίζονται, ὅπως προσεγγίξῃ συνεχῶς αὕτη, εἰς ὅλον πληρεστέρας μορφᾶς Δικαιοσύνης καὶ Ὁραιότητος.

★

Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν εἶναι ἐντελῶς ψευδῆς

και ἀναληθής ἡ γνώμη, ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἔχει τοποθετήσει τοὺς προβληματισμούς της ἐκτὸς τοῦ Χρόνου, και πέραν ἀπὸ τὰ βάρη και τὰς μερίμνας τῆς ἐπιγείου ζωῆς. Ὅπως τὸναντίον μάλιστα. Ἡ εὐθύνη τῆς ὀρθῆς κοινωνικῶς ὀργανώσεως και μιᾶς ἀνιούσης συνεχῶς ζωῆς ἀνήκει εἰς πάντα Χριστιανόν. Και ὀφείλει οὗτος, ὄχι μόνον νὰ μὴ θάπτῃ εἰς τὴν γῆν τὸ ἐμπιστευθὲν εἰς αὐτὸν τάλαντον, μικρὸν ἢ μέγα. Ἀλλὰ νὰ τὸ πολλαπλασιάσῃ, μὲ τὸν δημιουργικὸν του μόχθον. Και τότε μόνον θ' ἀκούσῃ τὸ «Εὗγε, δοῦλε ἀγαθὲ και πιστέ», τῆς Εὐαγγελικῆς παραβολῆς (Ματθ. κε', 23).

*

Ἴνα μὴ ἀποβαίνουν ὅμως πικροὶ και σαπροὶ οἱ καρποὶ τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως, πρέπει νὰ δίδωνται τὰ πρωτεῖα εἰς τὰς πνευματικὰς και τὰς ἠθικὰς ἀξίας. Και ὄχι εἰς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, και, ὅπως συμβαίνει σήμερον, εἰς τὴν Τεχνικὴν και τὴν Οἰκονομίαν. Και νὰ μὴ θεωρῆται ὡς σκοπὸς τῆς ζωῆς ὁ εὐδαιμονισμὸς και ἡ τρυφή και ἡ ἀπόλαυσις. Ἀλλως ὁ κόσμος θὰ σχίζεται συνεχῶς εἰς τὸ Βασίλειον τοῦ Θεοῦ και τοῦ Ἀντιχρίστου. Και τὸ μοιραῖον και ἀναπόφευκτον ἀποτέλεσμα τῆς ὑλομανίας αὐτῆς θὰ εἶναι ἡ καταστροφή. Τὸ πρῶτον διὰ τοῦτο καθῆκόν μας εἶναι, νὰ πραγματοποιώμεν συνεχῶς τὴν δύναμιν και τὴν ὀραιότητα τοῦ ἀγαθοῦ ἐντὸς μας. Διότι εἶναι ψεῦδος και οὕτοπία νὰ θέλωμεν ἀφ' ἐνὸς μὲν νὰ ἐκμηδενίσωμεν τὸ ἐξωτερικὸν κακόν· και παραλλήλως νὰ τὸ ἀφήνωμεν νὰ ὑφίσταται κυρίαρχον ἐντὸς μας. Ἡ πορεία ἀνευ Θεοῦ, και ἡ ὀργάνωσις τῆς ζωῆς, χωρὶς τὴν ἠθικὴν και πνευματικὴν μας ἀναγέννησιν, εἶναι τὸ μίasma τῶν στεππῶν και τὸ πυρετικὸν παράληρημα τοῦ Κομμουνισμοῦ.

*

Ἡ κοινωνικὴ δικαιοσύνη και ἀλήθεια θὰ πραγματοποιηθοῦν, μὲ τὸν Χριστιανισμὸν και

διὰ τῆς θρησκευτικῆς ζωῆς. Και ὄχι μὲ τὰς σοσιαλιστικὰς οὕτοπιας, ποὺ τὸν παραμορφώνουν και τὸν διαστρέφουν. Θὰ ἦτο δὲ ἐντελῶς ἀπαράδεκτον, νὰ παραδώσωμεν τὴν κοινωνίαν εἰς τὴν δεσποτείαν τοῦ ψεύδους. Και νὰ προσδοκῶμεν νὰ συντριβῇ τὸ ἐντὸς τῆς ζωῆς κακὸν διὰ τῆς βίας, ἡ ὀποία εἶναι ἐξίσου κακόν. Μόνον, μὲ τὸν Χριστόν. Και μόνον διὰ τῆς πνευματικῆς ἐλευθερίας· και μόνον μὲ τὸν σεβασμὸν τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου και τῆς αἰωνίας ψυχῆς του, θὰ πραγματοποιηθῇ τοῦτο.

*

Ἄς προσέξωμεν. Διότι ἡ θαυμαστὴ ὄντως ἀνάπτυξις τῆς Τεχνικῆς ἐπραγματοποίησε μὲν τὴν λαβὴν και τὴν κυριαρχίαν τοῦ ἀνθρώπου ἐπὶ τῆς Φύσεως, τὸν ὑπεδούλωσεν ὅμως και τὸν ὑποδουλῶνει καθημερινῶς εἰς τὴν μηχανήν. Και τὰ ἰλιγγιώδη ἀκριβῶς ἐπιτεύγματα τῆς, ἐπιβάλλουν, ὡς ὕψιστον καθῆκον, νὰ κυριαρχηθῇ ὁ ἀνθρώπος ἀπὸ τὴν ἠθικὴν τοῦ Χριστιανισμοῦ. Διότι ἐὰν δὲν ὑποτάσσεται τὸ πνεῦμα εἰς τὸ θεῖον θέλημα και εἰς τὴν ἐξυπηρετήσιν τοῦ ἔργου τοῦ Θεοῦ, και ἐὰν τὸ ἀγαθὸν δὲν ἀποτελῇ τὸ ὕψιστον τέλος, εἶναι ἐνδεχόμενον νὰ ὀδηγηθῶμεν, ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμήν, εἰς τὴν καταστροφὴν τῆς ἀνθρωπότητος και εἰς τὸ τέλος τοῦ κόσμου, ἀπὸ διεστραμμένους και Σατανικὰς συνειδήσεις ἰσχυρῶν τῆς Γῆς.

*

Ἴδου διατὶ ἡ Ἐπιστημονικὴ πρόοδος ἐπιβάλλει ἀπολύτως τὴν ἰσόρροπον καλλιέργειαν τῆς Χριστιανικῆς ἠθικῆς. Και συνδρόμως τὴν ἀμέριστον ἐνίσχυσιν τῆς Ἐκκλησίας ὑπὸ τοῦ Κράτους, πρὸς πραγματοποίησιν τῆς ὕψηλης τῆς ἀποστολῆς. Και ὁ ὑπὸ ψήφισιν Καταστατικὸς Χάρτης ἀποτελεῖ ἀρίστην πρὸς τοῦτο εὐκαιρίαν. Ἴδου ἡ Ρόδος, ἰδου και τὸ πῆδημα.

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

Ὁ Θεὸς ὁ ποιήσας τὸν κόσμον και πάντα τὰ ἐν αὐτῷ, οὗτος οὐρανοῦ και γῆς ὑπάρχων Κύριος οὐκ ἐν χειροποιήτοις ναοῖς κατοικεῖ, οὐδὲ ὑπὸ χειρῶν ἀνθρωπίνων θεραπεύεται προσδεόμενός τινος, αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν και πνοὴν και τὰ πάντα. (Πράξ. 17, 24-25).

ΠΟΙΜΑΝΤΙΚΗ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΟΥ

13. Η ΠΡΟΣ ΤΟΝ ΞΕΝΟΝ ΕΜΠΡΑΚΤΟΣ ΑΓΑΠΗ ΚΑΤΑ ΤΟΥΣ ΠΑΤΕΡΑΣ

Τὸ πνεῦμα τῆς λειτουργικῆς ἐνότητος τονίζουν πλεῖστοι ὄροι συναντώμενοι εἰς τὰ ἀρχαῖα κείμενα. «Κοινωνοὶ θυσιαστηρίου», «κοινωνοὶ τραπέζης», συνδέονται μὲ ἐννοίας βαθύτατα ἐριζωμένας εἰς τὴν ἰουδαϊκὴν ψυχὴν. Ἡ Παυλικὴ ἔκφρασις (Α' Κορ. ι', 17) «εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοὶ ἔσμεν» ἀνταπεκρίνετο εἰς τὸν μύχιον πόθον ὅστις κατέκαιε τὰς καρδίας τῶν εὐσεβῶν τῆς μελλοντικῆς ἐνώσεώς των εἰς τὴν μεσσιανικὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ. Ἐδῶ βλέπομεν καθαρῶς τὸν παγκόσμιον καὶ οἰκουμενικὸν χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας μὲ ἱεραποστολικὸν πνεῦμα. Εἶναι ἡ Ecclesia una per omnem orbem terra diffusa, ὅπως τὸ περίφημον ἀποσπασμα τοῦ Μουρατόρι ὀρίζει. Προηγῆθη παράλληλος ἐννοια παρὰ τοῖς Ἰουδαίοις πλέον ὠχρὰ ἐννοεῖται, διὰ τὴν συγκέντρωσιν τῶν Ἰουδαίων ἀπὸ τοὺς τόπους τῆς ἐξορίας τῶν ἀπὸ ὅλα τὰ σημεῖα τοῦ κόσμου. Χαρακτηριστικὴ ἐν προκειμένῳ εἶναι ἡ βαβυλωνίος προσευχὴ ἡ λεγομένη τῶν «Δεκαοκτώ».

«Υψώσον τὴν σημαίαν πρὸς συγκέντρωσιν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφός μας ὅλων τῶν ἐξορίστων, ἐκ τῶν τεσσάρων γωνιῶν τῆς γῆς. Εὐλογημένος εἶ, Γιαχβέ, ὁ συναθροίζων ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὸν ἐσκορπισμένον λαὸν τοῦ Ἰσραήλ» (Beer, Berachoth, σελ. 20).

Βεβαίως ἐνταῦθα ἔχομεν μίαν τυπολογικὴν ἐφαρμογὴν ἐνὸς πόθου παρουσιαζομένου ὑπὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα παρὰ τῶ Ἰσραήλ.

Εἰς τὴν Διδαχὴν ἐξαίρεται ἡ ἀνάγκη τῆς συμμετοχῆς τόσον εἰς τὰ πνευματικὰ ἀγαθὰ ὅσον καὶ εἰς τὰ ὕλικα. Ἐφ' ὅσον ἐξ ἐνὸς Κυρίου πάντες καὶ τὰ πάντα, εἰς κοινὴν διάθεσιν κεῖνται τὰ ὅποιαδήποτε δῶρα :

«Οὐκ ἀποστραφήση τὸν ἐνδεόμενον συγκοινωνήσεις δὲ πάντα τῷ ἀδελφῷ σου καὶ οὐκ ἐρεῖς ἴδια εἶναι. Εἰ γὰρ ἐν τῷ ἀθανάτῳ κοινωνοὶ ἐστε, πόσω μᾶλλον ἐν τοῖς θνητοῖς» (Δ' 5—8).

Καὶ ἀλλαχοῦ :

«Πάντας τιμῆσατε, τὴν ἀδελφότητα ἀγαπάτε, τὸν Θεὸν φοβεῖσθε...».

Ὁ ἀγαπῶν τὸν πλησίον, κατὰ τὸν ἰ. Αὐγουστῖνον, μιμεῖται τὸν Θεόν. Ἐκτελεῖ ὅ,τι θὰ ἐξετέλει ὁ Θεὸς ἐάν ἦτο εἰς τὴν θέσιν μας. Ἐνοῦται ἐπομένως μετὰ τοῦ Πατρός, ὅπως ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ Ι.Χ., ὁ ἐξ ἀρχῆς Λόγος, Λόγος μετὰ τοῦ Θεοῦ, Θεὸς-Λόγος. Ὅλοι οἱ ἄλλοι οἱ γινόμενοι θεοί, γίνονται τοιοῦτοι διὰ τῆς Χάριτός Του. Δὲν γεννῶνται ἐκ τῆς οὐσίας των, οὐδὲ γίνονται ἐξ ἑαυτῶν μετὰ ταῦτα. Γίνονται θεοὶ διὰ νὰ φθάσουν πρὸς Αὐτὸν διὰ τῆς δωρεᾶς Του, διὰ νὰ καταστοῦν συγκληρονόμοι Χριστοῦ. Τοσοῦτον ἀχανῆς εἶναι ἡ ἀγάπη τοῦ Κληρονόμου τούτου, ὥστε ἠθέλησε νὰ ἔχη συγκληρονόμους. Ποῖος φιλάργυρος θὰ ἐπεθύμει νὰ ἔχη συγκληρονόμους. Ἐὰν ἐνεφανίζετο εἰς τοιοῦτος θὰ διειμοιράζετο μαζὺ του τὴν περιουσίαν κατὰ

τοιοῦτον τρόπον, ὥστε αὐτὸς μόνος νὰ τὴν ἰδιοποιήθῃ ὀλόκληρον καὶ οὐδὲν ν' ἀφήσῃ εἰς ἄλλους.

Ἀντιθέτως, ἡ κληρονομία, εἰς τὴν ὁποίαν εἴμεθα οἱ συγκληρονόμοι Χριστοῦ, οὐδὲ ὅπως ὀλιγοστεύει ἀπὸ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν συγκληρονόμων τῶν ἀγαθῶν. Ἄλλ' εἶναι ἐπίσης ἀφθονος διὰ τοὺς πολλούς, ὅπως ἐπίσης καὶ δι' ἓνα μικρὸν ἀριθμὸν. Ἀφθονος ὁμοίως διὰ τὸν καθένα καὶ ἰδιαιτέρως δι' ὅλους μαζὺ⁽¹⁾.

Ἀκόμῃ ποιητικώτερον καὶ φιλοσοφικώτερον ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος διαβλέπει τὴν ἀναλογίαν τῆς ὕλικῆς ἐνότητος τῶν δύο τούτων εἰδῶν μὲ τὴν ἐνότητα τοῦ μυστικοῦ σώματος τῶν πιστῶν.

«Εἴμεθα ἓνα σῶμα ἀποτελούμενον ἀπὸ πολλὰ μέρη. Σκέψου ὅτι ὁ ἄρτος δὲν κατεσκευάσθη ἀπὸ ἓνα μόνον κόκκον σίτου, ἀλλὰ ἀπὸ πολλούς. Πολλοὶ ἐπίσης ῥόγαι σταφυλῶν συνεκεντρώθησαν εἰς τὸν ζυμωμένον μούστον. Τὸ παράγωγον λοιπὸν τῆς ἀμπέλου ἐσχηματίσθη ἀπὸ τὴν ἐνότητα τῶσων ἐπὶ μέρους στοιχείων. Κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον ἠθέλησε καὶ ὁ Κύριος ὥστε ὅλοι ἡμεῖς ν' ἀνήκωμεν εἰς Αὐτόν. Ἐκεῖ εἰς τὸ Θυσιαστήριον συνέστησε τὸ μυστήριον τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητος»⁽²⁾.

Ἡ εἰκὼν τοῦ πλήθους τῶν κόκκων σίτου ἀποτελούντων τὸν ἄρτον τῆς προσφορᾶς ἐμελετήθη καὶ ἀπὸ τὴν Ἀναφορὰν τοῦ ἐπισκόπου Σεραπίωνος ἐμφανισθεῖσαν περὶ τὸ 350 μ.Χ.

«Ὡσπερ ὁ ἄρτος οὗτος ἐσκορπισμένος ἦν ἐπάνω τῶν ὀρέων καὶ συναχθεὶς ἐγένετο εἰς ἓν, οὕτω καὶ τὴν ἀγίαν Σου Ἐκκλησίαν συναξὸν ἐκ παντὸς ἔθνος, καὶ πάσης χώρας καὶ πάσης πόλεως καὶ κώμης καὶ οἴκου καὶ ποιήσον μίαν ζῶσαν Ἐκκλησίαν».

Τὸ θέμα τῆς συναδελφώσεως καὶ τὸ πνεῦμα αὐτὸ τῆς μετουσιώσεως τῆς καθημερινῆς ζωῆς μὲ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ διαπραγματεύεται ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος εἰς μίαν ὁμιλίαν του. Τὴν ἀπηθύνη ὅπως φαίνεται εἰς ἀκροατήριον ἐργατικὸν καὶ ἀγροτικὸν τὴν Κυριακὴν τοῦ Πάσχα, ὁπότε ὅλοι μετὰ τὴν ἀπόλυσιν θὰ ἐπανήρχοντο εἰς τὴν τύρβην καὶ τὰς μερίμας τοῦ βίου.

«Μετ' ὀλίγον θὰ ἐπιστρέψετε, ἀδελφοί μου, εἰς τὰς γαίας σας. Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ἐκείνην δὲν θὰ σᾶς ἐπανίδωμεν πλέον εἰμὴ μετὰ τὰς μεγάλας ἐορτάς. Ἴδου ἔληξαν αἱ ἐορτάσιμοι ἡμέραι (ἐννοεῖ ὁ ἱερός πατὴρ τὸ ἅγιον Πάσχα). Θὰ τὰς διαδεχθοῦν ἡμέραι δοσοληψιῶν, μηνύσεων, διαφορῶν μεταξὺ σας. Ἀλλὰ σεῖς θὰ ζῆτε μὲ τὴν συναίσθησιν, ὅτι εἰσθε συνεχῶς ὑπεύθυνοι ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ δι' ὀλόκληρον τὴν ζωὴν σας, καὶ ὄχι μόνον διὰ τὰς τελευταίας αὐτὰς δέκα πέντε ἡμέρας»⁽³⁾.

Ἐπὶ πλέον ἡ ἐννοια τοῦ μυστηρίου ὡς πράξεως ἐνοποιοῦ καὶ συνδετικοῦ κρίκου τῶν ἀδελφῶν τῆς χριστιανικῆς κοινότητος φαίνεται εἰς πλείστας λειτουργικὰς ἐκφράσεις τῆς ἀρχαίας Ἐκκλησίας, τὰς ὁποίας

1. Sermo in PS 49, trad. Péronne t. XII, 459.

2. Sermo 259, P.L. 38, 1247, 1116.

3. Sermo 259, P.L. 38, 1199-1201.

συγκεφαλαιώνει επιγραμματικώτατα ο Ψευδοδιονύσιος ο 'Αρεοπαγίτης.

«'Η θειοτάτη τοῦ ἐνὸς καὶ ταυτοῦ καὶ ἄρτου καὶ ποτηρίου κοινὴ καὶ εἰρηναία μετάδοσις ὁμοτροπίαν αὐτοῖς ἔνθεον ὡς ὁμοτρόφοις νομοθετεῖ» (4).

Ἐκ τούτου συνάγεται ἡ πρακτικὴ πλευρὰ ἐκ τῆς θεολογικῆς ἀρετῆς τῆς «ἀγάπης κατὰ Θεόν». Ἡ ἠθικὴ τῶν Πατέρων τῆς Ἀνατολῆς, ὅπως ἐπίσης καὶ τοῦ ἱεροῦ Αὐγουστίνου, στενώτατα συνδέει τὸ θεολογικὸν στοιχεῖον μὲ τὸ σωτηριολογικόν, καὶ εἰδικώτερον τὸ κοινωνιολογικόν. Ἡ πρὸς τὸν Θεὸν λατρεία μας, ἡ ὁμολογία τῶν πιστευτέων ἀληθειῶν ἢ ὅποια συγκροτεῖ τὸ δόγμα, δὲν θὰ νοηθῆ ὡς μία διδασκαλία μεταφυσικῆ μόνον, ἢ ἐνδιαφέρουσα τοὺς «εἰδικούς» καὶ ὠρισμένους «ταχοὺς» τῆς Ἐκκλησίας ἢ καὶ τοὺς μύστας τῆς Θεολογικῆς ἐπιστήμης. Τὸ δόγμα ἐνδιαφέρει ἕνα ἕκαστον ἰδιαιτέρως. Ἐνδιαφέρει τὴν σωτηρίαν μου, πάντοτε ὅμως ἐν συσχετίσει μὲ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον.

Ἡ θεολογία τῆς ἀγάπης, μὲ ἄλλας λέξεις, προσδιορίζει τὴν προσωπικὴν θέσιν μου ἐν τῷ κόσμῳ, μετὰ τῶν ἄλλων ὁμοῦ, καὶ ὑπὸ τὴν καθοδήγησιν τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἄλλως, καταντᾷ ἐν σύστημα ἄνευ ριζῶν ὑπάρξεως. Ὁ σκοπὸς δὲ τῆς συγχρόνου θεολογίας, ἰδιαιτέρως δὲ τῆς Λειτουργικῆς θεολογίας, εἶναι νὰ ἐμφανίσῃ τὸν ἄνθρωπον, ὡς δρῶν μέλος τῆς Ἐκκλησίας, ὡς φορέα τῆς Παραδόσεως καὶ ὡς ἀγγελιαφόρον τῆς μαρτυρίας τοῦ Εὐαγγελίου. Τὸ θαῦμα τῆς Πεντηκοστῆς πρέπει νὰ κινητοποιῆ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν, ὥστε ἕκαστος νὰ διαλαλῆ τὰ θαυμάσια τοῦ Θεοῦ κατὰ τὸν πλέον σύγχρονον τρόπον, καὶ νὰ ἐκφράξῃ τὴν δύναμιν τοῦ Πνεύματος συμφώνως μὲ τὰς ἐνεστῶσας ἀνάγκας.

Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὁ πιστὸς θὰ ἀποδεικνύῃ ἐκ τῆς προσωπικῆς του πείρας, τὴν δύναμιν τῶν ἀρχαίων δογμάτων. Ἐὰν πράγματι ζῆ συνειδητῶς τὴν ἐσωτερικὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας ὁ πιστὸς ἐπιβάλλεται νὰ τὸ ἐξωτερικεύῃ, νὰ τὸ ἐμφανίσῃ μὲ τὰς πράξεις, κατὰ τρόπον καὶ εἰς μίαν γλῶσσαν τὴν ὅποιαν ὁ καθεὶς νὰ τὴν ἐννοῆ, ὥστε ἀκολούθως νὰ ἐννοῆ καὶ τὴν Ἀλήθειαν. Ἡ παράδοσις εἶναι ζῶσα πραγματικότης καὶ δημιουργικὴ, διότι ἀπεργάζεται τὰ ἴδια βιώματα ἐκεῖνα τῶν μαρτύρων τῆς Πίστεως καὶ τῶν ἁγίων τῶν πάλαι τε καὶ νῦν.

Τὸ ἁγιαστικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας ὑποβοηθεῖ τὴν συνάντησιν τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸν Θεὸν καὶ μὲ τὸν συνάνθρωπόν του. Ἡ σχέσις του αὐτῆ ἐξαρτᾶται, ἐννοεῖται, ἐκ τοῦ μέτρου τῆς σχέσεώς του μὲ τὸν Θεόν. Νεῖλος ὁ Σιναΐτης, ὁ μέγας αὐτὸς ἀσκητής, διὰ τὰ δείξῃ τὴν ἱερότητα τῶν σχέσεων αἱ ὅποιαί πρέπει νὰ διέπουν τὸν πιστὸν ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ὑπενθυμίζει ὅτι εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ πλησίον, εἴτε περὶ γυναικὸς πρόκειται εἴτε περὶ ἀνδρός, πρέπει νὰ βλέπωμεν τὴν εἰκόνα τοῦ Δημιουργοῦ. («Ὁ πλησίον σου πρέπει νὰ εἶναι ἕνας ὡς ἄλλος θεὸς μετὰ τὸν Θεόν» (5)).

Ἐὰν ἐξ ἄλλου, ὁ ἐρημίτης ἀπομακρύνεται τῶν ἀνθρώπων, τοῦτο γίνεται διὰ νὰ πολεμήσῃ οὗτος τοὺς

ἐχθροὺς τοῦ ἀνθρώπου, δηλαδὴ τοὺς δαίμονας. Ὁ ἀσκητὴς ἔλκει περισσότερον τὴν προσοχὴν τοῦ Πονηροῦ. Ἐξουδετερώων αὐτούς, παρέχει βοήθειαν εἰς τὸν πολὺν κόσμον. Δίδει τὸ παράδειγμα τοῦ θριάμβου κατὰ τοῦ κακοῦ, ἐνθαρρύνει τοὺς ὀλιγοψύχους. «Κατεργάζομαι τὴν σωτηρίαν» σημαίνει λήθην τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ προσφορὰν τοῦ ἑαυτοῦ μας εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῶν ἄλλων. Τοῦτο ἀκριβῶς χαρακτηρίζει τὴν ζωὴν τῶν ἁγίων μοναχῶν. «Κατεργάζομαι τὴν σωτηρίαν» σημαίνει ἀκόμη μίμησιν τῆς ἐνεργείας τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἢ ὅποια διαρκῶς «προσφέρει καὶ προσφέρεται» πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους.

Ἡ ἀνάπηρος ἀγάπη δὲν ἀποκλείεται, παρὰ ταῦτα, ἀκόμη καὶ μετὰξὺ χριστιανῶν ὠρίμων καὶ ἐναρέτων.

Εἶναι δυνατὸν ν' ἀγαπῶμεν τὸν Θεὸν ἐνίοτε χωρὶς ν' ἀγαπῶμεν καὶ τὸν πλησίον μας. Εἶναι ὅμως τελείως ἀδύνατος ἡ σωτηρία μου χωρὶς τὴν ἐκδήλωσιν ἐνδιαφέροντος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ πλησίον μου. Ἡ ὀριζοντία ἠθικὴ μὲ τὴν κάθετον ἠθικὴν συναντῶνται. Ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον συμπληρῶναι ἢ μία τὴν ἄλλην.

Τὰ χωρία αὐτὰ σὺν τοῖς ἄλλοις ἀποτελοῦν τὴν κεντρικὴν ἰδέαν τοῦ Μοναχισμοῦ καὶ τῆς χριστιανικῆς ἀσκήσεως. «Ὅλοι οἱ Πατέρες καὶ οἱ λεγόμενοι Νηπτικὸι (ὑπερορῶν μὲν τῆς σαρκὸς παρέρχεται γὰρ, ἐπιμελοῦνται δὲ ψυχῆς πράγματος ἀθανάτου). Ὁ χριστιανὸς εἶναι προσωρινὸς ἐνοικὸς τοῦ μεγάλου αὐτοῦ πανδοχείου, ποὺ λέγεται κόσμος. Ὡς ξένος λοιπὸν καὶ ὀδοιπόρος πρέπει ν' ἀντικρύξῃ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, μὴ κολλώμενος εἰς τὰς ἀποτόκους τέρψεις καὶ ἡδονὰς.

Τοῦτο ἐκφράζει επιγραμματικώτατα ὁ Ἰουστῖνος εἰς τὴν περιφημον πρὸς Διόγνητον ἐπιστολὴν του (γ' 5).

«Οἱ Χριστιανοὶ πατρίδας οἰκοῦσιν ἰδίας, ἀλλ' ὡς πάροικοι μετέχουσι πάντων ὡς πολῖται, καὶ πανθ' ὑπομένουσιν ὡς ξένοι· πᾶσα ξένη πατρίς ἐστὶν αὐτῶν, καὶ πᾶσα πατρίς ξένη».

Εἶναι ἐκτὸς πάσης συζητήσεως ὅτι σήμερον παρατηρεῖται ἕνα χάσμα μετὰξὺ τῆς λειτουργικῆς μαρτυρίας καὶ τῆς καθημερινῆς μας ζωῆς. Τὴν ἀντινομίαν αὐτὴν τὴν ἐπισημαίνουμ ὅλοι ὅσοι μᾶς γνωρίζουν καὶ μᾶς σχολιάζουν. Διαπιστώνουν ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς λειτουργικῆς ἐνότητος ἀπουσιάζει εἰς τὴν πρᾶξιν: εἰς τὸν ἐμπορικὸν στίβον, εἰς τὰς σχέσεις μας μὲ τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς ἐργάτας. «Ὅτι δὲν ἐξωτερικεύεται εἰδικώτερον ἀκόμη πρὸς τοὺς ἀφικνουμένους συνεχῶς μετανάστας ἐκ μέρους τῶν παλαιόθεν ἐγκατεστημένων.

Κάτι πρέπει ν' ἀλλάξῃ πρὸς θεραπείαν τοῦ κακοῦ. Ὅ,τι δέον νὰ ἐπισημανθῆ εἶναι ἡ προβολὴ τῶν Μυστηρίων ὡς κοινωνίας μετὰξὺ τῶν ἀνθρώπων πραγματικῆς, ὡς ἀπεργαζομένης τὴν τόσον διατυμπανιζομένην συναδέλφωσιν τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Ἐνώπιον τῶν συσσωρευθέντων τόσων κακῶν δὲν πταίει αὐτῆ καθ' ἑαυτὴν ἡ Θ. Λειτουργία. Ἐπειδὴ τὰ Μαθηματικὰ ἢ ἡ Φυσικὴ εἶναι πολὺπλοκα δὲν ἔπεται ἐκ τούτου, ὅτι πρέπει νὰ καταργήσωμεν ἀπὸ τὰ σχολικὰ προγράμματα τὴν διδασκαλίαν τῶν μαθημάτων αὐτῶν. Ἀντιθέτως ἐπιβάλλεται νὰ τὰ ἀναπτύξωμεν μεθοδολογικῶς ὥστε ν' ἀ-

4. Ἐκκλησιαστικὴ Ἱεραρχία γ' 3 P.G. 3,428.

5. Περὶ προσευχῆς κεφ. 123. P. G. 79, 1193.

φομοιώνονται, ν' ανταποκρίνονται εἰς τὴν σύγχρονον ἀντίληψιν.

Διὰ τοὺς σημερινοὺς πιστοὺς μας, ἐνταῦθα ἐν Ἑλλάδι καὶ ἐκεῖθεν τοῦ Ἀποδήμου Ἑλληνισμοῦ, ἡ Θ. Εὐχαριστία δὲν ἐμφανίζεται ὡς κοινωνικὸν ζήτημα καὶ ὡς συνεχτικὸς δεσμὸς εἰς τὴν ἀπόστασιν τῶν κοινωνικῶν τάξεων. Ἐκλαμβάνεται μᾶλλον ὡς ἀπλὴ πρᾶξις εὐλαβείας, ὡς ἰδιωτικὴ ὑπόθεσις, ὡς ἀνακούφισις τῆς ψυχῆς προσωπικῆ. Ὁ Αὐγουστῖνος διορθώνει τὰς ἐν προκειμένῳ ἐσφαλμένας ἀντιλήψεις ὅταν λέγῃ: «Εἴμεθα καὶ γινόμεθα ὅ,τι τρώγομεν». Δηλαδή, μετὰ τὴν θεῖαν Εὐχαριστίαν δὲν μένομεν ὅπως ἤμεθα. Κάτι συνέβη τὸ ὁποῖον μᾶς συνεκλόνησε καὶ μᾶς ἤλλαξε, μᾶς προσήγγισε μὲ τοὺς ἄλλους. Πολὺ ἐπιτυχῶς ἐν προκειμένῳ παρατηρεῖ Λέων ὁ Μέγας: «Ἡ συμμετοχὴ μας εἰς τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἶμα τοῦ Χριστοῦ δὲν ἀποβλέπει εἰς ἄλλο τι, εἰμὴ εἰς τὸ νὰ μᾶς μεταμορφώσῃ κατὰ τὸ πρότυπον Ἐκεῖνου, τὸν Ὅποιον δεχόμεθα» (6).

Ἡ μὲ τόσον ζωηρὸν τόνον διδασκαλίαν τῆς ὑπεραπίσεως τῶν ἀπεριμμένων καὶ τῶν «ξένων» εὐρίσκειται εἰς τὸ πλάσιον τοῦ ἐσχατολογικοῦ κηρύγματος τοῦ Κυρίου ὀλίγον πρὸ τοῦ Πάθους του. Εἰς τὴν ἐποχὴν τοῦ ὁ Χριστὸς συνήντα μίαν κατάστασιν τραγικὴν, ἐκδηλουμένην εἰς περιφρόνησιν πρὸς τοὺς ξένους. Οἱ Ἰουδαῖοι τοὺς ἐθεώρουν κύνας, ἀπολωλότας. «Ξένος» καὶ «ἔθνικος» ἦτο συνώνυμον μὲ τοὺς χαμένους εἰδωλοάτρας. Τοῦτ' αὐτὸ, Σαμαρείτης καὶ ἔθνικος. Ὡς «ξένου», ἦσαν ἀκάθαρτοι καὶ ἐπομένως δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγγίζωνται, οὐδὲ ἀκόμη νὰ χαιρετῶνται.

Ἐναντίον αὐτῆς τῆς ἀτομιστικῆς ἀντιλήψεως τῆς λατρείας, ἡ ὁποία συγχρόνως εἶναι καὶ διαλυτικὴ καὶ ἀντικοινωνικὴ, ἐπιβάλλεται ἡ Ἐκκλησία νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ νὰ τονίσῃ τὸν ἐνωτικὸν ρόλον τῆς Λειτουργίας. Τόσον συχνὰ ἀκούομεν ἀπὸ μορφωμένους καὶ μὴ, διὰ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν ἀπουσίαν τους ἀπὸ τὸ μυστήριον τῆς Κοινωνίας, «Ἐγὼ, στὸ σπίτι μου προσεύχομαι... Μήπως δὲν εἶναι τὸ ἴδιο. Ἐγὼ κάμω τὴν προσευχὴ μόνος μου. Δὲν μοῦ ἀρέσουν οἱ θεατρνισμοὶ καὶ ἡ πολυκοσμία...».

Ἡδὴ ὁ Μέγας Βασιλεὺς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν του εἶχε ν' ἀντιμετωπίσῃ παρομοίαν κατάστασιν καὶ θέτων τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των ὑπογραμμίζει πόσον ἀναντικατάστατος παραμένει ἡ ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας συμπροσευχὴ ὅλων μαζύ. Ὁμιλῶν εἰς τὸ ψαλμικὸν «Προσκυνήσατε τῷ Κυρίῳ ἐν αὐτῇ ἀγία αὐτοῦ» (Ψαλ. κη', 2) σαφέστατα ὀρίζει: «Προσκλήνησις δὲ ἡ οὐκ ἔξω τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλ' ἐν αὐτῇ τῇ αὐτῇ τοῦ Θεοῦ τελουμένη. Μὴ μοι, φησὶν, ἰδίας αὐλάς καὶ συναγωγὰς ἐπινοεῖτε. Μία ἐστὶν αὐτῇ ἀγία τοῦ Θεοῦ. Ἦν αὐτῇ πρότερον, ἢ τῶν Ἰουδαίων συναγωγῇ. Ἀλλὰ μετὰ τὴν εἰς Χριστὸν ἁμαρτίαν ἐγένετο ἡ ἔπαυλις αὐτῶν ἡρημαμένη» (7).

Τὴν ὀρθὴν κοινωνίαν του, ὁ πιστὸς, μὲ τὰ ἐπὶ γῆς καὶ μὲ τὰ οὐράνια, ἐπιτυγχάνει μόνον κατόπιν ἐσωτερικῆς καθάρσεως. Εἶναι δηλαδή ἀδύνατον νὰ θρησκευώμεν

καὶ ν' ἀγαπῶμεν τὸν πλησίον ἐφ' ὅσον ζῶμεν ὑπὸ τὸ κράτος τῶν αἰσθήσεων καὶ εἴμεθα ἀκάθαρτοι.

«Ἵπεράνω τῶν αἰσθητῶν καὶ πάσης σωματικῆς φαντασίας γινόμενος, πρὸς δὲ τὰ ἐν οὐρανοῖς θεῖα καὶ νοητὰ τῇ δυνάμει τοῦ νοῦ συναπτόμενος, ὅτε γὰρ οὐ συνομιλεῖ τοῖς σώμασιν ὁ νοῦς ὁ τῶν ἀνθρώπων, οὐδέ τι τῆς ἐκ τούτων ἐπιθυμίας μεμιγμένον ἐξώθεν ἔχει, ἀλλ' ὅλος ἐστὶν ἄνω ἑαυτῷ συνῶν ὡς γέγονεν ἐξ ἀρχῆς» (8).

Αὐτὴ ἡ ἀνωτέρωσις ἐκ τῆς χαμαιζήλου φύσεώς μας εἶναι τὸ ἔργον τῆς σωζούσης Ἐκκλησίας. Ζῶντες ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ, ὅπως ὁ Ἰδρυτὴς τῆς ὠρίσεν ἐξ ἀρχῆς, καὶ ρυθμίζοντες τὰ βήματά μας πρὸς τὰ βήματα ἐκείνης, ἐξομοιούμεθα μὲ τὸ αἰώνιον Πρότυπὸν τῆς: τὸν Χριστόν. Ὡστε εἶναι ἀδύνατον νὰ ὁμιλήσωμεν περὶ βελτιώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ἀνευ συσχετίσεως μὲ τὸ μυστήριον τῆς Ἐνσαρκώσεως, καὶ ἀνευ ἀναφορᾶς πρὸς τὸ ἁγιαστικὸν καὶ λειτουργικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας. Ὅθεν, κατὰ τὸν μέγαν Ἀθανάσιον, ἡ συμμετοχὴ μας εἰς τὰ μυστήρια δὲν εἶναι μία λεπτομέρεια τελετουργικῆ καὶ μηχανικῆ ἢ ἐξωτερικῆ συνήθεια, ἀλλ' εἶναι θεμελιώδης προϋπόθεσις τῆς θεώσεως. Διότι δι' αὐτῶν ὁ Λόγος μᾶς μεταμορφώνει ἀοράτως. «Ὡς γὰρ ὁ Κύριος, ἐνδυσάμενος τὸ σῶμα γέγονεν ἄνθρωπος, οὕτως ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι παρὰ τοῦ Λόγου θεοποιούμεθα» (9).

Τὸ χαρακτηριστικὸν σημεῖον τῆς θεολογίας τοῦ Μ. Ἀθανασίου ἐν σχέσει μὲ τὴν σωτηριολογίαν εἶναι ἡ «συγγενεια» ἡμῶν πρὸς τὸν Χριστόν, πρὸς τὰς δύο φύσεις του. Παρακολουθῶν ὁ μέγας πατριάρχης τῆς Ἀλεξανδρείας τὴν ἀνθρωπίνην ζωὴν Του διὰ μέσου τῶν διαφόρων σταδίων μέχρι τοῦ θανάτου Του καὶ τὰς διαφορὰς διακυμάνσεις τῆς κατὰ σάρκα ζωῆς Του, καταλήγει εἰς τὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Κύριος εἶναι «ἀδελφός» μας καὶ μάλιστα «πρωτότοκος», καὶ ἐπομένως καὶ ἡμεῖς ὡς «σύσσωμοι» σωζόμεθα δι' Αὐτοῦ (10). Εἰς τὸν περίφημον «Τόμον πρὸς Ἀντιοχεῖς», γραφέντα περὶ τοῦ 362, ἐπανέρχεται εἰς τὸ ἴδιον θέμα καὶ λέγει ὅτι «καὶ μονογενῆς ὢν Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γέγονεν ὁ αὐτὸς καὶ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀφελφοῖς» (11). «Εἰ γὰρ καὶ μεθ' ἡμᾶς δι' ἡμᾶς γέγονεν ἄνθρωπος καὶ ἀδελφός ἡμῶν, διὰ τὴν τοῦ σώματος ὁμοίωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τούτῳ πρωτότοκος λέγεται καὶ ἐστὶν ἡμῶν, ἐπειδὴ ἡμεῖς ὡς σύσσωμοι τυγχάνοντες».

Εἰς τὸ ἔργον του περὶ «Διονυσίου Ἀλεξανδρείας» ἐπαναλαμβάνει τὴν συμμετοχὴν μας εἰς τὴν θεῖαν φύσιν τοῦ Κυρίου.

«... Ἡμεῖς γὰρ τοῦ Κυρίου κατὰ σῶμα συγγενεῖς ἐσμὲν καὶ αὐτὸς διὰ τοῦτο εἶπεν ἀπαγγεῶ τὸ ὄνομά σου τοῖς ἀδελφοῖς μου». Καὶ ὥσπερ ἐστὶ τὰ κλήματα ὁμοουσία τῆς ἀμπέλου, καὶ ἐξ αὐτῆς, οὕτω καὶ ἡμεῖς ὁμογενῆ τὰ σώματα ἔχοντες, τῷ σώματι τοῦ Κυρίου» (12).

Ἐκ τούτου καὶ ἀπαξάπαντες οἱ μεταγενέστεροι διδάσκαλοι τῆς Ἐκκλησίας βλέπουν στενὴν ἐξάρτησιν

8. Λόγος κατὰ Ἑθνικῶν 2, P.G. 25,8.

9. Λόγος κατὰ Ἀρειανῶν Β' 70 P.G. 26,296.

10. Λόγος κατὰ Ἀρειανῶν Β' 61, P.G. 26,277.

11. Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς Τόμος 7, P.G. 26,805.

6. Sermo 63,7. P.L. 54,357.

7. Ὁμιλία εἰς τὸν κη' ψαλμ. 3, P.G. 29,288.

και ἀλληλουχίαν μεταξύ τῆς θείας ἐνσαρκώσεως και τῆς δι' αἰσθητῶν μέσων, δηλαδή διὰ τοῦ ἄρτου και οἴνου, μυστηριακῆς ἐνώσεως τοῦ ἀπείρου μετὸ πεπερασμένον, τοῦ ἀπροσίτου και ἀπείρου μετὸν πεπερασμένον ἀνθρώπων.

Ὁ κύριος σκοπὸς τῆς ἐνσαρκώσεως τοῦ Λόγου κατὰ τὴν Πατερικὴν σωτηριολογίαν εἶναι ἡ ἔνωσις τοῦ ἀνθρώπου μετὸν θεότητα. Ἡ ἐνανθρώπησις δὲν θὰ συνβῆναι ἐὰν δὲν ἐμεσολάβει ἡ ἁμαρτία. Οὕτως ἐκφράζεται Γρηγόριος ὁ Ναζιανζηνός :

«Ὁ δὲ ἦνται τῷ Θεῷ, τοῦτο και σώζεται» ('Ἐπιστολὴ CI πρὸς Κληδώνιον P.G. 37, 118).

Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ἀφ' ἑτέρου, ὡς τέλος τῆς συγκαταβάσεως τοῦ Ἰησοῦ παραδέχεται τὴν συμμετοχὴν τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ μυστικὸν Σῶμα τοῦ Ἀναστάτου Χριστοῦ. Εἰς τὴν 60ῃν ἐρώτησιν τοῦ Θελασσίου ἀναλύει τὴν βαθυτέραν ἐννοίαν τῆς Α' Ἐπιστολῆς Πέτρου δ' 19 «ὡς ἀμνοῦ και ἀμώμου και ἀσπίλου Χριστοῦ, προεγνωσμένου ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

Ὁ π ὅ θ ο ς τ ῆ ς ἀ π α λ λ α γ ῆ ς μ α ς ἀ π ὸ τ ῆ ν ζ ω ῆ ν ἀ ποτελεῖ τὴν ἀφετηρίαν τῶν κηρυγμάτων τοῦ χρυσορρήμονος Ἰωάννου. Οἱ ὀφθαλμοὶ μας εἶναι ἐστραμμένοι πρὸς τὰ μένοντα ἀγαθὰ και οὐχὶ πρὸς τὰ ρευστά. Ἀπὸ τὴν ζωὴν ἀντλεῖ τὰ ἐπιχειρήματά του :

«Καθὰπερ ὁ πυκτεύων ἐπείγεται τοῦ σταδίου ἐξελεθεῖν, ἵνα ἀπαλλαγῇ τῶν τραυμάτων και ὁ ἀθλητής ἀναστήναι τὸ θέατρον ἐπιθυμεῖ, ἵνα ἐλευθερωθῇ τῶν πόνων. Οὕτω και ὁ ἐν σκληρῷ και τραχυτάτῳ βίῳ ζῶν μετ' ἀρετῆς ἐπιθυμεῖ τῆς τελευτῆς, ἵνα και τῶν πόνων ἀπαλλαγῇ τῶν παρόντων και ὑπὲρ τῶν ἀποκειμένων ἔχη στεφάνων θαρρεῖν πρὸς τὸν εὐδιον, καταπλεύσας λιμένα και ἐκεῖ μεταστάς, ἐνθα λοιπὸν οὐκ ἔστιν ὑποτεῦσαι ναυάγιον. Διὰ τοῦτο και ὁ Θεὸς ἐπίπονον φύσει και μοχθηρὸν τὸν βίον ἡμῶν κατεσκεύασεν, ἵνα ὑπὸ τῆς ἐνταῦθα συνωθούμενοι θλίψεως, ἐπιθυμίαν τῶν μελλόντων λάβωμεν. Εἰ γὰρ νῦν τοσοῦτων ὄντων τῶν λυπηρῶν και κινδύνων και φόβων και φροντίδων, πάντοθεν ἡμᾶς περιστοιχιζομένων, οὕτως ἐμφιλοχωροῦμεν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ, εἰ μὴδὲν τούτων ἦν ἄλλ' ἄλυτος τις και ἀταλαιπυρος ὁ βίος ἅπας ἐγένετο, πότε ἂν ἐπιθυμήσαμεν τῶν μελλόντων ; Οὕτω και Ἰουδαίους ἐποίησεν ὁ Θεός» ('Ὁμιλία 6η εἰς Ἀνδριάντας, P.G. 49, 85).

Χωρὶς ν' ἀφίσταται τῆς καθημερινῆς πραγματικότητος δὲν λησμονεῖ και τὴν αἰωνίαν πραγματικότητα. Τὴν μεσότητα συνιστᾷ και τὴν ἰσορροπίαν.

Δὲν τοῦ διαφεύγουν τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀνατόμου τῆς ἀνθρωποκαρδίας αἱ ταιλαιπωρίαι τῶν ἀστέγων και ἀνέργων νεοαφικθέντων ἀπὸ ὅλα τὰ τμήματα τῆς ἀπεράντου τότε Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας εἰς τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων. Ἦρχοντο εἰς τὴν Πρωτεύουσαν, ἀγνωστοὶ ἐν μέσῳ ἀγνώστων. Οὐδεμία κοινωνικὴ πρόνοια. Ὁ σκληρὸς ἀγὼν τῆς ἐπιβιώσεως θὰ τοὺς ἐδημιουργεῖ ἀνείπωτα δράματα και τραγωδίας. Ἐπρεπε δι' αὐτὸ νὰ ὑπερνικήσουν ὅλα τὰ ἐμπόδια. Τοὺς ἐμψυχώνει με

ἐσχατολογικὴν ἐπιχειρηματολογίαν. Ἀσφαλῶς πολλοὶ ἀπὸ τοὺς ξένους αὐτοὺς θὰ συνωθούντο ἐντὸς τοῦ πλήθους τῆς Ἀγίας Σοφίας διὰ νὰ ἐνισχυθοῦν, νὰ παρηγορηθοῦν ἀπὸ τὸν χρυσορρήμονα πατριάρχην. Ἀπὸ τὰς περιέργους ἐνδυμασίας των ὁ ἱεροκλήρυξ ἔβλεπε τὴν σύνθεσιν τοῦ ἐκκλησιάσματος. Στρέφει τὴν προσοχὴ των πρὸς τὰ μέλλοντα. Διὰ τῶν δυσκολιῶν θὰ φθάσωμεν εἰς τὴν κορυφὴν, εἰς τὴν νίκην, εἰς τὸ τέρμα. Ἀλλοίμονόν μας παρατηρεῖ ἐὰν ἡ ζωὴ μας ἦτο ἄλυτος και ἀταλαιπυρος. Δὲν θὰ ὑψωνώμεθα τότε πρὸς τὰ ἀγαθὰ τοῦ Οὐρανοῦ.

Ὁ ἱ. Χρυσόστομος πολλαχοῦ τῶν συγγραμμάτων του τονίζει τὸ πρόσκαιρον τῆς παρουσίας ζωῆς και τὸν διαβατικὸν χαρακτήρα μας. Τὸ πρὸς τοὺς ἐνδεεῖς ξένους ἐνδιαφέρον μας ἐπιβάλλεται, και διότι ἄλλωστε τὰ ἀγαθὰ μίαν ἡμέραν θὰ τὰ ἀφήσωμεν ἐδῶ, ὄντες και ἡμεῖς, θέλοντες και μὴ, ξένοι :

«Οὐκ οἶδας ὅτι ἐπ' ἀλλοτρίας διατρίβομεν, καθὰπερ ξένοι και πάροικοι ; οὐκ οἶδας ὅτι παροίκων ἐστὶν ἐκβάλλεσθαι, ὅτε μὴ προσδοκῶσι, μὴδὲ ἐλπίζουσιν, ὅπερ και ἡμεῖς πάσχομεν. Διὰ δὴ τοῦτο ; ὅσα ἂν κατασκευάσωμεν, ἐνταῦθα ἀφίεμεν» ('Ὁμιλ. 16 εἰς Β' Κορ.).

Ἀκόμη ἐμφαντικώτερος γίνεται ἀλλαχοῦ, ὅπου παντοῦ βλέπει τὴν ἀστάθειαν, τὴν ρευστότητα, τὴν παροδικότητα ἐν τῷ παρόντι κόσμῳ και μόνον εἰς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ βλέπει τὰ ὄντως μένοντα ἀγαθὰ. Ὑπεθυμίζει ὅτι ἦτο ὁ Χριστιανισμὸς ἀνεκαθεν, ἰδίᾳ ἐν ἀρχῇ, βίωμα οὐσιῶδες. Οἱ Ἀπόστολοι και οἱ μετὰ ταῦτα χριστιανοὶ πρῶτον ἔζων και ὕστερον προσέφερον τὸ δόγμα. Δὲν ἦτο δυνατόν ἡ Ἐκκλησία νὰ μένη ἔξω ἀπὸ τὴν ζωὴν. Ἡ ὀρθοθεΐσα ὑπὸ τοῦ Ἰδρυτοῦ θέσις τῆς εἶναι εἰς τὸ κέντρον τῆς ζωῆς. Τώρα, ἀλλὰ και τότε ἐκαλεῖτο νὰ γίνῃ ὁ ἀναμοχλευτῆς τοῦ κοινωνικοῦ σάλου, και ὁ καταλυτῆς τοῦ αὐτομικισμοῦ και τῆς κοινωνικῆς ἀπομονώσεως. Κήρυγμα κοινωνικόν, ὅπου συνδυάζεται με πειστικότητα, ὅτι και μὲν δὲν θὰ παραβλέψωμεν τὰ προβλήματα τῆς ἐπιγείου ζωῆς, πλὴν ξένοι και παρῆδημοὶ ἐσμὲν :

«Ξένοι ἐσμὲν και παρῆδημοὶ, μὴδὲν τῶν λυπηρῶν ἀλγῶμεν. Οὐδὲ γὰρ εἰ πατρίδος γενόμενοι λαμπρᾶς και προγόνων περιφανῶν εἰς μακρὰν τινα γῆν ἀπῆλθες μὴδὲν γνώριμος ὢν, μὴδὲ παῖδας ἔχων, μὴδὲ πλοῦτον, εἶτα τις ὕβρισην, ἡγλήσας ἂν ὡς οἴκοι ταῦτα παθῶν. Τὸ γὰρ εἰδέναι σαφῶς ὅτι ἐν ξένη και ἀλλοτρίᾳ εἰ πάντα φέρειν εὐκόλως ἐπειθε και τὸ καταφρονεῖσθαι και τὸ πεινῆν και διψῆν και τὸ ὀτιοῦν παθεῖν. Τοῦτο λόγισαι και νῦν, ὅτι ξένος και παρῆδημος εἶ και μὴδὲν σε τῶν ἐν ξένη ταῦτη θορυβεῖται ; και γὰρ πόλιν ἔχεις ἧς τεχνίτης και δημιουργὸς ὁ Θεός, ἡ δὲ παροίκησις αὐτῇ πρὸς βραχὺ γίνεται και ὀλίγον. Ὁ βουλόμενος τυπτεται, ὕβριζέτω, λοιδαρεῖτω ἐν ξένη ἐσμὲν και εὐτελῶς ζῶμεν, τὸ γὰρ δεινὸν ἐπὶ τῆς πατρίδος τοῦτο παθεῖν ἐπὶ τῶν πολιτῶν, τότε ἡ μεγίστη ἀσχημοσύνη» ('Ὁμιλία 79 εἰς κατὰ Ἰωάν. γ').

ΘΕΩΡΙΑΙ ΑΠΑΡΑΔΕΚΤΟΙ ΠΕΡΙ ΤΗΝ UNAM SANCTAM

Ζ'.

Ζητῶν διὰ τῆς περὶ εὐχαριστιακῆς ἐκκλησιολογίας καινοφανοῦς θεωρίας του ὁ αἰδεσ. κ. Afanassieff νὰ ἐμφανίσῃ ὡς εὐκολον, ἂν μὴ καὶ ὡς ἐπιβεβλημένην ὑπὸ τῆς χριστιανικῆς ἀγάπης, τὴν ἐπανένωσιν τῶν δεσμῶν τῆς χριστιανικῆς Δύσεως πρὸς τὴν Ὁρθόδοξον καθολικὴν Ἐκκλησίαν ἐπιμένει νὰ χαρακτηρίσῃ τὸ μεταξὺ αὐτῶν σχίσμα ὡς ἀπλήν τινα «κατάπαυσιν τῆς μετ' ἀλλήλων ἀδελφικῆς κοινωνίας» (σελ. 468) καὶ σημειοῖ ἰδιαίτερώς, ὅτι «ὁ χωρισμὸς τοῦ 1054 μεταξὺ Ρώμης καὶ Κων/πόλεως δὲν ἔσχευ ὡς βάσιν διαφορᾶς δογματικοῦ χαρακτῆρος, διότι διαφοραὶ τοιαῦται ὑφίσταντο καὶ πρότερον καὶ δὲν ἠμπόδιζον ἐν τούτοις τὴν μεταξὺ Ρώμης καὶ Κων/λεως κοινωνίαν» (σελ. 469)· καὶ τονίζει, ὅτι ὅτε συντελέσθη πλήρως τὸ σχίσμα τοῦτο «οὐδεμία νέα δογματικὴ διαφορὰ εἶχεν ἀναφυῆ» (σελ. 466), τὰ δὲ πολεμικὰ ἔργα, τὰ μετὰ τὸν χωρισμὸν συγγραφέντα, ἀπεσκόπουν εἰς τὸ νὰ «δικαιολογήσουν τὸν χωρισμὸν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἐξηγήσουν αὐτόν. Ἔστω δὲ καὶ ἐπιπολαία τις γνώσις τῶν πολεμικῶν τούτων ἔργων δὲν δύναται παρὰ νὰ προκαλέσῃ ἤδη θλιβερόν τι μείδιμα» (σελ. 467). Πρὸς ἄρσιν ἐν τούτοις τοῦ σχίσματος, ἀναγνωρίζει ὁ αἰδεσιμώτατος, ὅτι παρίσταται ἤδη ἀνάγκη νὰ προηγηθῇ καὶ ἡ ἄρσις τῶν αἰτιῶν, αἵτινες προὐκάλεσαν αὐτό. Καὶ ἐξ ἐπόψεως μὲν τῆς οἰκουμενικῆς ἐκκλησιολογίας αἱ διαφοραὶ, πρὸ παντὸς αἱ δογματικαί, δέον ἀπαραιτήτως νὰ ἐκλίπουν, ὑπὸ μόνον δὲ τὸν ὄρον τοῦτον θὰ καταστῆ δυνατὸν τὸ ἀποσχισθῆν τμηματικὰ νὰ ἐπανενωθῇ πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐξ ἐπόψεως ὅμως τῆς εὐχαριστιακῆς ἐκκλησιολογίας ἔχομεν δύο ὁμίλους ἐκκλησιῶν, οἵτινες κατέχουν πλήρως τὴν ἐκκλησιαστικὴν φύσιν καὶ ἰδιότητα. Τὸ τελευταῖον δὲ τοῦτο καθιστᾷ εὐκολον τὴν ἔνωσιν διὰ μόνης τῆς ἀγάπης (σελ. 469).

Εἴμεθα ἠναγκασμένοι νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὸν σεβαστὸν συνάδελφον, ὅτι ἡ κατὰ τὸν χωρισμὸν ἀπομακρύνασα τὴν Ρώμην ἀπὸ τῆς Ἀνατολῆς οὐσιώδης δογματικὴ διαφορὰ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque εἰς τὸ σύμβολον τῆς πίστεως εἶχε πρὸ πολλοῦ οὐ μόνον ἐπισημανθῆ σοβαρῶς, ἀλλὰ καὶ κατακριθῆ ἐκκλησιαστικῶς ὑπὸ τῶν ἐν Κων/λει. Μὴ λησμονώμεν, ὅτι ἐὰν ἐν τῇ μεμακρυσμένῃ Ἰσπανίᾳ τὴν προσθήκην ταύτην εἶχον ἤδη υἰοθετήσῃ αἱ ἐν Τολέδῳ σύνοδοι τοῦ 547 καὶ 589, εἰς δὲ τὰ φραγκικὰ σύμβολα εἰσῆχθη αὕτη περὶ τὸ 767, ὅμως ὁ πάπας Λέων Γ' (+816) εἶχεν ἀποδοκιμάσει αὐτὴν καὶ εἶχε διατάξει τὴν ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἀγίου Πέτρου τοποθέτησιν δύο ἀργυρῶν πλακῶν, ἐπὶ τῶν ὁποίων εἶχε χαραχθῆ τὸ σύμβολον ἑλληνιστικῶς καὶ λατινιστικῶς ἐνεὺ τῆς προσθήκης. Οἱ ἐπιδραμόντες δὲ εἰς Βουλγαρίαν ἐκ Δύσεως κληρικοὶ κατεκρίθησαν μὲν ὑπὸ τοῦ Φωτίου ὡς εἰσαγαγόντες εἰς αὐτὴν ρωμαϊκὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα, ταῦτα ὅμως ἦσαν ἡ ἀπο-

στροφή πρὸς τοὺς ἐγγάμους κληρικούς, ἡ παροχὴ τοῦ χρίσματος ὑπὸ μόνων τῶν ἐπίσκοπων, ἡ περικοπὴ τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς κατὰ μίαν ἑβδομάδα, τέλος δὲ καὶ ἡ περὶ τοῦ Filioque διδασκαλία (Φωτίου ἐπιστολὴ πρὸς τοὺς πατριάρχας τῆς Ἀνατολῆς κεφ. 5 καὶ 24. Ἐκδοσις Βαλέττα σελ. 169 καὶ 175).

Καὶ ὡς πρὸς μὲν τὴν ἀποστροφήν πρὸς τοὺς ἐγγάμους κληρικούς θὰ παρατηροῦμεν, ὅτι ἡ ἀγαμία τοῦ κλήρου δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐπιβληθῆ γενικῶς ἐν τῇ Δύσει, μόνις δὲ ἐπὶ Γρηγορίου Ζ' τοῦ Ἰλδεβράνδου (1073-1085) ἐνομοθετήθη συνοδικῶς αὕτη, κατακριθέντος τοῦ γάμου τῶν κληρικῶν, σημειοῦται δέ, ὅτι «ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι δραστηρίως ἐζήτησαν νὰ ἐφαρμόσωσι τὰς ἀποφάσεις τῆς συνόδου, ἐκινδύνευσαν τὴν ζωὴν αὐτῶν. Ἀντιθέτως ὁ ἐπίσκοπος Κωνσταντίας τῆς Ἑλβετίας Ὁθων ὄχι μόνον ἐπέτρεψεν εἰς τοὺς ἐγγάμους κληρικούς νὰ διατηρήσωσι τὰς γυναῖκας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἀγάμους νὰ νυμφευθῶσι» (Β. Στεφανίδου, Ἐκκλ. Ἱστορία. Ἐκδ. Α', σελ. 448). Ὡς πρὸς δὲ τὴν περὶ ἐκπορεύσεως τοῦ ἀγίου Πνεύματος αἰρετικὴν διδασκαλίαν ἀρκεῖ νὰ σημειώσωμεν, ὅτι εἰς τὴν σύνοδον τοῦ 879, τὴν ἀποκαταστήσασαν τὸν Φώτιον, καὶ τῆς ὁποίας μετέσχον ὡς ἀπεσταλμένοι τοῦ πάπα εἰς καρδινάλιος καὶ δύο ἐπίσκοποι, ἀνεγνώσθη τὸ σύμβολον τῆς πίστεως ἄνευ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque μετὰ τῆς προσθέτου δηλώσεως, ὅτι ὁ διὰ προσθήκης ἡ ἀφαιρέσεως ἀλλοιωτῶν τὸ σύμβολον, ἂν μὲν εἶναι κληρικός, ὑπόκειται εἰς καθάρεισιν, ἂν δὲ λαϊκὸς εἰς ἀνάθεμα. Οἱ παρόντες δ' ἐπίσκοποι ἐδέχθησαν τὴν δήλωσιν μετὰ τῆς τροποποιήσεως, ὅτι πάντα ἀλλοιοῦντα τὸ σύμβολον, ἄνευ διακρίσεως, ὑπέβαλον εἰς ἀνάθεμα. Καὶ εἰς τοῦτο οἱ τρεῖς τοῦ πάπα ἀντιπρόσωποι οὐδεμίαν ἔφερον ἀντίρρησην. Ἐξ ἄλλου εἶναι ἱστορικῶς βεβαιωμένον, ὅτι πρῶτος ἐκ τῶν παπῶν ὁ Σέργιος Δ' ἐν ἔτει 1009 εἰς τὴν ἐνθρονιστικὴν ἐπιστολὴν του παρέθεσε τὸ σύμβολον μετὰ τῆς προσθήκης τοῦ Filioque, εἰσῆγαγε δὲ ἐπισήμως εἰς αὐτὸ τὴν προσθήκην ταύτην Βενέδικτος Η' (1014), οὐχὶ ὅμως ἄνευ σοβαρᾶς ἀντιδράσεως τῆς Κων/πόλεως. Διότι ὁ σύγχρονος τοῦ Σεργίου καὶ συνώνυμος αὐτοῦ πατριάρχης Κων/πόλεως Σέργιος, ἀνεψιὸς τοῦ Φωτίου, διέγραψε τὸ ὄνομα τοῦ πάπα ἐκ τῶν διπτύχων, ἔκτοτε δὲ οὐδὲν παπικὸν ὄνομα ἀνεγράφη ἐν αὐτοῖς. (Β. Στεφανίδου, ἔνθ. ἀν., σελ. 344).

Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀκριβές, ὅτι δὲν εἶχον προκύψει δογματικαὶ διαφοραὶ, ἐπισημανθεῖσαι μάλιστα ἐμφανῶς καὶ στηλιτευθεῖσαι, πρὸ τοῦ χωρισμοῦ τοῦ 1054. Καὶ ἤττονος δὲ δογματικῆς σημασίας ἔθιμον, οἷον ἡ χρῆσις τῶν ἀζύμων, ὅπερ δὲν κατεκρίθη ὑπὸ τοῦ Φωτίου, διότι μόνις τὸν ἕνατον αἰῶνα εἰσῆχθη ἐν τῇ Δυτικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἐστιγματίσθη ὑπὸ τοῦ Κηρουλαρίου, περὶ τοῦ ὁποῦ ἐν τῷ αἰτιολογικῷ τοῦ

ἀναθεματισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Οὐμβέρτος καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀφῆκαν ἐπὶ τῆς ἁγίας Τραπεζῆς τῆς ἁγίας Σοφίας (Σάββατον 16 'Ιουλίου 1054) γράφεται, ὅτι ὕβρισε τοὺς λατίνους ὡς ἄζυμίτας. (Β. Στεφανίδου, ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 348).

Ζενίξεσθε, αἰδεσιμολογιώτατε, ἀπὸ τὸ περιεχόμενον τῶν μετὰ τὸν χωρισμὸν πολεμικῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα εὐρίσκετε ἀποσκοποῦντα νὰ δικαιολογήσουν τὸν χωρισμὸν, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἐξηγήσουν αὐτόν. Δὲν πρέπει ἐν τούτοις νὰ λησμονῆτε, ὅτι εὐρισκόμεθα εἰς τὸν μεσαίωνα, καὶ οἱ καιροὶ λοιπὸν ἦσαν τοιοῦτοι, ὥστε καὶ λεπτομερειακὰ ζητήματα, μὴ τιτρώσκοντα αὐτὴν τὴν οὐσίαν καὶ τὸ δογματικὸν περιεχόμενον τῆς χριστ. διδασκαλίας σοβαρῶς, νὰ ἀπασχολοῦν τὰς ἀσθενεῖς συνειδήσεις τῶν εὐσκανδαλιστῶν χριστιανῶν τῆς περιόδου ἐκείνης. Ἄρκει νὰ σᾶς παραπέμψω εἰς αὐτὸ τὸ αἰτιολογικὸν τοῦ μνημονευθέντος ἀναθεματισμοῦ, τὸν ὁποῖον ὁ Οὐμβέρτος κατέθεσεν εἰς τὴν ἁγίαν Τράπεζαν τῆς ἁγίας Σοφίας. Μεταξὺ τῶν κατηγοριῶν, δι' ἃς οἱ παπικοὶ οὗτοι ἀναθεματίζουν τοὺς ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἀναγράφονται καὶ ὅτι οἱ κληρικοὶ τῶν τελευταίων ἔτρεφον κόμην καὶ γένεια· ὅτι δὲν μετέδιδον τὴν εὐχαριστίαν εἰς τὰς ἐν λοχείᾳ καὶ ἐν ἐμῆνυρ ροῇ διατελούσας γυναῖκας· ὅτι δὲν ἐβάπτιζον τὰ θνήσκοντα νήπια (ἀνακριβές) πρὸ τοῦ καθαρμοῦ τῆς ὀγδόης ἡμέρας.

Ἐπειτα διατὶ παρατρέχονεν τὸ γεγονός, ὅτι αἱ σοβαρώτεροι καινοτομίαι τῆς Ρώμης ἐσημειώθησαν μετὰ τὸ σχίσμα ; Οὕτω τὸ δι' ἐπιχύσεως ἢ ραντισμοῦ βάπτισμα μόνις κατὰ τὸν ΙΔ' αἰῶνα ἐκράτησε, πρῶτος δὲ διακηρύξας τὸ ἔγκυρον τοῦ ἄνευ ἀνάγκης οὕτω γενομένου βαπτίσματος ὑπῆρξεν ὁ μετὰ τὸ 1200 μ.Χ. ἀκμάσας σχολαστικὸς Ἀλέξανδρος τῆς Χάλλης. Ἡ ἀποστέρησις δὲ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐχαριστίας ἀπὸ τῶν λαϊκῶν μόνις ἀπὸ τοῦ ἐνδεκάτου αἰῶνος ἤρξατο νὰ εἰσαγῆται. Αἱ δὲ περὶ τὸ καθαρτήριο πῦρ ὑπερβολαὶ καὶ ἡ ἐκμετάλλευσίς τῶν ἀφέσεων περὶ τὴν δωδεκάτην ἑκατονταετηρίδα ἤρχισαν νὰ καθίστανται ἐκδηλοὶ καὶ σκανδαλώδεις. Καὶ τὰ πρῶτα ἴχνη τῶν λεγομένων συγχωρητικῶν ἐπιστολῶν ἢ συγχωροχαρτίων ἀπαντῶσιν ἐπὶ τοῦ πάπα Βονιφατίου Η', περὶ τὸ 1294 (Β. Στεφανίδου, ἔνθ' ἄν., σελ. 494).

Ἄλλὰ πρὸς τί νὰ ἀναζητῶ τὰς μαρτυρίας ταύτας τῆς ἱστορίας, ὡσάν αἱ ἐκ τοῦ πρωτείου ὑπερφίαλοι τῶν παπῶν ἀξιώσεις νὰ μὴ ἦσαν ὑπεραρκεταί, ἔτι δὲ καὶ πλεονάζουσαι, οὐ μόνον ἵνα δικαιολογήσωσιν, ἀλλὰ καὶ ἐξηγήσωσιν οὐχὶ ἀπλῶς σχίσμα, ἀλλ' ἀβυσσαλέον χωρισμὸν μεταξὺ τοῦ παπισμοῦ καὶ τῆς Μιάς ἁγίας Ἐκκλησίας ; Μειώνετε πολὺ τὴν σημασίαν τοῦ πρωτείου τῆς τυραννικῆς ἐξουσίας τοῦ πάπα, κύριε συνάδελφε, ὅταν χαρακτηρίζετε τὸ ἐξ αὐτοῦ προκληθὲν καὶ λίαν ἐπιεικῶς, οὐχὶ δὲ κατ' ἀκριβείαν ἀποκαλούμενον σχίσμα ὡς ἀπλῆν τινα διακοπὴν σχέσεων. Λησμονεῖτε λοιπὸν, ὅτι τὸ ἔτος 1054 μόνις κατὰ δέκα καὶ ἑννέα ἔτη χωρίζεται ἀπὸ τοῦ ἔτους, καθ' ὃ ἐπὶ τοῦ παπικοῦ θρόνου ἀνέβη ὁ Ἰλδεβράνδης ὑπὸ τὸ ὄνομα Γρηγόριος Ζ' ; Εἶναι αὐτός, ὅστις τὰς

δύο ἐν τῷ κόσμῳ ἐξουσίας, τὴν παπικὴν καὶ βασιλικὴν, παρέβαλε πρὸς τὸν ἥλιον καὶ τὴν σελήνην, διὰ νὰ ἐξάρη τὴν ὑπεροχὴν τῆς πρώτης ἀπέναντι τῆς δευτέρας καὶ ἀνανεώσῃ οὕτω μετὰ δυνάμεως καὶ ἀκάμπτου ἐπιβολῆς τὴν ἀξίωσιν, τὴν ὁποῖαν ἤδη Νικόλαος Α' (+867) προέβαλε περὶ τοῦ ὅτι ἐκ τοῦ πάπα ἀπέρρεε καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν ἀξίωμα καὶ ὁ πάπας παρεῖχε τοῦτο εἰς τοὺς βασιλεῖς ! (Β' Στεφανίδου, ἔνθ' ἄν., σελ. 447 ὑποσ. 1). Καὶ ἐλησμονήθη λοιπὸν, ὅτι ὁ πάπας ἀφορίσας τὸν αὐτοκράτορα Ἐρρίκον Δ' (1056—1106) ἐξηνάγκασεν αὐτὸν εἰς ἐσχάτην ταπεινώσιν, ὑποχρεώσας τοῦτον νὰ προσπέσῃ ἀνυπόδητος πρὸ τῶν ποδῶν του φέρων ἔνδυμα μετανοίας ; Καὶ παρωράθη τὸ γεγονός, ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ τρομερὸς Φρειδερίκος Α' ὁ Βαρβαρόσας, παρὰ τὰς κατ' αὐτοῦ τοῦ πάπα στρατιωτικὰς ἐπιτυχίας του, εὐρέθη ἐν τέλει εἰς τὴν ἀνάγκην κύπτων νὰ φιλήσῃ τὸν πόδα τοῦ πάπα καὶ νὰ προσφέρῃ εἰς αὐτὸν τὰς ὑπηρεσίας τοῦ ἵπποκόμου ; Τί ὀμιλεῖτε λοιπὸν, κύριε συνάδελφε, περὶ ἀπλῆς τινος διακοπῆς σχέσεων, ὅταν εὐρίσκεσθε οὐ μόνον πρὸ τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ ἐνώπιον ὀλοκλήρου τῆς Εὐρώπης συνταρασσομένης κάτω ἀπὸ τὸ χαλύβδιον πέλμα τοῦ παπικοῦ πρωτείου ; Ἡ μήπως καὶ ἐν Φερράρα δὲν ἠξίωσεν ἐν ἔτει 1438, κατὰ τὴν ἐναρξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς πρὸς ἔνωσιν συνόδου, τῆς καταληξάσης εἰς Φλωρεντίαν, ὁ πάπας Εὐγένιος Δ' νὰ ἀσπασθῇ τὸν πόδα αὐτοῦ ὁ πατριάρχης Κων/πόλεως Ἰωσήφ ;

Ἄλλὰ πρὸς τί νὰ ἀνατρέχω εἰς τὴν ἱστορίαν παρωχημένων αἰῶνων ; Αἱ ἀποφάσεις, τὰς ὁποίας ἐσχάτως περὶ τοῦ σώματος τῶν ἐπισκόπων ἔλαβεν ἢ συνεχίζουσα τὰς ἐργασίας αὐτῆς ἐν Βατικανῷ σύνοδος, ἢ συγκληθεῖσα οὐχὶ δι' ἄλλον λόγον, ἀλλὰ διότι ὁ λέβης τῶν ἐν τῇ Ἱεραρχίᾳ τῆς ρωμαιοκαθολικῆς ἐκκλησίας ζυμώσεων, τῶν προκληθεισῶν ἐξ αἰτίας τῆς ὑπὸ τῆς Α' συνόδου τοῦ Βατικανοῦ ἀνακηρύξεως τοῦ ἀλαθῆτος, ἐκινδύνευε νὰ διαρραγῇ, δὲν σᾶς πείθουν περὶ τοῦ πόσον σκληρὸς καὶ ἀφόρητος κατήντησε καὶ δι' αὐτοὺς τοὺς ρωμαιοκαθολικοὺς ἐπισκόπους ὁ ζυγός, τὸν ὁποῖον ἐπὶ καταλύσει παντὸς ἴχνους χριστιανικῆς ἐλευθερίας, ἐζήτησεν ὁ μέγιστος ποντίφηξ νὰ ἐπιβάλλῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ ; Ἄλλὰ καὶ πάλιν μετὰ τὰς νέας ἀποφάσεις, αἵτινες ἤδη ἑλήφθησαν, ὑπερδισχίλιοι ἐπίσκοποι, ἐξαρτώμενοι ἐκ τῆς Ρώμης, κατ' οὐσίαν ἐκμηδενίζονται, ὅταν δὲν ἔχουν μεθ' ἑαυτῶν συνευλογοῦντα καὶ τὸν πάπαν. Τότε δὲ μόνον οὗτοι δύνανται νὰ συγκροτηθοῦν εἰς σύνοδον, ὅταν καὶ ὁ πάπας συγκαλέσῃ αὐτοὺς. Καὶ τότε αἱ ἀποφάσεις τῶν λαμβάνουν κύρος, ὅταν καὶ ὁ πάπας συνεπισφραγίσῃ ταύτας καὶ ἐπισήμως ἀπὸ καθέδρας διακηρύξῃ αὐτάς.

Εἴσθε καθηγητῆς τοῦ κανονικοῦ δικαίου, κύριε συνάδελφε. Δὲν θὰ μοῦ ἀρνηθῆτε δέ, ὅτι ἄνευ ὑγιούς ἐκκλησιαστικοῦ πολιτεύματος δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ καὶ ὁμαλὸς ἐκκλησιαστικὸς βίος. Σᾶς ἐρωτῶ : Ἡ μία ἁγία καθολικὴ Ἐκκλησία ἐγνώρισέ ποτε τοι-

οὔτον ἐκκλ. πολίτευμα ὡς παραδεδομένον αὐτῇ ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀποστόλων; Οἱ τέσσαρες πρῶτοι τῆς Ἐκκλησίας αἰῶνες, οἱ συγκροτήσαντες τὰς Οἰκουμηνικὰς συνόδους Πατέρες ἐγνώρισαν ἢ θὰ ἠνείχοντο ὁπωσδήποτε τοιοῦτό τι πολίτευμα; Καὶ σᾶς θέτω ἔτι μᾶλλον ἀδυσώπητον ἐρώτημα: Ὑπὸ τὴν προϋπόθεσιν, ὅτι ἐντάσσετε εἰς τοὺς αἰρετικούς τοὺς καταλύσαντας τὴν ἱερωσύνην ριζοσπαστικωτέρους ἐκ τῶν διαμαρτυρομένων, σᾶς ἐρωτῶ: Συνετάρραξαν τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀπέσχισαν τὸν θεοῦφαντον χιτῶνά της περισσότερον οὔτοι ἢ ὁ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων ὀργιάσας διὰ τῶν ὑπερφιάλων ἀξιώσεων τοῦ πρωτείου του παπισμός;

Κατόπιν πάντων τούτων καὶ ὄσων ἐν τῇ ὄλῃ σειρᾷ τῶν ἄρθρων μας ἐξεθέσαμεν, ἐνδείκνυται ἴσως νὰ ἐπανέλθωμεν καὶ πάλιν εἰς τὴν περὶ εὐχαριστιακῆς ἐκκλησιολογίας θεωρίαν σας, διὰ τῆς ὁποίας ἐν ὄνομαι κακῶς, κατὰ γε τὴν ἀντίληψιν ἡμῶν, ἐνοουμένης ἀγάπης ζητεῖτε νὰ διευκολύνητε τὴν ἔνωσιν. Ἔως σήμερον, σεβαστέ μοι συνάδελφε, ἡ Ἐκκλησία ἐπολιτεύθη καὶ ἐκάνονισε τὰς σχέσεις αὐτῆς κατὰ τὴν περὶ καθολικῆς ἢ οἰκουμηνικῆς ἐκκλησιολογίας διδασκαλίαν τῶν Πατέρων. Ὑστερον ἀπὸ δύο χιλιάδας χρόνια νὰ ἐρχώμεθα ἡμεῖς οἱ νεώτεροι καὶ στρεφόμενοι πρὸς τὴν πολιὰν αὐτὴν καὶ ἀγίαν πανθομολογουμένην παράταξιν νὰ λέγωμεν πρὸς αὐτήν: «Σὰν καλλίτερον καὶ φωτεινότερον καὶ συμφωνότερον πρὸς τὸ ἀληθὲς χριστιανικὸν πνεῦμα εἶναι νὰ ἐφαρμόζωμεν τὴν ρωσικῆς ἐπινοήσεως νεωτέραν θεωρίαν τῆς εὐχαριστιακῆς ἐκκλησιολογίας», δὲν τὸ εὐρίσκειτε πολὺ, πάρα πολὺ, ἀβαστάκτως πολὺ;

Νὰ σᾶς προσθέσω καὶ τὰς τελευταίας μου παρατηρήσεις, αἰδεσιμολογιώτατε συνάδελφε. Σᾶς παραπέμπω καὶ πάλιν εἰς τὴν ἱστορίαν. Εἰς αὐτοκράτωρ ἔνδοξος, συνδέσας τὸ ὄνομα του καὶ μετ' ἀξιολογωτάτου ἐκκλησ. γεγονότος, ὁ Ἡράκλειος, ὁ ἐπανακτήσας τὸν ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀρπαγέντα ἐξ Ἱεροσολύμων τίμιον Σταυρόν, ἐνδιέφερετο διὰ τὴν λεγομένην Ἐκθεσίαν, τὴν ἀποσκοποῦσαν διὰ μονοθελητικίζουσης διατυπώσεως νὰ συμφιλιωθοῦν οἱ Μονοφυσῖται πρὸς τοὺς λοιποὺς Ὀρθοδόξους. Τὴν Ἐκθεσιν αὐτὴν συνυπέγραψαν Σέργιος ὁ Κων/λεως, Κῦρος ὁ Ἀλεξανδρείας, Μακεδόσιος ὁ Ἀντιοχείας, Σέργιος ὁ Ἱεροσολύμων καὶ αὐτὸς ὁ Ρώμης Ὀνώριος. Δύο μοναχοὶ μόνον ἀντετάχθησαν τότε. Ὁ Σωφρόνιος, ὅστις μετ' ὀλίγον ἀνεβιβάσθη καὶ εἰς τὸν θρόνον τῶν Ἱεροσολύμων, καὶ ὁ Ὁμολογητῆς Μάξιμος, ὅστις ἀπέθανεν ἐν ἐξορίᾳ μὴ ἐπιζήσας, ἵνα ἴδῃ τὸν θρίαμβον τῶν ἀγώνων του. Δὲν δέχομαι ἐγὼ τὴν θεωρίαν τοῦ Κομνάκωφ, τὴν ὁποίαν σχεδὸν ὅλοι οἱ νεώτεροι Ρῶσοι θεολόγοι ἐπικροτοῦν. Δέχομαι ὅμως ὅ,τι οἱ ὀρθόδοξοι Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς ἐν ἔτει 1848 εἰς τὴν πρὸς τὸν Πῖον Θ' ἀπάντησιν των διεκήρυξαν. Ὅτι δηλαδὴ «παρ' ἡμῖν οὔτε Πατριάρχαι, οὔτε σύνοδοι ἠδυνήθησαν ποτε εἰσαγαγεῖν νέα, διότι ὁ ὑπερασπιστῆς τῆς θρησκείας ἐστὶν αὐτὸ τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, ἥτοι αὐτὸς ὁ λαός, ὅστις θέλει τὸ θρήσκευ-

μα αὐτοῦ αἰώνιως ἀμετάβλητον καὶ ὁμοειδὲς τῷ τῶν πατέρων αὐτοῦ». Καὶ ἔγραφον ταῦτα οἱ ἀοίδιμοι Πατριάρχαι, διότι εἶχον ὑπ' ὄψιν οὐ μόνον τὴν ἀνωτέρω περίπτωσιν τῆς ὑπὸ τοῦ λαοῦ καθοδηγουμένου ὑπὸ δύο μοναχῶν κατακρημνίσεως εἰς τὸ αἰώνιον ἀνάθεμα πάντων τῶν τότε προέδρων καὶ πατριαρχῶν τῶν κατὰ τόπους ἐκκλησιῶν, ἀλλὰ καὶ πολλὰς ἄλλας περιπτώσεις. Τὴν αὐτὴν πρὸς τὴν Ἐκθεσιν τοῦ αὐτοκράτορος Ἡρακλείου τύχην εἶχε καὶ τὸ ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλίσκου ὀλίγω πρότερον συνταχθὲν Ἐγκύκλιον γράμμα, τὸ ὑπογραφέν ὑπὸ πεντακοσίων ἐπισκόπων, μεταξύ τῶν ὁποίων συγκατελέγοντο καὶ οἱ πατριάρχαι Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος, Ἀντιοχείας Πέτρος, Ἱεροσολύμων Ἰουβενάλιος, καὶ ὁ Ἐφέσου Παῦλος, καὶ πάντες ἐν γένει οἱ πρόεδροι τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἐκκλησιῶν. Ἡ μήπως δὲν ἐπανελήφθη τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὴν ἐν Φλωρεντίᾳ σύνοδον;

Αἰδεσιμολογιώτατε συνάδελφε·

Πρὸ παντὸς οἱ δεχόμενοι μετὰ τοῦ Κομνάκωφ, ὅτι ἡ ὑψίστη αὐθεντία τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἶναι οὐχὶ οἱ ἐπίσκοποι μόνον, ἀλλ' οὔτε καὶ οἱ λαϊκοὶ μόνον, ἀλλὰ σύμπαν τὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ μὴ παρατρέχουν τὰ ἐκ τῆς ἱστορίας διδάγματα ταῦτα. Ἡμεῖς, ὡς εἶπω οὕτως, οἱ καλαμαράδες εἴμπορεῖ νὰ γράφωμεν οἰασδήποτε θεωρίας. Καὶ οἱ ἐκκλησιαστικοὶ ἄρχοντες κατὰ μόνους εἶναι δυνατὸν νὰ λαμβάνουν οἰασδήποτε ἀποφάσεις. Ὅταν θὰ ἐπιστῇ ἡ κρίσιμος στιγμή, ἡ φωνὴ τοῦ λαοῦ, οὔτινος θὰ ἡγοῦνται οἱ ὑπὸ τῆς θείας Προνοίας ἀναδειχθέντες νεοὶ Σωφρόνιοι καὶ Μάξιμοι καὶ Εὐγενικοὶ, ὡς ἄλλη τοῦ Θεοῦ φωνὴ θὰ βροντήσῃ καὶ θὰ ἐκσπάσῃ ὡς τρομερὰ καὶ ἀσυγκράτητος λαίλαψ. Καὶ θὰ ἔχη τότε αὐτὴ τὴν δύναμιν ὅχι μόνον τὰ ἰδικὰ μας χαρτιά νὰ ξεσχίσῃ καὶ νὰ ἀπορρίψῃ κατὰ πρόσωπον ἡμῶν τὰ μελανοδοχεῖά μας χρωματίζουσα ταῦτα διὰ μελάνης ἀνεξιτήλου, ἀλλὰ καὶ κυβερνήσεις λαϊκὰς νὰ ἀνατρέψῃ, καὶ οἰασδήποτε συνελεύσεις ἐκκλησιαστικὰς νὰ ἐξαφανίσῃ.

(Τέλος)

Π. Ν. ΤΡΕΜΠΕΛΑΣ

ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

ΠΡΟΣΛΗΨΙΣ ΓΙΩΝ ΕΦΗΜΕΡΙΩΝ ΩΣ ΥΠΟΤΡΟΦΩΝ ΤΗΣ ΡΙΖΑΡΕΙΟΥ ΣΧΟΛΗΣ

Ἡ Ριζάρειος Ἐκκλ. Σχολὴ ἀνακοινεῖ ὅτι κατὰ τὸ σχολικὸν ἔτος 1964—65 θέλει προσλάβει 15 ἐσωτερικοὺς ὑποτρόφους μαθητὰς ἀποκλειστικῶς τέκνα Ἐφημερίων τῆς ὑπαίθρου.

Οἱ ἐνδιαφερόμενοι δέον ὅπως ἔχουν ἐνδεικτικὸν Β' ἐξατάξιου Γυμνασίου μὲ βαθμὸν 14 καὶ ἄνω, ἡλικίαν οὐχὶ ἀνωτέραν τῶν 17 ἐτῶν κλ.π. νόμιμα προσόντα.

Πληροφορίαι παρέχονται καθ' ἐκάστην εἰς τὰ Γραφεῖα τῆς Σχολῆς, Βασ. Σοφίας 24 Ἀθῆναι τηλ. 712.194.

ΤΟ ΠΡΩΤΕΙΟΝ ΤΟΥ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΡΩΜΗΣ

Ε'.

ΑΠΟΚΡΟΥΣΙΣ ΤΟΥ ΝΕΟΥ ΠΡΩΤΕΙΟΥ ΥΠΟ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

17. 'Η ἐν ΚΠόλει Σύνοδος τοῦ 869.

Εἶναι γνωσταὶ αἱ περιστάσεις ὑφ' ἃς ὁ καταλαβὼν τὴν ἀρχὴν αὐτοκράτωρ Βασίλειος ὁ Μακεδὼν (867—886) ἀπεμάκρυνε τὸν Φώτιον καὶ ἐπανάγαγε τὸν 'Ιγνάτιον εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον, ὡς εἶναι γνωστὸν ὅτι ἀνευ πραγματικῆς ἀνάγκης ὁ τε Βασίλειος καὶ ὁ 'Ιγνάτιος μετὰ πάροδον ἱκανοῦ χρόνου ἐστράφησαν πρὸς τὸν Πάπαν Ρώμης Νικόλαον α' ἀγγέλλοντες τὴν ἐπελθοῦσαν μεταβολήν. 'Αλλ' ὁ Νικόλαος εἶχεν ἀποθά- νει δέκα ἡμέρας πρὸ τῆς παύσεως τοῦ Φωτίου, ἔλαβε δὲ τὰ γράμματα ὁ διάδοχος αὐτοῦ 'Αδριανὸς β' (867—872). 'Εζήτειτο ἐκ ΚΠόλεως ὅπως ὁ Πάπας ἀποστεί- λη ἀντιπροσώπους καὶ ρυθμίση τὰ τῆς 'Εκκλησίας ΚΠόλεως¹. 'Ο 'Αδριανὸς συνεκάλεσε Σύνοδον ἐν Ρώ- μῃ (869) ἐν ἣ ἔκαυσε τὰ πρακτικὰ τῆς ἐπὶ Φωτίου πρὸ διετίας συνελθούσης Συνόδου μετ' ἄλλων σχετικῶν ἐγγράφων καὶ διέταξεν ὅπως ταῦτα καῶσι καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς 'Εκκλησίαις, κατεδίκασε δὲ τὸν Φώτιον, τὸν «κοσμικόν, τὸν νεόφυτον, τὸν μοιχόν» κτλ. οὕτως τὰς πράξεις παρέβαλε πρὸς τὰς τοῦ Διοσκόρου. 'Ο 'Αδριανὸς ἀπέστειλεν εἰς ΚΠολιν ἀποκρισιάρχους, δύο 'Επισκόπους, τὸν Δονᾶτον καὶ τὸν Στέφανον μετὰ τοῦ Διακόνου Μαρίνου, οἵτινες ἐν τέλει τοῦ Σεπτεμβρίου τοῦ 869 ἀφίκοντο ἐκεῖ μετὰ μεγάλων τιμῶν γενόμενοι δεκτοί. Παρουσίασαν λίβελλον (libellus satisfactio- nis) ἀξιόσαντες νὰ ὑπογράψωσιν αὐτὸν οἱ 'Επίσκοποι πρὸ τῆς μετοχῆς αὐτῶν εἰς τὴν μέλλουσαν νὰ συγκρο- τηθῆ Σύνοδον. 'Ο αὐτοκράτωρ καὶ ὁ Πατριάρχης 'Ιγνά- τιος παρετήρησαν ὅτι «τοῦτο εἶναι τι νέον, μὴ ποτε γενό- μενον, δέον δὲ πρότερον νὰ μάθωμεν τὸ περιεχόμενον τοῦ ἐγγράφου»². Διετάχθη δὲ ἡ μετάφρασις αὐτοῦ καὶ ἡ κοινοποίησις εἰς τοὺς 'Επισκόπους. Παρεσκευάσθησαν ἐφεξῆς τὰ τῆς διαβολῆς Συνόδου, ὠρίσθησαν δὲ καὶ τινες πλαστοὶ ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχῶν τῆς 'Ανατολῆς.

Τὰ γνήσια πρακτικὰ τῆς Συνόδου δὲν διεσώθησαν. Κίνδυνος τῆς ἀπωλείας αὐτῶν παρουσιάσθη καθ' ὃν χρόνον ἔτι συνεδρίαζεν ἡ Σύνοδος. Διότι οἱ συμμετα- σχόντες αὐτῆς 'Ελληνες 'Επίσκοποι, ἐξαναγκασθέντες ἵνα ὑπογράψωσι τὰς προβληθείσας ἀξιώσεις τοῦ Πάπα Ρώμης, ἐζήτησαν παρὰ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου ὅπως ἐξαφανίσῃ τὰ ὑπογραφέντα πρακτικὰ, ἅτινα κατεῖχον οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι. 'Ο αὐτοκράτωρ διέταξε τοὺς αὐλικούς ὑπηρέτας, τοὺς ἀπεσπασμένους παρὰ τοῖς παπικοῖς ἀντιπροσώποις, ν' ἀφαιρέσωσι τὰ συνοδικὰ πρακτικὰ κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀπουσίας

τῶν ἀντιπροσώπων ἐκ τῆς κατοικίας αὐτῶν. 'Αλλ' ἀπεδείχθη ὅτι οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι ἀσήμαντὰ τινα κείμενα διετήρουν παρ' ἑαυτοῖς, τὰ σημαντικώτερα παραδόντες εἰς τὸν ἐν ΚΠόλει τότε εὐρισκόμενον ἀντι- πρόσωπον τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Γερμανίας Λουδοβί- κου λατῖνον ἱερέα 'Αναστάσιον τὸν Βιβλιοθηκᾶριον, τῇ μεσιτείᾳ δὲ τούτου ὁ αὐτοκράτωρ διέταξε τὴν ἐπι- στροφήν τῶν ὑπεξαίρεθέντων ὑπὸ τῶν ὑπηρετῶν κειμέ- νων³. Οὐχ ἤττον μετὰ τὴν λήξιν τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου ἀπελθόντες ἐκ ΚΠόλεως οἱ παπικοὶ ἀντιπρό- σωποι μετὰ τῶν πρακτικῶν τῆς Συνόδου ὑπέστησαν παράδοξον περιπέτειαν. Κατὰ τὰ παράλια τῆς Δαλμα- τίας Σλαῦοι πειραταὶ ἐπιπεσόντες κατ' αὐτῶν ἀφῆρε- σαν τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου! Οὕτως ἀπώλοντο τὰ πρωτότυπα πρακτικὰ. 'Αλλ' ὁ εἰρημένος 'Αναστάσιος παρουσίασεν εἰς τὸν πάπαν 'Αδριανὸν λατινικὴν μετά- φρασιν τῶν πρακτικῶν⁴, διεσώθη δὲ καὶ τις περίληψις ἑλληνικῆ, ἱκανὰς ἔχουσα διαφορὰς. Οὕτως ἡ μὲν λατινι- κὴ μετάφρασις περιέχει 27 ἢ δὲ ἑλληνικὴ περίληψις μόνον 14 κανόνας. 'Εντεῦθεν δὲν δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ἔχομεν γνήσια τῆς Συνόδου πρακτικὰ, πολλῶ μάλ- λον ὅτι ἡ μὲν λατινικὴ μετάφρασις προέρχεται παρὰ λατίνου ἐχθροῦ τοῦ Φωτίου, ἡ δὲ ἑλληνικὴ περίληψις ἐγένετο προφανῶς παρ' 'Ελληνοῦ ἐχθροῦ αὐτοῦ, ὅπαδου τοῦ Πατριάρχου 'Ιγνατίου.

Κατὰ τὰς θολὰς ταύτας τῶν πρακτικῶν πηγῶς ἡ Σύνοδος αὕτη, ἥτις ὑπὸ τῶν λατίνων θεωρεῖται ὡς Ἡ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος !!! παρουσίασε θέαμα οἰκτρό- τατον. Κατὰ τὴν πρώτην ἐν τῷ ναῶ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας συνεδρίαν, 5 'Οκτωβρίου 869, παρέστησαν οἱ τρεῖς ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα 'Αδριανοῦ, δύο ἀντι- πρόσωποι δὴθεν τῶν Πατριαρχεῶν 'Αντιοχείας καὶ 'Ιεροσολύμων καὶ 12 'Επίσκοποι. Κατὰ τὴν δευτέραν συνεδρίαν ὁ ἀριθμὸς τῶν 'Επισκόπων ἀνῆλθεν εἰς 20, εἰς τὰς ἐφεξῆς συνεδριάσεις προσετέθησαν περὶ τοὺς 5, κατὰ τὴν ἐνάτην συνεδρίαν μετὰ τρεῖς ὀλοκλήρους μῆ- νας καὶ ἀνηκούστους πιέσεις τὰ μέλη τῆς Συνόδου ἀ- νῆλθον εἰς 70 καὶ τέλος περὶ τὰ 100, ὅτε τῇ 28 Φεβρουα- ρίου 870 ἔληξαν αἱ ἐργασίαι τῆς Συνόδου. Οἱ λατῖνοι ἱστορικοὶ προσπαθοῦσι νὰ δείξωσιν ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ τῆς Συνόδου δὲν ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν με- λῶν αὐτῆς, ἀλλ' ἀναμφιβόλως ἐν οὐδεμιᾷ τῶν ἀληθῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων ὑπῆρξε τόσον μικρὸς ἀριθμὸς μελῶν. 'Επειτα δὲ οἱ ὀλίγοι διὰ βιαίων τρόπων στρα- τολογηθέντες 'Επίσκοποι τῆς Συνόδου 869—870 εὐ- ρέθησαν τελείως ἀσύμφωνοι πρὸς ἀλλήλους ἐν πᾶσι τοῖς ζητήμασι καὶ ἐν πραγματικῇ διαφωνίᾳ προκειμέ- νου περὶ μέτρων τινῶν κατὰ τῶν Φωτιανῶν καὶ περὶ τοῦ ζητήματος τῆς Βουλγαρίας. Καὶ αὐτὸς ἔτι ὁ Πα- τριάρχης 'Ιγνάτιος ἀπέκρουσε τὰς ἐπὶ τῆς Βουλγαρικῆς 'Εκκλησίας παραλόγους ἀξιώσεις τοῦ Πάπα Ρώμης.

1. Mansi, XV, 46. 47.

2. Vita Hadriani, ἐν. Πατρ. Migne λατ. 128, 1388-90.

3. Hergenröther, Photius II, 148.9.

4. Mansi, XVI, 17-195 309-409. Πατρ. Migne λατ. 128, 1394. Πρβλ. Hergenröther, ἐνθ. ἀν. II, 160. 161.

Υπήρχε δὲ δυσπιστία μεταξύ τῶν ἑλλήνων καὶ τῶν λατίνων ἐν τῇ Συνόδῳ. Οὐδεμία ἐλευθερία συζητήσεως ἐπετράπη μήτε εἰς τὸν Φώτιον καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν μήτε εἰς τὰ μέλη τῆς Συνόδου. Παρατρέχουμεν τοὺς χυδαίους τρόπους καὶ τὰς ὕβρεις τῶν λατίνων ἀντιπροσώπων πρὸς τὸν Φώτιον, τὰς ἐν τῇ Συνόδῳ ἐπιτραπείσας παρ' αὐτῶν ἀσχημίας, τοὺς χλευασμούς καὶ προπηλακισμούς. Ὅσακις ἐπεχειρεῖ τις τῶν περὶ τὸν Μ. Φώτιον νὰ ὀμιλήσῃ ὑπὲρ αὐτοῦ, διεκόπτετο διὰ κραυγῶν καὶ κατγασμῶν. Τί δὲ νὰ εἶπῃ τις περὶ τῆς βαρβάρου καύσεως ἐγγράφων καὶ συγγραμμάτων τοῦ Φωτίου; Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι ἐξήταζον, πρὸ παντός, ζητήματα δογματικὰ καὶ γενικοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐνδιαφέροντος, ἀλλ' ἡ διαβόητος Σύνοδος τοῦ 869—70 οὐδενὸς τοιούτου ζητήματος ἐπελήφθη. Ἐξήτασε προσωπικὸν ζήτημα, καί, κυρίως εἰπεῖν, δὲν ἐξήτασεν αὐτό, ἀλλ' ἐκλήθη νὰ ὑπογράψῃ εἰλημμένην ἐν Ρώμῃ ἀπόφασιν. Ἐνῶ ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ ἐξετάσῃ ἡ Σύνοδος σοβαρώτατα δογματικῆς καὶ γενικῆς ἐκκλησιαστικῆς φύσεως ζητήματα διατυπωθέντα διὰ τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ Φωτίου ἐναντίον τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας καὶ διὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου τοῦ 867, ἧς τὰ πρακτικά, ὡς βεβαιοὶ ὁ Ἀναστάσιος Βιβλιοθηκᾶριος, ἔφερον 1000 ὑπογραφάς. Καὶ ὅμως τὰ πρακτικά ἐκεῖνα βανδαλικῶς κατεκάλυψαν ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ 869-70.

Δὲν ὑπῆρξε λοιπὸν οἰκουμενικὴ ἡ Σύνοδος αὕτη ἀλλὰ ληστρικῆ. Ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Gfrörer αἷσχος διὰ τοὺς μετασχόντας αὐτῆς⁵. «Ὅθεν ὡς ἐσημείωσεν ὁ Hergenrother «ἡ Σύνοδος αὕτη ἐντελῶς ἐλησμονήθη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, οἱ δὲ κανόνες αὐτῆς οὐδέποτε ἐφηρμόσθησαν· οὐδεὶς ἔλλην κανονολόγος ἐσχολίασεν αὐτοὺς, οὐδεμία κανονικὴ συλλογὴ συμπεριέλαβε τὸ κείμενον αὐτῶν· ὥσει κατεχώσθησαν ὑπὸ τὴν γῆν, ἐλάχιστοι δὲ ἑλληνικοὶ κώδικες διέσωσαν περιλήψιν τῶν πρακτικῶν τῆς Συνόδου»⁶.

Ἐν τοιαύτῃ Συνόδῳ ἀνεκηρύχθη, διὰ τοῦ προσκομισθέντος ἐκ Ρώμης λιβέλλου, ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης («μέγας Ἀρχιερεὺς καὶ οἰκουμενικὸς Πάπας»). Εἶναι ὅμως ἄξιον θαυμασμοῦ τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἐν τοιαύτῃ Συνόδῳ ἀπεκρούσθη πᾶσα ἰδέα πρωτείου μοναρχικῆς ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας. Ἐτονίσθη καὶ ἐν αὐτῇ ἡ ἰδέα τῆς «πενταρχίας», ὡς θεῖω δικαίω καθιδρυμένης ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὁ σωζόμενος 29 κανὼν τοῦ λατινικοῦ κειμένου, οὕτινος τὸ τέλος ἀποτελεῖ τὸν 13 κανόνα τοῦ ἑλληνικοῦ, ὀρίζει τὰ ἑξῆς⁷.

«Οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «ὁ δεχόμενος ὑμᾶς ἐμὲ δέχεται καὶ ὁ ἀθετῶν ὑμᾶς ἐμὲ ἀθετεῖ» ἀπευθύνεται πρὸς πάντας ἐκεῖνους οἵτινες μετ' αὐτοῦ (τοὺς Ἀποστόλους) ἀνεδείχθησαν κατὰ τὸ παράδειγμα αὐτῶν ἀνάπατοι ἱεράρχαι καὶ ἀρχιεροὶ τῶν ποιμένων ἐν τῇ καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Πειπεισμένοι περὶ τῆς ἀληθείας ταύτης διακηρύσσομεν ὅτι ἀπολύτως

οὐδεμία δύναμις τοῦ κόσμου δύναται ν' ἀτιμάσῃ ἢ νὰ ἐκδιώξῃ ἐκ τῆς ἑδρας αὐτοῦ ἓνα τῶν κατεχόντων τὰς πατριαρχικὰς ἑδρας. Ἀντιθέτως δέον νὰ τιμῶσι τοὺς ὄντας ἀξίους σεβασμοῦ καὶ πάσης τιμῆς καὶ κυρίως τὸν ἀγιώτατον πάπαν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, εἶτα τὸν Πατριάρχην ΚΠόλεως καὶ ἐφεξῆς τοὺς Πατριάρχας Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων». Περαιτέρω ἐν τῷ κανόνι καταδικάζεται ἡ στάσις τοῦ Φωτίου, παραβαλλομένου πρὸς τὸν Διόσκορον, ἐναντι τῆς καθέδρας τοῦ Πέτρου καὶ ὀρίζεται ὅτι ἐν Οἰκουμἐνικῇ Συνόδῳ ἐὰν γένηται τις περὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ρώμης ἀμφιβολία ἀέξεστιν εὐλαβῶς καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αἰδοῦς διαπυθάνεσθαι περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ δέχεσθαι τὴν λύσιν καὶ ἡ ὠφελῆσθαι ἢ ὠφελεῖν, μὴ μέντοι θρασέως ἐπιφέρεσθαι κατὰ τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης ἱεραρχῶν».

Παρατρέχοντες τὸ τελευταῖον τοῦτο μέρος τοῦ κανόνος ζητοῦντος νὰ προφυλάξῃ τὸν Πάπαν ἐξ ἐνδεχομένων νέων ἐπιθέσεων, παρατηροῦμεν ὅτι ἐν τῷ πρώτῳ αὐτοῦ μέρει τίθενται ἐν ἴση μοίρᾳ οἱ πέντε Πατριάρχαι τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἀληθεῖς διάδοχοι τῶν Ἀποστόλων, ἀξιοὶ τῆς αὐτῆς τιμῆς. Τάσσονται δὲ οἱ Πατριάρχαι κατὰ τὴν κεκανονισμένην αὐτῶν σειράν. Ὁ ΚΠόλεως τάσσεται δεύτερος καὶ ἐπομένως διὰ τοῦ ἀνωτέρου κανόνος ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία ἀπεδέχθη καὶ αὖθις τοὺς κανόνας 3 τῆς Β' καὶ 28 τῆς Δ' Οἰκουμ. Συνόδου. Ἐκτὸς δὲ τοῦ 21 κανόνος τῆς Συνόδου 869-70 μνεῖα τῶν Πατριαρχῶν ἐγένετο καὶ ἐν ἄλλοις κανόνσι. Οἷον ὁ 17 χορηγεῖ εἰς τοὺς Πατριάρχας τὸ δικαίωμα τῆς ἐκλογῆς τῶν Μητροπολιτῶν, τῆς συγκλήσεως τῆς Πατριαρχικῆς Συνόδου καὶ τιμωρίας τῶν ὑποκειμένων Ἐπισκόπων⁸. Ὁ 19 ἀσφαλίζει ἕτερα δικαιώματα τῶν Πατριαρχῶν κατὰ τῶν Μητροπολιτῶν⁹. Εἶναι λοιπὸν πρόδηλον ὅτι ἡ Σύνοδος τοῦ 869-70 παρεδέχετο τὴν «πενταρχίαν». Ὁ ἐν αὐτῇ παρεδρεύσας ὡς ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων Ἡλίας εἶπεν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ὤρισεν ἐν τῷ κόσμῳ τὰς Πατριαρχικὰς ἑδρας πρὸς ἀπόκρουσιν τῶν σκανδάλων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ¹⁰. Ὁ Μητροφάνης Σύμυνης παρέβαλε τοὺς πέντε Πατριάρχας πρὸς φωστῆρας, οὐς ἔθετο ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ὁ Θεός¹¹. Ὁ αὐτοκράτωρ Βασίλειος πολλάκις ἐτόνισεν ὅτι αἱ ἀποφάσεις τῶν πέντε Πατριαρχῶν εἰσιν ἀκατάβλητοι καὶ ἀλάνθαστοι¹². Τέλος κατὰ τὴν ὀγδόην συνεδρίαν ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ αὐτοκράτορος Βαάνης εἶπε κατὰ τὸ λατινικὸν κείμενον τῶν πρακτικῶν ὅτι ἀὸ Θεὸς ἴδρυσεν τὴν Ἐκκλησίαν αὐτοῦ ἐπὶ πέντε Πατριαρχῶν καὶ ὤρισεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὅτι οὗτοι οὐδέποτε θά πέσωσι, διότι ἀποτελοῦσι τὴν κεφαλὴν τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ λόγοι τοῦ Εὐαγγελίου «καὶ πύλαι ἄδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς» σαφῶς ὑποδεικνύουσιν ὅτι ἐὰν δύο ἐκ τῶν κεφαλῶν τούτων πέσωσι δέον νὰ ζητήσῃ τις καταφύγιον παρὰ ταῖς ἄλλαις τρισίν, ἐὰν τρεῖς πέσωσι παρὰ ταῖς δυσίν, ἐὰν δὲ καὶ αἱ τέσσα-

8. Mansi XVI, 171. 405.

9. Αὐτόθι, XVI, 172.

10. Αὐτόθι, XVI, 35. 318.

11. Αὐτόθι, XVI, 82. 344.

12. Αὐτόθι, XVI, 86. 58. 89.

5. Gfrörer ἐνθ' ἀνωτ. III, 285-8.

6. Photius, II, 510.

7. Mansi, XVI, 174. 406.

ρες πέσωσι, ἡ μόνη ἥτις θὰ διατηρηθῆ ἐν Χριστῷ τῷ Θεῷ ἡμῶν ἐκ νέου θὰ συναγείρη τὴν ὅλην Ἐκκλησίαν»¹³.

Διὰ τῶν λόγων τούτων ὑπεστηρίχθη, ἄνευ οὐδεμιᾶς ἀντιρρήσεως τῶν λατίνων, ἡ ἀνεξαρτησία καὶ αὐτονομία καὶ ἡ ἰσότης τῶν πέντε Πατριαρχικῶν θρόνων, ἐπομένως ἀπεκρούσθη πᾶσα ἰδέα περὶ μοναρχικοῦ πρωτείου τοῦ Πατριαρχικοῦ θρόνου Ρώμης. Ἀξιοσημείωτον δὲ εἶναι καὶ τοῦτο ὅτι ὁ Ἀναστάσιος Βιβλιοθηκᾶριος πέμπων τὴν λατινικὴν μετάφρασιν τῶν πρακτικῶν τῆς Συνόδου 869-70 πρὸς τὸν Πάπαν Ρώμης Ἀδριανὸν β' ἐποιεῖτο λόγον περὶ τῆς πατριαρχικῆς «*πενταρχίας*» ἐν τῇ σχετικῇ ἐπιστολῇ αὐτοῦ, θεωρῶν καὶ αὐτὸς τὴν «*πενταρχίαν*» θεῖω δικαίω καθιδρυμένην, «*Ὁ Χριστὸς ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ, τῇ Ἐκκλησίᾳ, τόσους Πατριαρχικούς θρόνους καθίδρυσεν, ὅσοι εἶναι καὶ αἱ αἰσθήσεις ἐν ἐκάστῳ θνητῷ σώματι· οὐδὲν παραβιάπτει τὴν γενικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἐὰν πάντες οἱ θρόνοι συμφωνῶσι, ὡς οὐδὲν παραβιάπτει τὴν κίνησιν τοῦ σώματος ἐὰν ὑγιαίνωσιν αἱ αἰσθήσεις πᾶσαι.*» Ἐξέχει μετὰ τῶν θρόνων τούτων ὁ ρωμαϊκὸς καὶ δύνатаί τις νὰ παραβάλλῃ αὐτὸν πρὸς τὴν ὄρασιν, ἥτις μετὰ τῶν πασῶν τῶν ἄλλων αἰσθήσεων εἶναι ἐξαιρετος διὰ τῆς ὀξύτητος καὶ τῆς κοινωνίας μετὰ πασῶν τῶν λοιπῶν»¹⁴. Τοιαύτη θεωρία ἡδύνατο, κατὰ τὸν Pichler¹⁵, νὰ καταστῆ ἐπικίνδυνον ὄπλον κατὰ τοῦ παπικοῦ πρωτείου καὶ κατέστη λέγει, εὐθὺς ἀμέσως, ὡς ἀπέδειξεν ἡ ἀπόρριψις τῶν ἀξιώσεων τοῦ Πάπα ἐπὶ τῆς Βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας ὑπ' αὐτοῦ ἔτι τοῦ Πατριάρχου Ἰγνατίου, ἀλλ' ἡ θεωρία ἀνταπεκρίνετο εἰς πραγματικότητα, κεκυρωμένην δι' ἀποφάσεων τῶν ἀληθῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων. Τῆς πραγματικότητος ταύτης ἀπήχησις ὑπῆρξαν καὶ τὰ λεχθέντα ἐν τῇ Συνόδῳ τοῦ 869-70, χωρὶς νὰ διαμαρτυρηθῶσιν οἱ τρομοκρατοῦντες αὐτὴν λατῖνοι ἀντιπρόσωποι, ὡς καὶ τὰ γραφέντα εἰς τὸν Πάπαν Ἀδριανὸν β' παρὰ τοῦ λατίνου ἱερέως Ἀναστασίου Βιβλιοθηκᾶριου. Ἐπομένως τὸ παπικὸν πρωτεῖον ὑπὸ τὴν νέαν αὐτοῦ ἔννοιαν, ἣν ἐνεφάνισεν ὁ Πάπας Νικόλαος α' δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ὅτι οὐδ' ἐν αὐτῇ τῇ Συνόδῳ τοῦ 869-70 ἐγένετο δεκτόν.

18. Ἡ Σύνοδος τοῦ 879—80 καὶ τὸ πρωτεῖον.

Πανηγυρικῶς δὲ τοῦτο ἀπεκρούσθη μετὰ δεκαετίαν ἐν τῇ ὄντως οἰκουμενικῇ Συνόδῳ τοῦ 879-80, συγκαληθείσα ὑπὸ τοῦ Μ. Φωτίου, ἀναλαβόντος αὐτὸς τὸ Πατριαρχικὸν ἀξίωμα, μετὰ τὸν θάνατον τοῦ συνδιαλαγγέντος πρὸς αὐτὸν Πατριάρχου Ἰγνατίου. Ἡ Σύνοδος αὕτη συνελθοῦσα ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας, ὑπῆρξε κατὰ τὸν Hefele θρίαμβος τοῦ Φωτίου¹, ὁ δὲ Hergenrother λέγει ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη παρουσίασε τοιοῦτον ἐπιβλητικὸν θέαμα ὁποῖον δὲν παρουσιάσθη ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς ἐν Χαλκηδόνι Συνόδου². Προήδρευσε τῆς Συνόδου ὁ ἀγιώτατος οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Φώ-

τιος» ἔχων παρ' ἑαυτῷ τρεῖς ἀντιπροσώπους τοῦ Πάπα Ρώμης Ἰωάννου η' (872-882), ἐν οἷς ἦσαν δύο Ἐπίσκοποι Παῦλος καὶ Εὐγένιος καὶ ὁ Πέτρος καρδινάλιος Πρεσβύτερος, τρεῖς ἀντιπροσώπους τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς, 18 Μητροπολίτας καὶ πολυαρίθμους Ἐπισκόπους ἐκ τῶν ἐκκλησιαστικῶν διοικήσεων Θράκης, Πόντου, Ἐφέσου, Ἰλλυρίας καὶ κάτω Ἰταλίας ἐν συνόλῳ 383. Ἐκ τῶν μετασχόντων τῆς Συνόδου τοῦ 869-70 παρίσταντο ἐν τῇ παρουσίᾳ Συνόδῳ τοῦ 879-80 περὶ τοὺς 15, ἀναγνωρίσαντες τὴν τότε διαπραχθεῖσαν κατὰ τοῦ Φωτίου ἀδικίαν καὶ μετανόησαντες. Ὁ αὐτοκράτωρ δὲν παρέστη αὐτοπροσώπως ἵνα μὴ ἐπιηρέαση τὴν ἐλευθερίαν τῆς γνώμης τῶν Ἀρχιερέων. Μόνον κατὰ τὴν σ' συνεδρίαν, ὡς θὰ ἴδωμεν, συνεκάλεσε τοὺς γεραιτέρους τῶν Ἐπισκόπων εἰς τ' Ἀνάκτορα. Ἀξιοθαύμαστος ὑπῆρξεν ἡ ἐπικρατήσασα ἐν τῇ Συνόδῳ ὁμοφωνία, ἡ ὁμαλωτάτη διεξαγωγή τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς, ὁ κοινὸς θαυμασμὸς πάντων τῶν μελῶν πρὸς τὸν ὄντως Μέγαν Φώτιον³.

Σημειώτεον δὲ ὅτι ὁ Πάπας Ἰωάννης παρεξηγήσας προφανῶς τὰ ἐκ ΚΠδλεως γράμματα, δι' ὧν ἐκαλεῖτο ν' ἀποστείλῃ ἀντιπροσώπους διὰ τὴν συμμετοχὴν ἐν τῇ συγκαληθῆσομένῃ Συνόδῳ καὶ πρὸς ἀποκατάστασιν τῆς διασαλευθείσης ἐκκλησιαστικῆς εἰρήνης, ἀπήντησεν εἰς ὕφος τοῦ Νικολάου α' ὅτι πάντως ἡ πρόσκλησις ἐγένετο διὰ τὴν ἐξαιρετον σημασίαν τῆς ρωμαϊκῆς ἑδρας καὶ ὅτι εἰς αὐτὸν ἀπέκειτο ν' ἀποκαταστήσῃ τὸν Φώτιον μετὰ τὴν καταδίκην τούτου ὑπὸ τοῦ Νικολάου α' καὶ Ἀδριανοῦ β'. Ὑπὸ τοιοῦτο πνεῦμα ἔγραψεν ὁ Ἰωάννης η' πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ πρὸς τὸν Πατριάρχην Φώτιον, ἀνάλογοι δὲ ἦσαν καὶ αἱ δοθεῖσαι ὁδηγίαι πρὸς τοὺς παπικούς ἀντιπροσώπους. Ὁ Πάπας ἤθελε νὰ δείξῃ ὅτι ἄνευ τῆς συγκαταβάσεως αὐτοῦ δὲν ἡδύνατο ν' ἀνακτήσῃ τὸ πατριαρχικὸν ἀξίωμα ὁ Φώτιος. Σχετικὸν δὲ πρὸς τοῦτο ὑπῆρξε καὶ τὸ γεγονός ὅτι ἀπέστειλε πρὸς τὸν Φώτιον καὶ παρήγγειλεν ὅπως ἐπισήμως περιβληθῆ ὁστος ἱερά ἄμφια, οὐχὶ ἀπλῶς ὡς δῶρα φιλικὰ, ἀλλ' ὑπὸ τύπον ἀποστολῆς ὁμοφορίου (palium) εἰς σημεῖον πνευματικῆς ὑποταγῆς τοῦ λαμβάνοντος αὐτὸ παρὰ τοῦ Πάπα Ρώμης. Ἄλλ' οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι, καίτοι ἐτόνισαν πάντα ταῦτα, ἀποκαλοῦντες τὸν μὲν Φώτιον ἀπλῶς «ἀγιώτατον Πατριάρχην» τὸν δὲ Ἰωάννην «ἀγιώτατον ἀποστολικόν, οἰκουμενικόν Πάπαν», ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ἠσθάνθησαν ὅτι δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐκτελεσθῶσιν αἱ ἐντολαὶ τοῦ Πάπα Ἰωάννου η'. Ἄλλως τε ἀπὸ πολλοῦ ὁ Φώτιος εἶχεν ἤδη ἀποκατασταθῆ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ θρόνῳ καὶ ἐπομένως δὲν ἦτο δυνατόν νὰ δηλωθῆ ὅτι νῦν ἀποκαθίσταται δι' ἀποφάσεως τοῦ Πάπα. Ἡ Σύνοδος κατήρξατο τῶν ἐργασιῶν αὐτῆς «προκαθεσθέντος Φωτίου τοῦ ἀγιωτάτου οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου», οὐχὶ δὲ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων, ὅταν δὲ οὗτοι προσεκόμισαν τ' ἀποσταλέντα παρὰ τοῦ Πάπα ἄμφια ἐδέχθη ταῦτα ὁ Φώτιος ὡς δῶρον, οὐχὶ δὲ ὡς συμβολὸν ἐξουσίας. Ἦσαν δὲ ταῦτα «ἀρχιερατικὴ στολή, ὁμόφορον, στιχάριν, φελώνιον καὶ σανδάλια». Ὁ ἐκ τῶν πα-

13. Mansi XVI, 140.

14. Mansi, XVI, 7.

15. Pichler, ἐνθ' ἀν. I. 192.

1. Conciliengeschichte, IV, 465.

2. Photius, II, 462.

3. Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου παρὰ Mansi, XVII, 373—524.

πικῶν ἀντιπροσώπων καρδινάλιος Πέτρος, κατὰ τὴν ἐπίσημον ὑποδοχὴν τῆς ἀντιπροσωπείας ἐν τῇ Συνόδῳ, χαιρετίζων τὸν Φώτιον ἐκ μέρους τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας, εἶπε συμβολικῶς πρὸς αὐτὸν «εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὅτι εὗρομεν τὴν Ἀγιωσύνην ὑμῶν ὑγαίνουσαν, ἐπισκέπτεται ὑμᾶς ὁ ἅγιος Πέτρος». Ἐτοιμότητα ὁ Φώτιος ἀπήντησεν «Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν, διὰ τοῦ κορυφαίου τῶν μαθητῶν Πέτρου, οὗ τὴν μνήμην ἡ σὴ ἐποιήσατο εὐλάβεια, ἐλεῆσαι πάντας ἡμᾶς καὶ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἀξίους ἀναδειξαί».

Ὅταν δὲ ὁ αὐτὸς Πέτρος εἶπεν ὅτι ἀπεστάλη μετὰ τῶν λοιπῶν παρὰ τοῦ Πάπα ἵνα εἰρηνεύσῃ τὴν Ἐκκλησίαν ΚΠόλεως, ὁ Ἡρακλείας Ἰωάννης παρετήρησεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία ἤδη εἰρηνεύει ὑπὸ τὸν Φώτιον, ὁ δὲ Ζαχαρίας Χαλκηδόνος, πρὸς τοῖς ἄλλοις, εἶπε πρὸς τοὺς παπικούς ἀντιπροσώπους «εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, πρὸς ὑμᾶς καὶ ὑπὲρ ὑμῶν ἐστὶν ἡ παρούσα σύνοδος, ὑπὲρ ὑμῶν, ἀδελφοὶ καὶ πατέρες, καὶ τῆς τῶν Ρωμαίων Ἀγιωτάτης Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῆς ὑμετέρας τιμῆς ἵνα μὴ παρὰ τῶν σχισματικῶν λειψάνων διασῴρησθε ὡς ἀρχηγοὶ τῶν στάσεων καὶ τῶν ταραχῶν...» Ἐὰν αὐτὰ ὑπέδειξαν καὶ ἄλλοι καλῆσόντες, πάντα δὲ τὰ μέλη τῆς Συνόδου «ἡμεῖς τῷ ἁγιωτάτῳ ἡμῶν δεσπότην καὶ οἰκουμενικῷ Πατριάρχῃ ὡς μὲν ἀπ' ἀρχῆς ὄντες ἠνωμένοι, οὐδέποτε διέστημεν, ἀλλὰ καὶ τὰ αἵματα ἡμῶν προθύμως ὑπὲρ αὐτοῦ ἐκχέαι τοῖς βουλομένοις ταῦτα ζητεῖν ἐν ἐτοίμῳ γεγόναμεν ὅσοι δὲ καὶ στάσιν τινὰ πρὸς αὐτὸν ἀνεδεξάμεθα, πολλὰ καταγρόντες τῆς προτέρας ἡμῶν γνώμης καὶ διαθέσεως, νῦν ὀλοψύχῳ καρδίᾳ καὶ ἀκλινεῖ τῷ φρονήματι καὶ ἀρχιερέα καὶ δεσπότην καὶ ποιμένα ἐπιγραφόμεθα καὶ τοὺς ἐπὶ τούτοις διατάζοντας ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἀποβλήτους ἡγούμεθα». Ἀπέναντι τοιούτων καταφατικῶν δηλώσεων, πολλάκις ἐπαναληφθεῖσάν, ὡσάκις οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι ἠρώτων πῶς ἀποκατεστάθη ὁ Φώτιος καὶ ἂν ἀναγνωρίζεται ὑπὸ τῶν λοιπῶν Πατριαρχῶν, εἰς τοὺς εἰρημένους ἀντιπροσώπους οὐδὲν ἕτερον ὑπελείπετο ἢ νὰ εἰπῶσιν τὸ ὑπὸ τοῦ καρδινάλιου Πέτρου λεχθὲν κατὰ τὴν β' συνεδρίαν «εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὅτι καθὼς καὶ διὰ τῶν γραμμάτων ὑμῶν ἐδηλώθη τῷ ἁγιωτάτῳ Πάπα Ἰωάννῃ περὶ τῆς ὁμοιοῦσας καὶ τῆς συμφωνίας, ἣν ἔχετε πρὸς τὸν κύριον Φώτιον, τὸν ἁγιώτατον Πατριάρχῃ, οὕτω καὶ θεωροῦμεν σήμερον τοὺς λόγους διὰ τῶν ἔργων βεβαιωμένους». Παρὰ τὴν δῆλωσιν ταύτην ὁ Πέτρος ὑπέμνησεν ὅτι ἡ Ἐκκλησία Ρώμης ἔχει τὸ δικαίωμα ν' ἀποκαθιστᾷ εἰς τοὺς θρόνους αὐτῶν τοὺς Ἀρχιερεῖς ἀνέφερε δὲ ἀνακριβῶς παραδείγματα τινὰ «Φλαυιανὸν τὸν ΚΠόλεως, Ἰωάννην τὸν Χρυσόστομον, Κύριλλον τὸν Ἱεροσολύμων καὶ Πολυχρόνιον ὁμοίως ὡς καὶ ἡ ὑμετέρα ἐπίσταται ἁγιωσύνη, ἡ ἁγία τῶν Ρωμαίων Ἐκκλησία τῶν οἰκείων θρόνων ἐκδιωχθέντας, ἰδίᾳ ἐξουσία πάλιν ἀποκατέστησε...». Ἡ ἀνακριβεία ἐν τῷ ἰσχυρισμῷ τούτῳ εἶναι τόσο μεγάλη, ὥστε καὶ πρόσωπον ἀνύπαρκτον (Πολυχρόνιος Ἱεροσολύμων) παρενεβλήθη. Ἀλλ' ὁ Πέτρος συνήγαγε τὸ αὐθαίρετον συμπέρασμα εἰπὼν πρὸς τὸν Φώτιον «τοιαῦτα παραδείγματα ἔχων ὁ ἁγιώτατος Πάπας Ἰωάννης ἀπέδωκε τῇ ἁγιωσύνῃ ὑμῶν τὸν οἰκεῖον θρόνον καὶ

ἀγκαλίζεται σε ὡς ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργόν, ἀσπαζόμενος καὶ τὴν πρὸς σὲ κοινωνίαν καὶ γνώτω πᾶσα Ἐκκλησία ὅτι ἀδελφὸς εἶ γνήσιος τοῦ οἰκουμενικοῦ Πάπα, ὡς οἱ πρὸ ὑμῶν πάντες ὀρθόδοξοι ἀρχιερεῖς καὶ ἱερεῖς». Ὁ Φώτιος ἀπαντήσας ἠὲ χάριτησε τῷ Πάπα Ἰωάννῃ «κατὰ πάσης μὲν σχισματικῆς ἱσταμένῳ πλάνης, πᾶσαν δὲ ὁμόνοιαν τῶν Ἐκκλησιῶν ἀσπαζομένῳ», ἀποκρούσας καὶ διὰ τῶν λόγων τούτων τὴν ἐπίμονον προσπάθειαν τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων ὅπως παραστήσωσι τὸν Φώτιον ἀποκατασταθέντα εἰς τὸν θρόνον ὑπὸ τοῦ Πάπα Ρώμης. Κατὰ τὴν γ' συνεδρίαν μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν ἐπιστολῶν τοῦ Πάπα Ἰωάννου (δοῦλου τῶν δούλων τοῦ Θεοῦ), παραινοῦντος πάντας ἵνα ἀποδεχθῶσι τὸν Φώτιον ὡς κανονικὸν Πατριάρχῃν ἡ ἁγία Σύνοδος εἶπεν «ἡμεῖς οὐχ ἄπαξ, οὐδὲ δις, ἀλλὰ πολλάκις ἔφημεν, ὡς καὶ πρὸ τῆς τιμιωτάτης ἐπιστολῆς ταύτης καὶ ἠνώθημεν πρὸς Φώτιον τὸν ἁγιώτατον ἡμῶν Πατριάρχῃν καὶ ἀχώριστοι αὐτοῦ διατελοῦμεν πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς ἡμῶν καὶ τοὺς μὴ ἀποδεχομένους τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτοῦ ἁγίαν καὶ κανονικὴν καὶ ἔνθεσμον, ὡς ἄλλοτρίους τῆς εὐσεβείας καὶ τῶν κανονικῶν διατάξεων καὶ ἡγούμεθα καὶ λογιζόμεθα. Καὶ νῦν δὲ εὐχαριστοῦμεν τῷ Θεῷ καὶ τῷ ἁγιωτάτῳ Πάπα Ἰωάννῃ ὡς ὁμοφρονῶντι καὶ ὁμοφρονῶντι ἡμῖν, καὶ ἀσπαζομένῳ τὴν ἔνωσιν τῆς τοῦ Θεοῦ Ἐκκλησίας καὶ συνεργῶντι ἡμῖν εἰς πᾶσαν τὴν τῆς καθ' ἡμᾶς Ἐκκλησίας κατάστασιν καὶ περιπτυσσομένῳ καὶ ἀσπαζομένῳ καὶ ὀλοψύχῳ διαθέσει ἐνομένῳ πρὸς Φώτιον τὸν ἁγιώτατον ἡμῶν δεσπότην καὶ ἀρχιερέα».

Διὰ πάντων τούτων ἐδείχθη ὑπὸ τῆς Συνόδου ὅτι ἡ ἀποκατάστασις τοῦ Φωτίου εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον δὲν ἐγένετο ὑπὸ τοῦ Πάπα, ἀλλ' ὅτι οὗτος ἀνεγνώρισε τὸ τετελεσμένον γεγονός. Δυστυχῶς ἡμῶν ἡ ἀναγνώρισις ἐγένετο ἐπὶ τῇ ἐλπίδι ὑποχωρήσεως τοῦ Φωτίου καὶ τῆς Συνόδου εἰς ὠρισμένας ἀξιώσεις τοῦ Πάπα. Ἀλλὰ καὶ αὗται αἱ ἀξιώσεις, οἷον ἡ δικαιοδοσία αὐτοῦ ἐπὶ τῆς βουλγαρικῆς Ἐκκλησίας, ἡ μὴ ἐκλογή Ἐπισκόπων ἐκ λαϊκῶν καὶ ἄλλα, ἀπερρίφθησαν. Ἡναγκάσθησαν δὲ οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα μετὰ τὴν ἀνάγνωσιν καὶ τῶν ἐπιστολῶν τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς ἀναγνωρίζοντων τὸν Φώτιον νὰ εἰπῶσι αἰδοῦν καθὼς οἱ τῆς Ἀνατολῆς ἁγιώτατοι Πατριάρχαι προαπέστειλαν συνοδικὰς ἐπιστολάς ἐπικυροῦντες καὶ ἀποδεχόμενοι Φώτιον τὸν ἁγιώτατον Πατριάρχῃν, ὡσαύτως καὶ ὁ δεσπότης ἡμῶν ὁ οἰκουμενικὸς Πάπας ἀπέστειλεν ἐπιστολήν, ἣν καὶ προηκούσατε ὁμοφρονῶσαν μὲν κατὰ πάντα τοῖς εἰρημένοις ἁγιωτάτοις Πατριαρχαῖς ἐπὶ τῇ ἀποδοχῇ καὶ ἀποκαταστάσει τοῦ εἰρημένου ἁγιωτάτου Πατριαρχοῦ». Παρεσχέθη δὲ ἀφορμὴ ὑπὸ τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων ὅπως ἐπισημῶς ἀποκηρυχθῇ ἡ ἀξιοθερήνητος Σύνοδος τοῦ 869-70 ἐν ἣ παρεκάθησαν ψευδεῖς ἀντιπρόσωποι τῶν Πατριαρχῶν τῆς Ἀνατολῆς. Ἄλλως τε ἐν τῷ «κομμονοτορίῳ» ἡ ταῖς ἐντολαῖς, ἃς ἔφερον μεθ' ἑαυτῶν οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα, καὶ αἵτινες, παρὰ τὸν ἐμπιστευτικὸν αὐτῶν χαρακτήρα, ἀνεγνώσθησαν ἐν τῇ Συνόδῳ, ρητῶς ἀνεγράφετο ἡ ἀκύρωσις καὶ κατάκρισις οὐ μόνον τῆς ἀνωτέρας ἐν ΚΠόλει συνελευθούσης κατὰ Φωτίου ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν

Ρώμη, ἡ δὲ Σύνοδος ἀναγνωσθέντος τοῦ σχετικοῦ κεφαλαίου τῶν πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους παπικῶν ἐντολῶν ἐν τῇ δ' συνεδρία ἐξεβόησε «πάντες οὕτω δοξάζομεν, πάντες οὕτω κηρύττομεν, πάντες ἐν τούτοις ἀσμενίζομεν, ἐν τούτῳ τῷ κεφαλαίῳ τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα 'Ιωάννου τῶν ἄλλων ἀπάντων μᾶλλον εὐφράνθημεν».

Ὁ Hergenröther καὶ μετ' αὐτοῦ ἄλλοι τινὲς ὑπέθεσαν⁴ ὅτι τὸ ἀνωτέρω κεφάλαιον τοῦ «κομμονιτορίου» εἶναι παρεφθαρμένον, διότι δῆθεν δὲν ἠδύνατο ὁ Πάπας 'Ιωάννης νὰ ἐκφρασθῇ διὰ τοιούτων δριμυτάτων ἐκφράσεων περὶ τῶν κατὰ τοῦ Φωτίου Συνόδων Ρώμης καὶ ΚΠόλεως τοῦ 869-70. Ἄλλ' οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι διὰ δριμυτέρων ἐκφράσεων ὠνόμασαν τὰς κατακεκριμένας Συνόδους ἐκεῖνας. Ὁ Hergenröther πρὸς δικαιολογίαν τῆς ὅλως ἀθαιρέτου καὶ ἀβασίμου ὑπονοίας αὐτοῦ περὶ παραφθορᾶς τοῦ κεφαλαίου τοῦ «κομμονιτορίου» ἐφαντάσθη παραφθορὰν καὶ τῶν λεγομένων ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς, χωρὶς νὰ προσαγάγῃ οὐδεμίαν ἀπολύτως ἀπόδειξιν. Ὁ Hefele ἀντιθέτως δὲν δέχεται παραφθορὰν τῶν ἐν ταῖς ὑπογραφαῖς λεγομένων⁵. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἐν τῇ Δύσει καθόλου καὶ ἀλλαχοῦ, ὡς ἐσημείωσεν ὁ Φώτιος ἐν τῇ 'Εγκυκλίῳ τοῦ 867 ἐπιστολῇ⁶, δὲν ἀναγνωρίζετο ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος. Καὶ ἀνεγνώρισε μὲν ταύτην ἡ Σύνοδος 869-70, ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ ἀναγνώρισις αὐτῆς οὐδεμίαν εἶχε σημασίαν, ἕνεκα τῆς ἐλλείψεως παντὸς κύρους τῆς Συνόδου ἐκείνης, ὁ Φώτιος ἐν τῇ ε' συνεδρία τῆς ἐν Ἁγία Σοφίᾳ Συνόδου πρότεινε τὴν ἀναγνώρισιν τῆς Ζ' Οἰκουμ. Συνόδου, ὁμοθυμῶς δ' ἐγένετο δεκτὴ ἡ πρότασις αὐτοῦ.

Ἐν τῇ αὐτῇ συνεδρία ἐξεδόθη ἡ ἐξῆς σημαντικωτάτη ἀπόφασις τῆς Συνόδου :

«Ὁρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ Σύνοδος, ὥστε εἰ τινες τῶν ἐξ Ἰταλίας κληρικῶν ἢ λαϊκῶν ἢ ἐπισκόπων ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἢ Εὐρώπῃ ἢ Λιβύῃ διατρίβοντες, ὑπὸ δεσμῶν, ἢ καθαιρέσιν, ἢ ἀναθεματισμὸν παρὰ τοῦ ἀγιωτάτου Πάπα 'Ιωάννου ἐγένοντο, ἵνα ὧσιν οἱ τοιοῦτοι καὶ παρὰ Φωτίου τοῦ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας ὄρω, τούτέστιν ἢ καθηρημένοι ἢ ἀναθεματισμένοι ἢ ἀφωρισμένοι. Οὐς μὲντοι Φώτιος, ὁ ἀγιώτατος ἡμῶν Πατριάρχης κληρικούς ἢ λαϊκούς ἢ τοῦ ἀρχιερατικοῦ τάγματος καὶ ἱερατικοῦ ἐν οἰαδήποτε παροικίᾳ ὑπὸ ἀφορισμῶν ἢ καθαιρέσιν ἢ ἀναθεματισμὸν ποιήσει, ἵνα ἔχη αὐτοὺς καὶ ὁ ἀγιώτατος Πάπας 'Ιωάννης καὶ ἡ κατ' αὐτὸν ἁγία τοῦ Θεοῦ Ρωμαίων Ἐκκλησία, ἐν τῷ αὐτῷ τῆς ἐπιτιμίας κρίματι, μὴ δὲ ἐν τῶν προσόντων πρεσβείων τῷ ἀγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ρωμαίων Ἐκκλησίας μὴ δὲ τῷ ταύτης προέδρῳ τὸ σύνολον καινοτομουμένων μὴ δὲ νῦν, μήτε εἰς τὸ μέτεπειτα».

4. Photius II, 513.

5. Conciliengeschichte IV, 462.

6. Βαλέττα, Φωτίου ἐπιστολαὶ σ. 180. 1.

Οἱ λατῖνοι ἱστορικοὶ, μὴ δυνηθέντες νὰ διαμφισβητήσωσι τὴν γνησιότητα τῆς διατάξεως ταύτης, διότι αὐτὴ συνέχεται πρὸς τὰ προηγούμενα καὶ τὰ ἐπόμενα τῆς ε' πράξεως τῆς Συνόδου, καὶ εὐρίσκεται ἐν πᾶσι τοῖς κώδιξι καὶ ἐν πάσαις ταῖς κανονικαῖς συλλογαῖς, ὡς πρῶτος κανὼν αὐτῆς, σοφιστικῶς προσεπάθησαν νὰ παρερμηνεύσωσιν αὐτὴν καὶ νὰ προσδώσωσιν εἰς αὐτὴν τὴν ἔννοιαν, καθ' ἣν δῆθεν ἡ διάταξις αὐτὴ δὲν περιορίζει ἀλλὰ κυροῖ τὰς προνομίας τοῦ πάπα Ρώμης καὶ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας⁷. Θὰ ἦτο ἀληθῶς παράδοξον ὁ Φώτιος, ὁ τσαῦτα παθὼν ἐκ τῆς ἀυθαιρεσίας τῶν παπῶν Νικολάου α' καὶ Ἀδριανοῦ β' νὰ κυρώσῃ τὸ παπικὸν πρωτεῖον ἐν ἣ ἔννοια ὁ πρῶτος τούτων ἐνεφάνισεν αὐτὸ καὶ ταυτοχρόνως, ὡς ἰσχυρίζονται οἱ εἰρημένοι λατῖνοι ἱστορικοὶ, ν' ἀγωνίζηται ὅπως ἐν τῇ Συνόδῳ ἐξάρῃ τὸ ἴδιον αὐτοῦ ἀξίωμα, τὸ «βυζαντινὸν πρωτεῖον». Ταῦτα βεβαίως εἶναι ὅλως ἀσύστατα. Ἡ ἐν λόγῳ διάταξις σκοποῦν εἶχε νὰ προλάβῃ τὰς ἀνωμαλίας, αἵτινες προήρχοντο ἐκ τοῦ ὅτι οἱ ἐν ΚΠόλει καταδικαζόμενοι κληρικοὶ καταφεύγοντες εἰς Ρώμην συνεχροῦντο· ὑπήρχον δὲ Ἰγνατιανοὶ τινές, αἵτινες ἐνθαρρυνόμενοι ἐκ Ρώμης δὲν ἀνεγνώριζον τὸν Φώτιον. Μεταξὺ τούτων ἦτο ὁ Μητροφάνης Σμύρνης, ὃν μάτην προσεπάθησαν καὶ αὐτοὶ οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι ἵνα μεταπέισωσι. Καθ' ἃς δὲ εἶχον ὁδηγίαν παρὰ τοῦ πάπα 'Ιωάννου ἀπέκοψαν αὐτὸν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας καὶ προέβησαν εἰς τὴν ἐξῆς δήλωσιν ἐν τῇ Συνόδῳ «θέλομεν ὑμᾶς εἰδέναι ὡς ὁ ἀποστολικὸς πάπας 'Ιωάννης προσέταξεν ἡμῖν ταῦτα ἃ προανηγυεῖλαμεν τε καὶ προανεκηρύξαμεν, δηλονότι ἵνα καὶ συγκατακρίνωμεν καὶ συναθωώμεν, οὐς ἂν Φώτιος ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης ἢ καθαιρέσει ἢ ἀθωώσει καθυποβάλλῃ, αὐτοῦ τε καὶ ὑμῶν ὁμοφωνούντων ἡμῖν, καὶ ἵνα οὐς ἂν ἔχη ὁ ἀγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πάπας 'Ιωάννης κανονικῶς καθηρημένους ἐν οἰωδήποτε τάγματι ἢ τόπῳ, ἔχη αὐτοὺς καὶ ὁ Φώτιος ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης καθηρημένους· ὁμοίως καὶ οὐς ἂν ἔχη Φώτιος ὁ ἀγιώτατος Πατριάρχης καθηρημένους ἢ ἠθωωμένους ἔχη αὐτοὺς καὶ ὁ ἀγιώτατος καὶ οἰκουμενικὸς πάπας 'Ιωάννης κατακεκριμένους ἢ ἠθωωμένους». Πρόειπεν δὲ καὶ τὴν ἐκδοσιν τοῦ ἀνωτέρου κανόνος, οὗτινος ἀναγνωσθέντος ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων πρεσβύτερος Ἡλίας εἶπεν, ἔχων ὑπ' ὄψιν τὴν «πενταρχίαν» ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, «ὁ Θεὸς οὕτως ἐποίησεν ἵνα καὶ οἱ τῆς Ἀνατολῆς θρόνοι καὶ ὁ ἀγιώτατος Πάπας 'Ιωάννης μετὰ τοῦ ἀγιωτάτου ἡμῶν Πατριάρχου Φωτίου μία ψυχὴ ὦσι καὶ μία σύμπνοια καὶ τὸ θέλημα αὐτῶν κοινὸν καὶ ἀδιάσπαστον ἦ». Ὁ δὲ ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐκκλησίας Ἀντιοχείας Βασίλειος Μαρτυροπόλεως εἶπὼν ὅτι ὁ Φώτιος ἐδικαιοῦτο νὰ ἐπιβάλλῃ κανονικὰ ἐπιτιμια εἰς τοὺς ἀπειθοῦντας κληρικούς ἢ λαϊκούς, προσέθηκεν «ὡς οὐδὲν καὶ τὴν τῶν ἀνατολικῶν θρόνων ἐξουσίαν εὐληφῶς καὶ τῆς τῶν Ρωμαίων αὐθεντίας τὸ κύρος προσλαβόμενος, καθὼς ἀρτίως ἠκούσαμεν, μᾶλλον δὲ προέχων ἐκ Θεοῦ ὡς ἀρχιερεὺς μέγιστος, οὐς ἂν δήσῃ τῷ τοῦ Παναγίου Πνεύματος ἀλύ-

7. Hefele, ἐνθ' ἄν. VI, 461. Hergenröther, ἐνθ. ἄν. II, 505.

τω δεσμῶ, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς δεδεμένους, καὶ οὐδ' ἂν λύση, ἔχομεν καὶ ἡμεῖς λελυμένους».

Ἐκ τούτων εἶναι πρόδηλος ἡ ἔννοια τῆς φράσεως τοῦ α' κανόνος «μηδὲν τῶν προσόντων πρεσβείων τῷ ἁγιωτάτῳ θρόνῳ τῆς Ρωμαίων Ἐκκλησίας καινοτομουμένων, μηδὲ νῦν, μήτε εἰς τὸ μετέπειτα». Ἡ καινοτομία τὸ ὑπὸ τοῦ πάπα Νικολάου α' καὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ ἀξιούμενον ὅπως αὐθαρέτως ἀθωώνη κληρικούς ἄλλης Ἐκκλησίας, καταδικαζομένους ὑπ' αὐτῆς, ἢ καταδικάζη, ἐπεμβαίνων εἰς τὰ ἐσωτερικὰ αὐτῶν ζητήματα. Τὰ «προσόντα πρεσβεῖα», ἦσαν τ' ἀνήκοντα εἰς τὸν Ἐπίσκοπον Ρώμης πρεσβεῖα τιμῆς⁸, ἅτινα εἶχον καθορισθῆ ὑπὸ τοῦ θου κανόνος τῆς Α' Οἰκουμ. Συνόδου, τοῦ 3ου τῆς Β' Οἰκουμενικῆς, τοῦ 28 τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς, τοῦ 3βου τῆς Πενθέκτης. Ἀπηγορεύθη λοιπὸν διὰ τῆς ἀνωτέρω διατάξεως πᾶσα καινοτομία τῶν προνομίων τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, πᾶσα μεταβολὴ τοῦ πρωτείου τιμῆς εἰς διοικητικὸν πρωτεῖον ἐξουσίας. Διὰ τῆς εἰρημένης διατάξεως ἐξισώθη ὁ Πατριάρχης ΚΠόλεως πρὸς τὸν Πατριάρχην Ρώμης, ἐπομένως ἀπηγορεύθη πᾶσα τὸν τελευταῖον τούτου ὑπερβασία. Οὐ μόνον δ' ἐξισώθη ὁ ΚΠόλεως πρὸς τὸν Ρώμης ἀλλὰ καὶ προσωπικῶς ὁ Φώτιος ὑπερήρθη τοῦ πάπα Ἰωάννου. Ἐν ταῖς ἀναγνωσθεῖσιν ἐν τῇ Συνόδῳ ἐπιστολαῖς αὐτῶν οἱ Πατριάρχαι τῆς Ἀνατολῆς ἀπεκάλεσαν τὸν Φώτιον, ὁ Ἀλεξανδρείας Μιχαὴλ «φωτοειδῆ καὶ φωτοποιὸν ἄνθρωπον, τῆς ἱεροσύνης τὴν τελειότητα, τὸν γνόμενον τῆς ἀληθείας, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ ἀρχιποιμένα». Ὁ Θεοδόσιος Ἱεροσολύμων «κεφαλήν τοῦ τῆς Ἐκκλησίας σώματος». Ὁ δὲ Ἀντιοχείας Θεοδόσιος «πατέρα ἄγιον» καὶ ὁ Ἀμιδῆς Ἀβράμιος «ἅγιον πατέρα». Ἐν τῇ δ' συνεδρίᾳ ἀφοῦ πᾶσα ἡ Σύνοδος ἀνεβόησε περὶ τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου «ὅτι ὁ Θεὸς ἐν αὐτῷ οὐδεὶς ἄγνωε», οἱ παπικοί ἀντιπρόσωποι παρέβαλον αὐτὸν πρὸς τὸν ἥλιον, φωτίζοντα σύμπασαν τὴν κτίσιν, ὅταν δ' ἐν τῇ τελευταίᾳ συνεδρίᾳ ὁ Καισαρεὺς Ὁροσκόπιος εἶπε περὶ τοῦ Φωτίου «τοιοῦτον ἔπρεπε ἐπ' ἀληθείᾳ εἶναι τὸν τοῦ σύμπαντος κόσμου τὴν ἐπιστασίαν λαχόντα, εἰς τὸν τύπον τοῦ ἀρχιποίμενος Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν» οἱ τοῦ πάπα ἀντιπρόσωποι ὡμολόγησαν «καὶ ἡμεῖς οἱ τὰ ἔσχατα τῆς γῆς οἰκοῦντες ταῦτα ἀκούομεν»! Ἀλλὰ καὶ πρὸ τούτου εἶπον (εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ὅτι ἡ ἀγαθὴ φήμη τοῦ ἁγιωτάτου Φωτίου τοῦ Πατριάρχου οὐ μόνον εἰς τὴν καθ' ἡμᾶς χώραν ἀλλὰ καὶ εἰς ἅπαντα τὸν κόσμον ἐξεληλύθει, οὐ τοσοῦτον λόγῳ τὸ βέβαιον ἔχουσα, ὅσον ἔργοις τὰ πέρατα περιλαβοῦσα» καὶ οὐ μόνον ἐν Γαλλίᾳ καὶ Ἰταλίᾳ διήχθη, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ τῇ ὑφ' ἥλιον γῆ καὶ τοῦτο μαρτυροῦσιν οὐ μόνον οἱ τὴν Ἑλλάδα μετιόντες γλῶσσαν ἀλλὰ καὶ αὐτὸ τὸ βαρβαρικὸν καὶ ὠμότατον γένος, ὅτι οὐκ ἔστιν αὐτῷ ὅμοιος ἐν σοφίᾳ καὶ γνώσει, οὔτε ἐν ἐλεημοσύνῃ καὶ συμπαθείᾳ, οὔτε ἐν χρηστότητι καὶ ταπεινοφροσύνῃ καὶ ὅτι πάντοτε τὰ ἔργα πλείονα τῶν λόγων αὐτοῦ εἰσι». Ἀλλ' ὁ ἅγιος Φώτιος δὲν ἐφυσιώθη ἐκ τοιούτων ἐπαίνων καὶ οὐδέποτε ἠθέλησε ν' ἀσκήσῃ

ἀξίωμα πλέον τοῦ ὑπὸ τῶν ἱερῶν κανόνων καθωρισμένου.

Οὐ μόνον δὲ πᾶσα ἰδέα τοῦ ψευδοϊσιδωρείου καὶ ψευδοκωνσταντινείου πρωτείου μοναρχικῆς ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἀπεκρούσθη ὑπὸ τῆς Συνόδου θετικῶς καὶ ἀρνητικῶς, ἀλλὰ καὶ κατεκυρώθη ἐν τῇ στ' συνεδρίᾳ τὸ ἅγιον Σύμβολον τῆς πίστεως, ἐναντίον τῆς ἀθέσου προσθήκης τοῦ Filioque. Ἡ συνεδρία αὕτη ἐγένετο ἐν τῷ παλατίῳ τοῦ Χρυσοτρικλίου ἐπὶ παρουσίας τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου καὶ τῶν τριῶν υἱῶν τοῦ τῇ 12 Μαρτίου 880. Παρέστησαν δὲ ὁ Φώτιος, οἱ τρεῖς παπικοί ἀντιπρόσωποι καὶ 18 Μητροπολίται. Ὁ αὐτοκράτωρ εἶπεν ὅτι δὲν παρέστη κατὰ τὰς συνεδρίας τῆς Συνόδου ἵνα μὴ εἴπῃ τις ὅτι ἤσκησε πῆσιν τινα ἐπὶ τῶν μελῶν αὐτῆς, ἐχάρη διὰ τὴν ἐπελθοῦσαν ἔνωσιν καὶ εἰρήνην, ἐδήλωσεν ὅτι ἀποδέχεται πάντα τ' ἀποφασισθέντα, ἀλλὰ προσέθηκεν ὅτι καλὸν θεωρεῖ ὅπως «πάντων ἐν ὁμοίᾳ τε καὶ βαθείᾳ εἰρήνῃ ἐνωθέντων καὶ Χριστῷ τῇ πάντων κεφαλῇ συναφθέντων», ἐκδοθῆ καὶ ἄρος τις τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ φρονήματος, οὐ καινός τις καὶ παρεῖσακτος ἀλλ' ὃν ἡ ἀγία καὶ μεγάλη ἐν Νικαίᾳ Σύνοδος ἐθεμελίωσε καὶ αἱ λοιπαὶ ἅγαι καὶ οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι συνεπέκδομησάν τε καὶ συνεκρότησαν. Ἡ πρότασις αὕτη τοῦ αὐτοκράτορος οὐδόλως ἀπίθανον ὅτι ἐγένετο τῇ προηγουμένη ὑποδείξει τοῦ Φωτίου, ὅστις εἶχε καταγγεῖλει διὰ τῆς Ἐγκυκλίου τοῦ 867 τὴν ὑπὸ τῶν λατίνων γενομένην παραφθορὰν τοῦ Συμβόλου, διὰ τῆς ἀθέσου προσθήκης τοῦ Filioque. Ταύτην ἀπέκρουεν ὁ πάπας Ἰωάννης, ὅθεν οἱ ἐν τῇ Συνόδῳ ἀντιπρόσωποι αὐτοῦ ἐπεκρότησαν τὴν ὁμοθυμῶς ἐν αὐτῇ ἐκδηλωθεῖσαν γνώμην περὶ ἀναγνώσεως καὶ ἐπιβεβαιώσεως τοῦ Συμβόλου. Ἀφοῦ δὲ τοῦτο ἀνεγνώσθη, ἡ Σύνοδος ἐξεβόησε (πάντες οὕτω φρονούμεν, οὕτω πιστεύομεν, ἐν ταύτῃ τῇ ὁμολογίᾳ ἐβαπτισθημέν τε καὶ τοῦ ἱερατικοῦ βαθμοῦ ἡξιώμεθα» τοὺς ἑτέρως παρὰ ταῦτα φρονούντας ἢ ἕτερον ἀντιτούτου προβαλέσθαι τολμῶντας τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν). Κατὰ τὴν ἐπομένην ἐν τῷ ναῷ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας συγκροτηθεῖσαν τελευταίαν συνεδρίαν (13 Μαρτίου 880) ἀνεγνώσθη ἐπὶ παρουσίᾳ πάντων τῶν Ἐπισκόπων τὸ Σύμβολον, ἐπανεληφθησαν δὲ αἱ αὐταὶ ἐπιφωνήσεις καὶ ἐξεφωνήθη ἀνάθεμα κατὰ πάντος τολμῶντος ἕτερον νὰ συντάξῃ Σύμβολον ἢ τὸ ὑπάρχον νὰ παραγάρῃ καὶ δι' ὑφαιρέσεως ἢ προσθήκης διαστρέψῃ. Ταῦτα ὑπέγραψαν καὶ οἱ παπικοί ἀντιπρόσωποι, ὡς μικρὸν μετὰ τὴν Σύνοδον ἐπληροφόρει ὁ Φώτιος πρὸς τὸν Ἀκηλυτὰς γράφων⁹, καὶ ἐν τῷ «Περὶ τῆς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μυσταγωγίας» συγγράμματι¹⁰.

Ἐληξαν δὲ αἱ ἐργασίαι τῆς ἀγίας ταύτης καὶ ὄντως οἰκουμενικῆς Συνόδου διὰ τῶν ἐξῆς περὶ τοῦ Φωτίου δηλώσεων «Παῦλος καὶ Εὐγένιος οἱ ἁγιώτατοι Ἐπίσκοποι καὶ τοποτηρηταὶ τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, ἔτι καὶ καὶ Πέτρος ὁ θεοσεβέστατος Πρεσβύτερος καὶ καρδινάλιος εἶπον, εἴ τις αὐτὸν οὐκ ἔχει Πατριάρχην ἅγιον καὶ τὴν μετ' αὐτοῦ κοινωνίαν οὐκ ἀσπάζεται, ἔστω ἢ

8. Προβλ. ἐρμηνεῖαν Ζωναρᾶ, Ράλλη καὶ Ποτλῆ, Σύνταγμα, Β. 706. P. Baliffol, Le Siège apostolique, σ. 136, 557.

9. Β α λ έ τ τ α, ἐπιστολαὶ Φωτίου, σελ. 198.

10. Πατρ. M i g n e ἑλλ. 102, 381.

μερίς αὐτοῦ μετὰ τοῦ Ἰούδα καὶ μὴ συγκαταλεγείη ὅλως μετὰ χριστιανῶν. Καὶ ἡ ἅγια Σύνοδος ἐξεβόησεν, ἅπαντες τὸ αὐτὸ φρονοῦμεν καὶ δοξάζομεν, καὶ εἴ τις αὐτὸν οὐκ ἔχει Ἀρχιερέα Θεοῦ, μὴ ἴδιοι τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ»¹¹.

19. Ὁ Μ. Φώτιος εἰδικώτερον περὶ τοῦ πρωτείου.

Ὁ πάπας Ἰωάννης ἡ' ἀνεγνώρισε κατ' ἀρχὴν τὴν Σύνοδον, λαβὼν γνώσιν τῶν πρακτικῶν αὐτῆς¹. Ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς, ἃς ἔγραψε τῇ 13 Αὐγούστου 880 πρὸς τὸν αὐτοκράτορα καὶ τὸν Φώτιον, ἀπεδέχετο τ' ἀποφασισθέντα, προσεπιφέρων μόνον ὅτι ἐάν οἱ ἀποκρισιάριοι αὐτοῦ ἐπραξάν τι ἐναντίον τῶν ὀδηγιῶν αὐτοῦ κηρύττει αὐτὸ ἄκυρον². Εἶναι δὲ προφανές ὅτι ὁ πάπας ἀπεδέχετο μὲν πάσας τὰς ἀποφάσεις καὶ τὴν ἐπιβεβαίωσιν τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως ἀποκρούων τὸ Filioque, πλὴν δυσηρεστήθη κατὰ τῆς Συνόδου διὰ τὸν λόγον τῆς μὴ ἀποδόσεως τῆς Ἐκκλησίας Βουλγαρίας εἰς τὴν δικαιοδοσίαν αὐτοῦ, καὶ διὰ τὸν λόγον ὅτι ὁ Φώτιος δὲν ἐξέφρασεν ἐπισήμως ἐν τῇ Συνόδῳ τὴν εὐγνωμοσύνην αὐτοῦ πρὸς τὴν Ρωμαϊκὴν Ἐκκλησίαν, ἐπὶ τῇ ἀναγνωρίσει αὐτοῦ παρ' αὐτῆς! Εἶχε δὲ ρητῶς ἀναγράψει ὁ πάπας ἀμφοτέρωτα ταῦτα ἐν τῷ δ' καὶ θ' κεφαλαίῳ τοῦ πρὸς τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ δοθέντος «κομμονιτορίου». «Ὡστε τοὺς ἰδιοτελεῖς καὶ ἐγωῖστικους λόγους καὶ τὰ ἐξωτερικὰ συμφέροντα ἔθετεν ὁ πάπας ὑπεράνω τῆς πίστεως, τῆς τιμῆς καὶ τῆς εὐρύνης τῆς Ἐκκλησίας. Ἐξ ἀφορμῆς δὲ τῶν παραπόνων κατὰ τῆς Συνόδου ἐλέχθη ὑπὸ τῶν λατίνων ἱστορικῶν ὅτι οἱ παπικοὶ ἀντιπρόσωποι παρεβίασαν τὰς δοθείσας εἰς αὐτοὺς ὀδηγίας, ὅτι δὲν ἐγνώριζον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ δὲν παρηκολούθησαν καλῶς τὰ ἐν τῇ Συνόδῳ λεγόμενα, ὅτι τέλος ἐδεκάσθησαν. Τὸ τελευταῖον τοῦτο ἐλέχθη καὶ περὶ τῶν ἄλλων παπικῶν ἀντιπροσώπων τῶν συμμετασχόντων τῆς κατὰ τὸ 861 συγκροτηθείσης ἐν Κων/πόλει ἐπὶ Φωτίου Συνόδου καὶ τῆς κατ' αὐτοῦ ἐν ἔτει 869—70, εἶναι δὲ ἀξίωσημειώτον ὅτι ὁ Πάπας Ἰωάννης ἡ' ἐν τῷ ια' κεφαλαίῳ τοῦ «κομμονιτορίου» διέταξε τοὺς ἀντιπροσώπους αὐτοῦ ἵνα μήτε δῶροις συναπαχθῶσι μήτε διὰ κολακείαν ἢ φόβον ἐκκλίνουσι δεξιὰ ἢ ἀριστερά. Ἀλλ' ὡς παρετήρησεν ὁ Κ. Παπαρρηγόπουλος, ὁ ἐν πολλοῖς ἀδικήσας τὸν Φώτιον ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Hergenröther, τὰ λεγόμενα περὶ τῶν εἰς Κων/πολιν ἀποστελλομένων παπικῶν ἀντιπροσώπων ἀποδεικνύουσι αὐτοῖν τὸ ἕτερον ἢ

ὅτι οὐδένα εἶχεν (ἢ Δυτικὴ Ἐκκλησία) ἄνθρωπον ἱκανῶς τίμιον ὥστε νὰ τηρήσῃ πιστῶς τὰς δεδομένας αὐτῷ ὀδηγίας ἢ ὅτι οἱ ἄνθρωποι οὗτοι, ἅμα ἐβλεπον ἐκ τοῦ σύνεγγυς τὰ πράγματα, ἐπέβησαν ὅπως παραλόγοι ἦσαν αἱ ἀξιώσεις τοῦ ἐντολέως αὐτῶν καὶ ἐπολιτεύοντο εἰς τρόπον ὅσον ἐνδέχεται συμβιβάζοντα αὐτὰς πρὸς τὸν κύριον σκοπὸν, ὃν ὄφειλον βεβαίως νὰ ἔχουσι πρὸ ὀφθαλμῶν, τὴν ἀποκατάστασιν καὶ τὴν διατήρησιν τῆς χριστιανικῆς ἐνότητος»³. Ὡς πρὸς τὴν γνώσιν τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης παρατηροῦμεν ὅτι οἱ δύο Ἐπίσκοποι Παῦλος καὶ Εὐγένιος εἶχον παραμείνει ὡς ἀποκρισιάριοι ἐν Κων/πόλει περὶ τὰ δύο ἔτη πρὸ τῆς συγκροτήσεως τῆς ἐν τῇ Ἁγίᾳ Σοφίᾳ Συνόδου 879—80 καὶ ἐπομένως ἦτο δυνατὸν νὰ ἐννοῶσι τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ὁ δὲ καρδινάλιος Πέτρος συμμετέσχε ζωηρότατα τῶν ἐν τῇ Συνόδῳ συζητήσεων. Ἀλλὰ καὶ ὁ Πέτρος καὶ οἱ δύο ἕτεροι ἐπέβησαν καὶ ἑσπερον τ' ἀποφασίζόμενα. Ὅθεν ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ἀντιπροσωπείας τοῦ πάπα οὐδεμία ἔλλειψις ὑπῆρξεν ἐν τῇ Συνόδῳ. Ἀντεπροσωπεύθησαν, ὡς εἶδομεν, ἐν αὐτῇ καὶ τὰ λοιπὰ Πατριαρχεῖα τῆς Ἀνατολῆς, παρέστησαν δὲ ἐκατοντάδες Ἐπισκόπων οὐ μόνον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς ἀλλὰ καὶ ἐκ τῆς Ἰταλίας. Ἀντεπροσωπεύθη ὀλόκληρος ἡ Ἁγία, Ἀποστολικὴ καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

Ὁ Hergenröther ὁμολογεῖ ὅτι ἐξωτερικῶς ἡ Σύνοδος αὕτη φέρει πάντα τὰ γνωρίσματα Οἰκουμενικῆς Συνόδου⁴, προσήγαγε δὲ τὰς γνώμας Ἑλλήνων θεολόγων, οἷον τοῦ Βαλσαμῶνος Θεοδώρου, τοῦ Νείλου Θεσσαλονίκης, τοῦ Νείλου Ρόδου, τοῦ Συμεῶν Θεσσαλονίκης, τοῦ Μάρκου Ἐφέσου, τοῦ Γενναδίου Σχολαρίου, τοῦ Δοσιθέου Ἱεροσολύμων, τοῦ Κωνσταντίνου Οἰκονόμου καὶ ἄλλων, φρονούντων ὅτι ἡ Σύνοδος αὕτη ὑπᾶρξεν Ἡ' Οἰκουμενικὴ⁵. Ἀλλ' ἡ Ὀρθόδοξος Καθολικὴ Ἐκκλησία, μείνασα πιστὴ εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ Φωτίου καθ' ἣν βᾶσις τῆς Ὀρθοδοξίας εἶναι αἱ ἑπτὰ Σύνοδοι, («Ἐκκλησία τῶν ἑπτὰ οἰκουμενικῶν Συνόδων»), καὶ μὴ θελήσασα νὰ μιμηθῇ τὴν Δυτικὴν Ἐκκλησίαν, ἀλλοιώσασαν τὴν ἔννοιαν τῆς οἰκουμενικότητος τῶν Συνόδων καὶ ἀριθμήσασαν πολλὰς Οἰκουμενικὰς Συνόδους, δὲν ἀνεκήρυξεν εἰσέτι ἐπισήμως τὴν ἐν τῷ Ναῶ τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας συνεληθῆσαν ἐπὶ Φωτίου ἐν ἔτει 879—880 Σύνοδον Ἡ' Οἰκουμενικὴν, καίτοι φέρουσαν οὐ μόνον τὰ ἐξωτερικὰ ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἐσωτερικὰ γνωρίσματα Οἰκουμενικῆς Συνόδου. Ὑπ' αὐτῆς ἀνεγνωρίσθη ἡ Ζ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδος, κατεδικάσθη ἡ ἐν τῇ Δύσει ἀρξάμενη τότε, τῇ προσθήκῃ Filioque, διαστροφή τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως, δι' ἐπιβεβαίωσας τοῦ Συμβόλου, ὡς τοῦτο παρεδόθη ὑπὸ τῶν δύο πρώτων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τέλος ἀπεκρούσθη ἡ διαστροφή τοῦ πρωτείου τιμῆς τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Ἀπεδείχθη ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ὅτι

11. Mansi, XVII, 524.

1. Τὰ πρακτικὰ τῆς Συνόδου τοῦ 879—80, ὡς ὁμολογοῦσιν οἱ λατῖνοι ἱστορικοὶ, ἀνέκαθεν διεσώζοντο ἐν πλείστοις κώδιξιν, ἀλλ' ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἔμειναν ἀνέκδοτα, τῶν λατίνων μὴ ἐπιθυμούντων τὴν δημοσίευσιν αὐτῶν. Μάταιαι δὲ ὑπῆρξαν αἱ γελοῖοι ἀπόπειραι τῆς διαμφισβητήσεως τοῦ γεγονότος τῆς συγκροτήσεως τῆς Συνόδου ἢ τῆς γνησιότητος τῶν πρακτικῶν αὐτῆς ἐν ὅλῳ ἢ ἐν μέρει. Ἀνηρέθησαν ἐπιστημονικῶς πάσαι καὶ ἀπόπειραι αὗται, σήμερον δὲ τὸ κύρος τῆς Συνόδου καὶ τῶν πρακτικῶν αὐτῆς παραμένει ἀδιάσειστον.

2. Mansi XVI, 423. Hefele ἐνθ' ἀν. IV, 467.

3. Κ. Παπαρρηγόπουλου, Ἱστορία τοῦ Ἑλλην. ἔθνους (ἔκδ. Ἐλευθερουδάκη) Δβ', σ. 265.

4. Photius, II, 539.

5. Αὐτόθι, σμ. 74—76.

δὲν ἄρχει τῆς καθόλου Ἐκκλησίας ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης, ὅτι τὸ κύρος αὐτοῦ δὲν εἶναι ἀπόλυτον καὶ ὅτι ἐπομένως οὐχὶ ὀρθῶς καὶ κανονικῶς ἐπενέβη εἰς τὰ τῆς Ἐκκλησίας Κων/πόλεως ἐσωτερικὰ ζητήματα. Κατεδικάσθησαν ἐπισήμως τ' ἀντικανονικῶς τολμηθέντα ὑπὸ τῶν παπῶν Νικολάου α' καὶ Ἀρδιανού β' συναινοῦντος τοῦ Ἰωάννου η' διὰ τῶν ἀντιπροσώπων αὐτοῦ. Κατὰ τοῦ παπικοῦ κύρους, ἐφ' ὅσον τοῦτο ἐξεδηλώθη δι' ἀντικανονικῶν πράξεων, κατηνέχθη καίριον πλήγμα. Ἀπεικρούσθη τὸ νέον πρωτεῖον ἐξουσίας. Ἐγένετο δεκτὸν ὅτι ὁ Πάπας Ρώμης εἶναι εἰς τῶν πέντε Πατριαρχῶν τῆς καθόλου Ἐκκλησίας, καὶ ὅτι τὸ ὅπερ μεταξὺ αὐτῶν κατέχει τιμητικὸν πρωτεῖον δὲν παρέχει εἰς αὐτὸν δικαίωμα αὐθαιρέτων ὑπερβασίων. Ἡ λύσις τοῦ ζητήματος τοῦ πρωτεῖου τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης ἀπετέλεσεν ἓνα τῶν κυρίων σκοπῶν τῆς Συνόδου. Δι' αὐτῆς ἡ Ἐκκλησία ἐτι ἄπαξ ἐπισήμως ἀπέκρουσε τὸ πρωτεῖον ἐξουσίας τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης. Τ' ἀποφασισθέντα δ' ἐν τῇ Συνόδῳ ταύτῃ ὑπῆρξαν σύμφωνα πρὸς τὰ ὑπὸ τῶν προηγουμένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων θεσπισθέντα, σύμφωνα πρὸς τὴν παράδοσιν τῆς Ἐκκλησίας. Ἐὰν δὲ οἱ Ἐπίσκοποι Ρώμης ἔμενον πιστοὶ εἰς τὰς ἀποφάσεις καὶ ταύτης καὶ τῶν προηγουμένων Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ περιωρίζοντο εἰς τὸ ἀναμφισβήτητον πρωτεῖον τιμῆς, βεβαίως ἡ Δυτικὴ Ἐκκλησία ἐμελλε νὰ παραμείνῃ ἡνωμένη μετὰ τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Ὁ Μ. Φώτιος δὲν ἀπέριψε μόνον διὰ τῆς Συνόδου τὰς ὑπερβασίας τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτοῦ διετύπωσε τὸ ὀρθόδοξον φρόνημα περὶ τοῦ πρωτεῖου αὐτοῦ. Ἐθεώρει μὲν τὸν Ἄπ. Πέτρον κορυφαῖον τῶν Ἀποστόλων, ἐπὶ τῇ ὁμολογίᾳ τοῦ ὁποῖου ἐστηρίχθη ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ ἡ Ἐκκλησία⁶, ἀλλ' ἐδίδασκεν ὅτι τὴν ἐξουσίαν τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἔλαβον ἐν τῷ προσώπῳ αὐτοῦ πάντες οἱ Ἀπόστολοι⁷. Κέντρον τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἐθεώρει τὴν Κων/πολιν, «τὰς τῆς ὀρθοδοξίας πηγὰς ἀναδίδουσας καὶ καθαρὰ τῆς εὐσεβείας τὰ νάματα εἰς τὰ τῆς οἰκουμένης διαρρέουσας πέρατα καὶ ποταμῶν δίκην ἀρδεύουσας τοῖς δόγμασι τὰς ἐκεῖσε ψυχάς», ὡς ἔλεγεν ἐν τῇ περιφώμῳ Ἐγκυκλίῳ τοῦ 867. Ἡ Ρώμη εἶχε μὲν πρωτεῖον τιμῆς ἀλλ' οὐδεμίαν ἐξουσίαν ἐπὶ τῶν λοιπῶν Ἐκκλησιῶν. Μετὰ τὴν Σύνοδον τῆς Ἁγίας Σοφίας ὁ Φώτιος συνέταξε τὸν «Νομοκάνονα» αὐτοῦ, ἐν ᾧ ἐσημείωσε τὴν γνωστὴν διάταξιν τῆς 131ης Νεαράς τοῦ Ἰουστινιανοῦ («τὸν ἀγιώτατον τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης πάπαν πρῶτον εἶναι πάντων τῶν ἱερέων, τὸν δὲ μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης, δευτέραν τάξιν ἔχειν μετὰ τὸν ἅγιον ἀποστολικὸν θρόνον τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης, τῶν δὲ ἄλλων πάντων προτιμᾶσθαι»)⁸. Ὑπάρχει δὲ μετὰ τῶν συγγραμ-

μάτων τοῦ Φωτίου μικρὰ πραγματεῖα ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Πρὸς τοὺς λέγοντας ὡς ἡ Ρώμη πρῶτος θρόνος»⁹ περὶ ἧς διὰ μακρῶν διέλαβεν Hergenrother¹⁰. Ἐν αὐτῇ ἐκτίθενται συνοπτικώτατα οἱ λόγοι δι' οὓς δὲν ἦτο δυνατόν νὰ γίνῃ δεκτὸν τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ὑφ' ἣν μορφήν παρουσιάζετο ἐν τοῖς χρόνοις τοῦ Φωτίου. Σχετικὰ δὲ πρὸς τὴν πραγματείαν ταύτην εἶναι καὶ τὰ «ἐρωτήματα δέκα σὺν ἴσασι ταῖς ἀποκρίσεσι»¹¹, ἐν οἷς θίγεται καὶ τὸ ζήτημα τοῦ πρωτεῖου.

Γενικῶς δὲ αἱ σκέψεις τοῦ Φωτίου περιστρέφονται περὶ τὰ ἐξῆς :

Ἐὰν ἡ Ἐκκλησία Ρώμης πρέπει νὰ θεωρῆται πρώτη διότι ἔσχεν Ἐπίσκοπον τὸν Ἄπ. Πέτρον πολλῶ μᾶλλον ἢ Ἐκκλησία Ἀντιοχείας δέον νὰ θεωρῆται ἔχουσα τὸ πρωτεῖον, διότι πρὸ τῆς Ρώμης ὁ Πέτρος ἐπεσκόπευσεν ἐν Ἀντιοχείᾳ.

Ἐὰν διὰ τὸν κορυφαῖον τῶν Ἀποστόλων δέον νὰ ἔχη ἡ Ρώμη τὸ πρωτεῖον, πολλῶ μᾶλλον πρέπει νὰ ἔχη τοῦτο ἡ Ἱερουσαλὴμ διὰ τὸν Κύριον, «αὐτὸς γὰρ ὁ καὶ Πέτρον καὶ ἡμῶν ἀπάντων κοινὸς πλάστης καὶ δεσπότης, ὁ πρῶτος καὶ μέγας Ἀρχιερεὺς ἡ πηγὴ πάσης ζωῆς καὶ ἀρχιερατικῆς τάξεως ἐν αὐτοῖς (τοῖς Ἱεροσολύμοις) καὶ τὴν γέννησιν καὶ τὴν διατριβὴν ἔσχε καὶ ἑαυτὸν ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου σωτηρίας ἐκὼν ἱεράτευσεν».

Ὡσαύτως ἐὰν διὰ τὸν Πέτρον ἡ Ρώμη ζητῇ τὸ πρωτεῖον, τὸ Βυζάντιον ἔχει μείζον πρωτεῖον δι' Ἀνδρέαν τὸν Πρωτόκλητον καὶ γενέσει πρῶτον ἀδελφόν, τὸν «πρὸ Πέτρου Πέτρον», ὡς ἀλλαχοῦ ἐσημείωσεν ὁ Φώτιος¹², διότι ἐπεσκόπευσεν ὁ Ἀνδρέας ἐν Βυζαντίῳ πρὶν ἢ ὁ Πέτρος ἐπισκοπεύσῃ ἐν Ρώμῃ.

Ἡ ρῆσις τοῦ Κυρίου «Σὺ εἶ Πέτρος καὶ ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ οἰκοδομήσω μου τὴν Ἐκκλησίαν» καὶ τὰ ἐξῆς (Ματθ. 16, 18) δὲν ἐλέγχθη διὰ τὴν ἐν Ρώμῃ Ἐκκλησίαν. Διότι εἶναι Ἰουδαϊκὸν καὶ ταπεινόν, τὴν χάριν καὶ τὴν θεότητα νὰ νομίζῃ τις εἰς ὀρισμένα μέρη καὶ εἰς ὀρισμένους τόπους περιωρισμένην ἐνεργοῦσαν καὶ μὴ ἀνά πάσαν τὴν οἰκουμένην. Τὸ δ'

κανόνων, Α, 44. Ἐν κώδικι τοῦ Μονάχου (122 ἀν. ββ'. σ. 78) ὑπάρχει χαρακτηριστικὸν τι σχόλιον τοῦ Νομοκάνονος εἰς τὸν ε', κανόνα τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου οὐχὶ ἀσχετον πρὸς τὸν Φώτιον (M. Jugie ἐνθ. ἀν. 146. Hergenrother III, 117-119) ἔχον ὡς ἐξῆς : « Ἐκ τούτου τοῦ κανόνος τὸ ρωμαϊκὸν ἦρται εἰς ἀλαζονείαν, καὶ τοῦτον ὡς τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου πάλαι προβαλλόμενοι, ὑπὸ τῆς ἐν Καρθαγένῃ Συνόδου ἐάλωσαν κακοῦργοι οἱ τότε τῶν Ρωμαίων προεδρεύοντες, ὡς αὐτὸ δηλοῖ τὸ συνοδικὸν προοίμιον τῆς ἐν Καρθαγένῃ. Πλὴν οὐδὲ οὗτος αὐτοῖς ὁ κανὼν πλέον τι χαρίζεται τῶν ἄλλων κανόνων, κἂν ἀλόγως τοῦτο δοκῶσιν... Πρόδηλον, ὅτι οὗτος περὶ μόνων τῶν ἐν τῇ Δύσει ἐκπεφώνηται, διότι καὶ ὁ Ὅσιος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ἐκθέμενοι τοὺς κανόνους ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων ἦσαν ἐν γὰρ τῇ Ἀνατολῇ οὐδαμῶς μέχρι τοῦ νῦν συνήθεια τοιαύτη κειράτηκεν. Παρόμοια σχόλια ὑπάρχουσι καὶ εἰς τοὺς κανόνους γ' τῆς Β' Οἰκουμενικῆς καὶ 28 τῆς Δ'.

9. Ράλλη καὶ Πουλιῆ, Σύνταγμα τῶν κανόνων Δ, 409-415. Βαλέττα, Φωτίου Ἐπιστολαὶ σ. 558 ἐξ.

10. Photius III, 170 ἐξ.

11. Πατρ. Migne ἐλλ. 104, 1220-22.

12. Πατρ. Migne Ἑλλην. 104, 198.

6. Πατρ. Migne ἐλλ. 101, 308, 309, 324, 933. Ἀριστάρχου, Φωτίου λόγοι καὶ ὁμιλίαι, ἐν ΚΠόλει 1901, Α, 151, 481.2. Πρβλ. ἄλλα χωρία παρὰ Μ. Jugie, ἐνθ' ἀν. σ. 119 ἐξ.

7. Πατρ. Migne ἐλλ. 104, 328.

8. Ράλλη καὶ Πουλιῆ, Σύνταγμα τῶν θείων καὶ ἱερῶν

«ἐπὶ ταύτῃ τῇ πέτρᾳ» εἶρηται ἐπὶ τῇ θεολογησάσῃ τὸν Χριστὸν ὁμολογίας πέτρα καὶ δι' αὐτῆς ἐφ' ὅλη τῇ εἰς τὰ πέρατα τῆς γῆς ταῖς διδασκαλίαις τῶν Ἀποστόλων ἐξαπλωθεῖση καὶ θεμελιωθεῖση Ἐκκλησία, εἰς ἣν καὶ τὸ πανάγιον Πνεῦμα ἐλάλησεν διὰ τῶν Προφητῶν, ὡς ὁμολογοῦμεν «εἰς μίαν, ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν, οὐ Πετριανὴν ἢ Ρωμαϊκὴν, ὡς τὸ φιλόκενον τῆς ρωμαϊκῆς ἀπαιδευσίας βούλεται».

Ὁ Φώτιος ὑπελάμβανεν ὡς ἀρχὴν τοῦ ρωμαϊκοῦ πρωτείου τὸ γεγονός, καθ' ὃ ὁ ρωμαῖος αὐτοκράτωρ Αὐρηλιανὸς, παρακληθεὶς νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καταδικασθέντος μὲν ὑπὸ τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ Συνόδου τοῦ 268 ὡς αἰρετικοῦ, ἀλλὰ μὴ παραδίδοντος τὸ Ἐπισκοπεῖον εἰς τὸν ἐκλεγέντα διάδοχον αὐτοῦ Δόμνον, ὥρισεν, ὁ αὐτοκράτωρ, ἵνα παραδοθῇ τοῦτο εἰς ἐκεῖνον ὑπὲρ οὗ ἐμῆλλον ν' ἀποφανθῶσιν οἱ Ἐπίσκοποι Ἰταλίας καὶ Ρώμης¹³. Τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ καταστῇ διὰ τοὺς Ἐπισκόπους Ρώμης ἀφετηρία ἀγῶνος περὶ πρωτείου, λέγει ὁ Φώτιος, καὶ προστίθῃσι, «τὸ δὲ ὅστις θέλει ἐν ὑμῖν εἶναι πρῶτος, ἔστω ὑμῶν διάκονος (Λουκ. 22, 26), ποῦ θήσομεν»;

Ἡ Α' Οἰκουμ. Σύνοδος ὥρισεν ὅπως ἐκάστη ἐπαρχία ἔχῃ τὰ δίκαια αὐτῆς καὶ ἀπηγόρευσε τὴν παραβίασιν τῶν ὁρίων καὶ τὴν οἰκειοποίησιν ἀλλοτρίων διοικήσεων.

Ἡ δὲ Β' Οἰκουμ. Σύνοδος ἀποφνημαμένη ὅτι ἡ Ρώμη προέχει διὰ τὸ λαμπρυνθῆναι βασιλείᾳ, «οὐ διὰ τοὺς κορυφαίους Πέτρον καὶ Παῦλον», ἀπένευμε τὰ ἴσα μετ' ἐκείνην προνόμια ὁμοίως εἰς τὴν Κων/πολιν, ὡς βασιλείᾳ τιμηθεῖσαν.

Διηγεῖται ἐφεξῆς τὰ ἐπεισόδια τοῦ πάπα Βιγιλίου ἐν Κων/πόλει, τὴν ἐν Κων/πόλει παρουσίαν τοῦ πάπα Ἰωάννου, ὅστις «οὐδὲν περὶ πρωτείων διηγήθη ἀλλὰ τὴν ἱερατικὴν στολὴν ὡς ἔθος τοῖς ἐν Κωνσταντινουπόλει περιβαλὼν, πρὸς τοῖς εὐωνύμοις μέρεσι τοῦ κατ' ἐκεῖνον καιρὸν πατριαρχοῦντος Ἐπιφανίου καθεσθεὶς οὐδὲν ἐδυσχέραιεν». Μνημονεύει ὡσαύτως τῆς παρουσίας τοῦ Ἀγαπητοῦ.

Προκειμένου περὶ τῶν κανόνων τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου, διὰ διαφόρων ἐπιχειρημάτων ἀποδεικνύει ὅτι ἀπέβλεπεν αὐτῇ μόνον εἰς τὴν ἐν τῇ Δύσει Ἐκκλησίαν, οὐδ' ἔχει κύρος Οἰκουμενικῆς Συνόδου, πολλῶ μᾶλλον ὅτι ἐδέχθη τὸν αἰρετικὸν Μάρκελλον Ἀγκύρας, οἱ δ' ἐν αὐτῇ συνηθόντες καθήρσαν καὶ ἀνεθεμάτισαν τοὺς ἐν Φιλιππουπόλει συνελθόντας καὶ ἀποδόντας τ' αὐτά. Μνημονεύει δὲ καὶ τοῦ γεγονότος καθ' ὃ ἐν τῇ ἐν Καρθαγένῃ Συνόδῳ παρουσιάσθησαν οἱ κανόνες τῆς ἐν Σαρδικῇ Συνόδου ὡς κανόνες τῆς Α' Οἰκουμενικῆς¹⁴.

Ἀναφέρει παραδείγματα Ἀρχιερέων, καθ' ὧν

13. Εὐσεβίου, Ἐκκλησ. Ἱστορία 7, 28-30.

14. Μνημονεύει ὁ Φώτιος Συνόδου τινὸς ἐν «Βενεθάλαις» (πιθανῶς τὸ νῦν Deir Beantal τῆς Συρίας), ἥτις τοὺς μὲν ὑπὸ τὸν Ρώμης ἐπισκόπους ταῖς ἐκεῖνου συνοδικαῖς ψήφοις ὑπέκειν ἐκέλευσε, τοὺς δὲ ὑπὸ τὸν Ἀλεξανδρείας τοῦ σφῶν ἀρχιερέως, καὶ τοὺς ἄλλους ὁμοίως.

ὠρμήθη ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, χωρὶς νὰ δυνηθῇ νὰ βλάβῃ αὐτοὺς, ἀναγκασθεῖσα ὕστερον ν' ἀναγνωρίσῃ αὐτοὺς, ἢ παραδείγματα ἄλλων Ἀρχιερέων μὴ ἀναγνωριζομένων παντελῶς ὑπὸ τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας ἀλλ' ὧν τὰ ὀνόματα καὶ ἡ ἱερά μνήμη ἀνὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν ἀνακηρύσσονται καὶ τέλος παραδείγματα Ἀρχιερέων, οἵτινες ἀπεμακρύνθησαν τῶν οἰκείων θρόνων ἢ ἐπανῆλθον εἰς αὐτοὺς, ἄνευ οἰασδήποτε μετοχῆς τῆς Ρωμαϊκῆς Ἐκκλησίας.

Σημειωτέον ὅτι τῷ 885 ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Βασιλείου ἐξεδόθη ἡ συλλογὴ τῶν νόμων ὑπὸ τὴν ἐπιγραφὴν «Ἐπαναγωγὴ», ἐν ἣ ἀνεγράφησαν καὶ τὰ προνόμια τοῦ Πατριάρχου Κων/πόλεως. Πρὸ παντὸς λέγεται ἐν τῇ «Ἐπαναγωγῇ» ὅτι ὁ Πατριάρχης μόνον δικαιούται νὰ ἐρμηνεύῃ τὰς διατάξεις τῶν ἁγίων Πατέρων καὶ τῶν Συνόδων, ὅτι «ὁ Κωνσταντινουπόλεως θρόνος, βασιλείᾳ ἐπικοσμηθεὶς ταῖς συνοδικαῖς ψήφοις πρῶτος ἐρρήθη, αἷς οἱ θεῖοι κατακολουθοῦντες νόμοι καὶ τὰς ὑπὸ τοὺς ἐτέρους θρόνους γινόμενας ἀμφισβητήσεις ὑπὸ τὴν ἐκεῖνον προστάττουσιν ἀναφέρεισθαι διάγνωσιν καὶ κρίσιν... Τῷ δὲ Κωνσταντινουπόλεως προέδρῳ ἔξῃσι καὶ ἐν ταῖς τῶν ἄλλων θρόνων ἐνορίαις, ἐν αἷς οὐκ ἔστι προκαθηνώσας ναοῦ, σταυροπήγια διδόναι· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τὰς ἐν τοῖς ἄλλοις θρόνοις γινόμενας ἀμφισβητήσεις ἐπιτηρεῖν καὶ ὀρθοῦσθαι καὶ πέρας ἐπιτιθεῖν ταῖς κρίσεσιν... Ὡσαύτως δὲ καὶ μετανοίας καὶ ἐπιστροφῆς ἀπὸ ἀμαρτημάτων καὶ αἱρέσεων, αὐτὸς καθίσταται διαιτητῆς τε καὶ γνώμων»¹⁵. Προφανῶς ταῦτ' ἀπηχοῦσι τὰ ἐν τῇ Συνόδῳ τῆς Ἁγίας Σοφίας εἰρημένα καὶ τὰς ἀποφάσεις αὐτῆς, διατυποῦται δὲ ἐν τῇ «Ἐπαναγωγῇ» καὶ ἡ ἐξῆς θεμελιώδης κανονικὴ ἀρχὴ «οἱ προγενέστεροι κανόνες καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἔλκονται, ὡσαύτως δὲ καὶ αἱ προγενέστεραι πράξεις καὶ οἰκονομίαι καὶ εἰς τοὺς μεταγενεστέρους ἔλκονται, καὶ κρατοῦσιν ἐπὶ τῶν ὁμοίων προσώπων τε καὶ πραγμάτων»¹⁶.

Γεγονὸς δὲ παραμένει, ἐκτὸς πάσης ἀμφιβολίας κείμενος, ὅτι τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, ὡς ἐνεφανίσθη διὰ τοῦ Πάπα Νικολάου α', ὡς πρωτεῖον δηλονότι μοναρχικῆς ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἐξουσίας ἀπεκρούσθη καὶ ὑπὸ τῶν δύο ἀνωτέρω Συνόδων, τῆς τοῦ 869—70 καὶ τῆς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Σοφίας συνελευσῆς τῷ 879—80. Ἡ Ἐκκλησία παρεδέχετο τὸν Ἐπ. Ρώμης ὡς πρῶτον ἐν ἴσοις μεταξὺ τῶν πέντε Πατριαρχῶν. Παρεδέχετο ὅτι ὁ Ἐπίσκοπος Ρώμης ὑπῆρξε μὲν διάδοχος τοῦ Ἀπ. Πέτρου, ὡς καὶ ὁ Ἀντιοχείας, ἀλλὰ δὲν ἐκληρονόμησεν προνομίον τι παρ' αὐτοῦ. Τὸ ἀξίωμα τῆς Ρώμης ὠφέλιτο εἰς τὸ ὅτι ἡ Ρώμη ὑπῆρξε πρωτεύουσα τοῦ Κράτους, δὲν καθωρίσθη θεῖα δικαίω. Ἦτο τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ τῶν ἄλλων Πατριαρχῶν ἀξίωμα. Αἱ Οἰκουμενικαὶ Σύνοδοι (Α', Β', Δ') αἱ καθορίσασαι τὸ ἀξίωμα τοῦτο, δὲν εἶπον ὅτι προέβησαν εἰς τοῦτο κατὰ θεῖαν διάταξιν καὶ ἐν σχέσει πρὸς τὸν Ἀπ. Πέτρον, ἀλλὰ συμ-

15. Zachariae a Ligental, Jus graecoromannus, pars IV, Epanagoge acta, Lipsiae 1865 σ. 183, 184.

16. Αὐτόθι, σ. 183.

φώνως πρὸς τὴν σημασίαν τῆς πρεσβυτέρας Ρώμης ὡς ἀρχαίας πρωτεύουσας τοῦ Κράτους. Διὰ τοῦτο ἀκριβῶς καὶ ὁ θρόνος Κωνσταντινουπόλεως ἐτιμήθη, «διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν νέαν Ρώμην». Αἱ ἀρχαὶ αὗται, διήκουσαι διὰ πάσης τῆς ἱστορίας τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς ἐν τῇ Ἀνατολῇ Ἐκκλησίας, ἐκράτησαν καὶ κατὰ τὴν κρισιμωτάτην ἐποχὴν τοῦ ἁγίου Φωτίου καὶ συνετέλεσαν εἰς τὴν ἀπόκρουσιν τοῦ ἀνατρέποντος τὰς κανονικὰς βάσεις τῆς διοικήσεως τῆς Ἐκκλησίας μοναρχικοῦ πρωτείου ἐξουσίας.

ΣΤ'.

ΤΟ ΠΡΩΤΕΙΟΝ ΚΥΡΙΑ ΑΙΤΙΑ ΤΟΥ ΣΧΙΣΜΑΤΟΣ

20. Τὰ μετὰ τὸν Δ. Φώτιον.

Οὐχὶ βεβαίως τὸ πρῶτον ἀνεφάνησαν ἐσωτερικὰ ζητήματα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ΚΠόλεως, ἀλλ' ἐν τῷ πρῶτον ἢ ἀνάμιξις εἰς αὐτὰ τῆς Ἐκκλησίας Ρώμης προσέλαβε τὸν ὄν προσέλαβεν ἀπότομον χαρακτῆρα, τοῦτο ὀφείλεται εἰς τὸ πρωτεῖον, ὅφ' ἦν ἐνομιαν ἐνεφάνισεν αὐτὸ ὁ Πάπας Νικόλαος Α', μετὰ τὰ προηγηθέντα πολιτικὰ γεγονότα ἐν τῇ Δύσει καὶ μετὰ τὰ πλαστὰ ἔγγραφα καὶ δεκρετάλια, δι' ὧν ἐζητήθη ἢ δικαιολογία αὐτοῦ καὶ ἄτινα ἦσαν ἄγνωστα ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Εἶναι ἀληθές ὅτι ἐν τῇ Δύσει εἶχον ἤδη παρουσιασθῆ ἱκαναὶ διαφοραὶ περὶ τὴν θείαν λατρείαν, τὴν θρησκευτικὴν καὶ ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν, ἀλλ' αὗται δὲν ἦσαν ἱκαναὶ νὰ διαιρέσωσι τὴν Ἐκκλησίαν ὡς ἀπέδειξεν ἡ Πενθέκτη Σύνοδος, ἐπιζητήσασα ἀπλῶς τὴν ἄρσιν αὐτῶν. Βεβαίως προσετίθετο νῦν καὶ ἡ περὶ τὰ δόγματα διαφορὰ διὰ τοῦ Filioque ἀλλὰ καὶ ἡ διαφορὰ αὕτη, ἐγκαίρως γνωσθεῖσα ἐν τῇ Ἀνατολῇ, ἠδύνατο ν' ἀρθῆ ἄνευ διαιρέσεως καὶ σχίσματος¹, πολλῶ μᾶλλον ὅτι δὲν εἶχεν εἰσέτι υἱοθετήσῃ αὐτὴν ἐπισήμως ἡ Ρωμαϊκὴ Ἐκκλησία, ὁ δὲ Ἰωάννης Η' καὶ ἀπεκέρυττεν αὐτήν. Δυστυχῶς τὸ ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ψευδοσιδωρείων διατάξεων καὶ τῆς πλαστῆς «Δωρεᾶς Κωνσταντίνου» διαμορφωθὲν νέον πρωτεῖον μοναρχικῆς ἐξουσίας ἐπὶ τῆς καθόλου Ἐκκλησίας προσέδιδεν ἀπότομον χαρακτῆρα εἰς τὰς διαφορὰς ταύτας. Οἱ Πάπαι Ρώμης δὲν πρεσβεύουσιν ἀπλῶς ὅτι εἶναι διάδοχοι τοῦ Ἀπ. Πέτρου καὶ κλη-

ρονόμοι τῶν ἐξαιρετικῶν προνομίων αὐτοῦ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ Νικολάου Α' ζητοῦσι καὶ νὰ ἐπιβάλλωσι τὴν μοναρχικὴν αὐτῶν ἐξουσίαν ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας, ἐπιβουλευόμενοι τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν ἐπὶ μέρος διοικήσεων αὐτῆς καὶ ἀνατρέποντες τὰς βάσεις τῆς κανονικῆς τάξεως, ἐπὶ πλέον ζητοῦσι νὰ ἐπιβάλλωσιν ἐπὶ τῆς ὅλης Ἐκκλησίας καὶ τὰς ἐμφανισθείσας ἐν τῇ Δύσει διαφορὰς καὶ αὐτὸ ἐστὶ τὸ Filioque. Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Πάπα Νικολάου Α' δὲν εἰσεπήδησαν ἀπλῶς εἰς τὴν Βουλγαρίαν ἀλλ' ἐπέβαλον ἐπὶ τῶν νεοφύτων χριστιανῶν Βουλγάρων τὰς ἀντιθέτους πρὸς ὅ,τι εἶχον πρὸ μικροῦ ἐκ ΚΠόλεως διδαχθῆ ἰδέας. Ἐδιδάσκοντο νῦν νὰ νηστεύωσι κατὰ Σάββατον, νὰ θεωρῶσιν ἄκυρα τὰ παρ' ἐγγάμων κληρικῶν Μυστήρια, νὰ πρεσβεύωσιν ὅτι τὸ Ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ, ἐνῶ ἐν τῇ Ἀγίᾳ Γραφῇ καὶ ἐν τῷ παραδοθέντι ὑπὸ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων σептῶ Συμβόλῳ λέγεται ὅτι ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς. Δὲν θὰ ἐβράδυνεν ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία νὰ θεωρῆ αἰρετικούς τοὺς μὴ παραδεχομένους ταῦτα καὶ ἄλλους τινὰς νεωτερισμούς, οἷον τὰ ἄζυμα. Ὁ Μέγας Φώτιος ἐν κρισιμωτάτῃ ἀληθῶς ἱστορικῇ στιγμῇ, ἐκδηλῶν τὸ γνήσιον πνεῦμα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας ἠδυνήθη ν' ἀποκρούσῃ τὸν κίνδυνον ὑποδουλώσεως τῶν ἐπὶ μέρος Ἐκκλησιῶν ὑπὸ τὸν Ἐπισκοπον Ρώμης, παραφθορὰς τῆς ὀρθοδόξου διδασκαλίας, διασαλεύσεως τῶν κανονικῶν βάσεων τῆς ἐκκλησιαστικῆς ζωῆς. Δὲν διημφισβήτησε τὸ πρωτεῖον τιμῆς τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης, τὴν θέσιν αὐτοῦ ὡς πρώτου μεταξὺ τῶν πέντε Πατριαρχῶν, ἀλλ' ἀπέκρουσε τὴν εἰσπήδησιν αὐτοῦ εἰς τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας καὶ τὴν διαστροφὴν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας καὶ ζωῆς.

Ἡ Ἐκκλησία πλήρως ἐπεδοκίμασε τὴν στάσιν ταύτην τοῦ ὄντως Μεγάλου καὶ ἀγιωτάτου Πατριάρχου Φωτίου. Διότι ναὶ μὲν ἀπεμακρύνθη καὶ αὐθις οὗτος τοῦ θρόνου ὑπὸ τοῦ Λέοντος σ' τοῦ λεγομένου Σοφοῦ (886—911), ἀναβιβάσαντος εἰς τὸν Πατριαρχικὸν θρόνον τὸν ἴδιον αὐτοῦ ἀδελφόν, καὶ ἐτελεύτησε τὸν βίον ἐν τῇ ἐξορίᾳ (6 Φεβρουαρίου 897), ἀλλ' ἀνεκομίσθη τὸ ἅγιον λείψανον αὐτοῦ εἰς τὴν ΚΠολιν καὶ ἐναπετέθη εἰς τὸν ναὸν τῆς τοῦ Θεοῦ Σοφίας. Συνέπεσεν ἡ Κυριακὴ τῆς ὀρθοδοξίας τοῦ ἔτους ἐκεῖνου, κατὰ τὴν ἀνάγνωσιν δὲ τοῦ «Συνοδικοῦ» ἐξεφωνήθη: «Τῷ ὀρθοδόξῳ Πατριάρχῳ Φωτίῳ αἰωνία ἡ μνήμη. Τὰ λαληθέντα καὶ γραφέντα κατὰ Ἰγνατίου καὶ Φωτίου, τῶν ἀγιωτάτων Πατριαρχῶν, ἀνάθεμα». Παρὰ δὲ τοὺς ψευδεῖς ἰσχυρισμούς τοῦ Hergenröther, καθ' οὓς δῆθεν μόλις ὑπερμεσοῦντος τοῦ 19^{ου} αἰῶνος ὁ Φώτιος ἐτιμήθη ὡς ἅγιος ὑπὸ τῆς Ὀρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας², ἀποδεικνύεται ὅτι εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐτιμήθη ὡς ἅγιος. Ἐν πλείστοις κώδιξι τῶν Συναξαρίων τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως τοῦ ι' καὶ ια' αἰῶνος ἀναγράφεται τῇ 6 Φεβρουαρίου, «Μνήμη τοῦ ἐν ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν καὶ Ἀρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως Φωτίου...». Καὶ ὁ ὅσιος βίος αὐτοῦ καὶ

1. Ἡδὴ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς (περὶ τὸ 650) ἐν ἐπιστολῇ πρὸς Μαρίνον, Πρεσβύτερον Κύπρου, προσεπάθει νὰ ἐξηγήσῃ τὸ Filioque, ὅπερ οἱ Μονοθεῖται εὗρον παρὰ τῷ Πάπα Ρώμης Μαρτίνῳ καὶ προσεπάθουν νὰ παραστήσωσιν αὐτὸν ὡς αἰρετικόν. Τῷ 767 οἱ Βικονομάχοι ἐκ ΚΠόλεως ἀπέστειλαν ἀντιπροσώπους εἰς τὴν Δύσιν, συνῆλθε δὲ Σύνοδος τις ἐν Ζαντιλῷ (Gentiliacum) παρὰ τοὺς Παρισίους, ἐν ἣ ἐξητάσθη καὶ τὸ ζήτημα περὶ τῆς ἐκπορεύσεως τοῦ Ἁγ. Πνεύματος. Ἀλλ' ἄγνωστον τί ἀπεφασίσθη. Ἐκτοτε ὅμως οἱ συγγραφεῖς τῶν «Καρολείων βιβλίων» καὶ ἄλλοι διὰ συγγραμμάτων ὑπεστήριζον τὸ Filioque. Ἐν ἀρχῇ τοῦ 19^{ου} αἰῶνος οἱ ἐν Ἱερουσολύμοις λατῖνοι μοναχοὶ παρεπονέθησαν πρὸς τὸν Ρώμης Λέοντα γ' κατὰ τῶν ἐλλήνων διότι ἐθεωροῦντο ὡς αἰρετικοὶ ἕνεκα τοῦ Filioque. Καὶ ὁ μὲν Λέων γ' ἐντόνως ἀπέκρουσε τοῦτο, ὑποστηριζόμενον ὑπὸ τοῦ Μ. Καρόλου, ἀπέκρουσαν αὐτὸ καὶ ἕτεροι Πάπαι ἀλλὰ σὺν τῷ χρόνῳ ἐπεκράτησεν ἐπιβληθὲν ἐπὶ τῆς Δυτικῆς Ἐκκλησίας. A. Palmieri, Filioque, ἐν Vacant — Mangenot, Dictionnaire de Théologie catholique, V, Paris 1924, σ. 2309 ἐξ.

2. Photius II, 720.

ΤΟ Β' ΣΥΝΕΔΡΙΟΝ ΤΩΝ ΕΝ ΓΕΡΜΑΝΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΟΡΘΟΔΟΞΩΝ ΘΕΟΛΟΓΩΝ

Τὸ Συνέδριον τοῦτο ἀπετέλεσε τὴν συνέχειαν τοῦ ἐν Βερολίνῳ Α' Συνεδρίου Ἑλλήνων Θεολόγων, Κληρικῶν καὶ λαϊκῶν (19—26.3.1963) καὶ συνεκλήθη κατόπιν συνεννοήσεων μεταξύ τῆς ἐπιτροπῆς συγκλήσεως τοῦ Συνεδρίου, σχηματισθείσης ἐν Βερολίνῳ καὶ τῆς Λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας τῆς Κάτω Σαξωνίας (Ἀννόβερν).

Τὸ ὅλον Συνέδριον διηρέθη εἰς δύο τμήματα. Τὸ πρῶτον (9—12.3.64) ἔλαβε χώραν εἰς τὴν εὐαγγελικὴν Ἀκαδημίαν τοῦ Λόκκουμ (πλησίον τοῦ Ἀννοβέρου) καὶ εἶχε χαρακτηριστὰ διαλόγου μεταξύ Ὁρθόδοξων καὶ Λουθηρανῶν ἐπὶ τοῦ γενικοῦ θέματος : «Ἡ Ἐκκλησία ἐν τῷ νεωτέρῳ κόσμῳ κατὰ ὀρθόδοξον καὶ λουθηρανικὴν ἄποψιν». Παρευρέθησαν 40 θεολόγοι ὀρθόδοξοι καὶ λουθηρανοί. Ἀπὸ μέρους τῆς Αὐτοῦ Σεβασμιότητος, τοῦ Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Πολυεύκτου ἀπεστάλησαν, ὅπως ἀντιπροσωπεύσουν τὴν Ἱ. Μητρόπολιν Γερμανίας δύο Κληρικοί, ὁ πανοσιολ. Ἀρχιεμμανδρίτης κ. Δαμασκηνὸς Παπανδρέου καὶ ὁ αἰδεσιμολ. Πρεσβύτερος Δρ. Ἀντώνιος Ἀλεβιζόπουλος. Τὸ δεύτερον τμήμα τοῦ Συνεδρίου (12—14.3.64) ἔλαβε χώραν εἰς τὸ Ντάσσελ, πλησίον τοῦ Ἀϊνμπεκ. Παρέστησαν περὶ τοὺς 22 Ἑλληνες λαϊκοὶ Θεολόγοι. Ἀπὸ μέρους τῆς Ἱ. Μητροπόλεως παρευρέθη ὁ Πρεσβύτερος Ἀντώνιος Ἀλεβιζόπουλος. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον τὸ Συνέδριον προσέλαβε μᾶλλον λαϊκὸν χαρακτηριστὸν ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ Α' Συνέδριον (Βερολίνον), εἰς τὸ ὁποῖον ἔλαβον μέρος ἀρκετοὶ Κληρικοί, μεταξύ δὲ αὐτῶν καὶ δύο Ἐπίσκοποι, ὁ Θεοφίλ. Ἐπίσκοπος Μελόνης κ. Αἰμιλιανὸς καὶ ὁ Ρῶσσος Ἀρχιεπίσκοπος Βερολίνου Σεβασμιώτατος κ. Σέργιος.

θαύματα, ἅτινα ἐπεμαρτυρήθησαν περὶ τὸ ἱερόν λείψανον αὐτοῦ, συνετέλεσαν βεβαίως εἰς τὴν εὐθὺς μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ἀνακήρυξιν αὐτοῦ ὡς ἀγίου. Ἀλλὰ πάντων διὰ τῆς πράξεως ταύτης ἐξεδηλοῦτο καὶ ἡ γενικὴ ἐπιδοκιμασία τῆς στάσεως τοῦ Μ. Φωτίου ἐν τῷ προκληθέντι ὑπὸ τῆς Ρώμης ζητήματι, ἐκ τούτου δι' ἐξηγεῖται τὸ γεγονός ὅτι καὶ ἐν αὐτῇ τῇ Δύσει, ἐπὶ τινὰ χρόνον, ὡς ἅγιος ἐτιμᾶτο ὁ Φώτιος³.

3. Α. Παπαδοπούλου Κεραμέως, Ὁ Πατριάρχης Φώτιος ὡς Πατὴρ ἅγιος τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας, Byzantinische Zeitschrift, VIII, 1899 σ. 647—671. M. Jugie, ἐνθ. ἀν. σ. 683 ἐξ. Ὁ Φώτιος ἔσχε πολλοὺς καὶ θερμοὺς τοὺς ἐγκωμιστάς ἀλλὰ καὶ πολλοὺς τοὺς κατηγοροὺς ἐκ τῶν ἐφεξῆς μορφοθέντων «ἐνωτικῶν», τινὲς δὲ τῶν ἱστορικῶν, ὡς ὁ Κωνστ. Παπαρηγόπουλος, ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Hergentöther γράφας, ἔψεξε πράξεις τινὰς τοῦ Φωτίου, οἱ δὲ νεώτεροι λατῖνοι θεολόγοι, ὡς ὁ Μ. Jugie ἐνθ' ἀν. καὶ ἄλλοι ἀσμένως ἐπαναλαμβάνουσι τὰς ἐπικρίσεις, ἄλλοι μὲν παραλείποντες καὶ τοὺς ἐπαίνους ἄλλοι δὲ μόνον τὰς ἐπικρίσεις προσάγοντες, ἀλλ' ἐνταῦθα δὲν γράφομεν μῆτε βιογραφίαν μῆτε ἀπολογία ὑπὲρ τοῦ ἀγιωτάτου Φωτίου, ἐκθέτομεν μόνον ἀντικειμενικῶς τὴν ἔναντι τῶν προβληθειῶν ἀπὸ Ρώμης ἀξιώσεων στάσιν αὐτοῦ, ἥτις ἀποδεικνύεται ὀρθοτάτη καὶ ἀμειπτος.

(Συνεχίζεται) ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ (†)
Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος

Ἡ ἐναρξίς τοῦ πρώτου τμήματος τοῦ Συνεδρίου ἔλαβε χώραν εἰς τὸ Λόκκουμ τὸ ἀπόγευμα τῆς 9ης Μαρτίου, ὅτε καὶ ἐχαιρέτησαν τοὺς Συνέδρους ἀντιπρόσωποι τῆς ὀρθοδόξου καὶ τῆς λουθηρανικῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιπρόσωπος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Λόκκουμ ἐτόνισεν τὴν σύγχρονον ἀποστολὴν τῆς Μονῆς τοῦ Λόκκουμ, εἰς τὴν ὁποίαν στεγάζεται ἡ Ἀκαδημία. Τὸ Λόκκουμ, ἀνέφερον ὁ ὀμιλητῆς, εἶναι τὸ «προπύργιον τῆς Ἐκκλησίας» καὶ ἀποσκοπεῖ εἰς τὴν οἰκοδομὴν «Γεφυρῶν» πρὸς τὸν σύγχρονον κόσμον. Εἰς τὸ Λόκκουμ λαμβάνουν χώραν συσκέψεις καὶ συνέδρια ἀνθρώπων πάσης τάξεως καὶ συζητοῦνται θρησκευτικὰ, παιδαγωγικὰ, κοινωνικὰ καὶ οικονομικὰ θέματα· θέματα συγχρόνου δημοσιογραφίας καὶ γενικῶς κάθε θέμα, τὸ ὁποῖον ἀπασχολεῖ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον. Τὸ Λόκκουμ ἔχει κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ὡς σκοπόν, ὄχι μόνον νὰ βοηθῇ τὸν σύγχρονον ἄνθρωπον πρὸς λύσιν τῶν διαφορῶν αὐτοῦ προβλημάτων, ἀλλὰ καὶ νὰ θέτῃ εἰς τὴν διάθεσιν τῆς Ἐκκλησίας τὴν ἐκ τοῦ καθημερινοῦ διάλογου μετὰ τῶν ἀνθρώπων πάσης κοινωνικῆς καὶ ἐπαγγελματικῆς τάξεως πείραν. Ἀκολούθως ἀνεγνώσθη μῆνυμα τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Γερμανίας κ. Πολυεύκτου. Εἰς τὸ μῆνυμα ἀνεφέρετο μεταξύ τῶν ἄλλων ὅτι παρ' ὅλας τὰς τεραστίαις ἐπιστημονικὰς προόδους, τὰς ὁποίας ἐσημειώσαμεν, ὑστεροῦμεν εἰς τὴν «δημιουργίαν κρίκων συνδέσεως τῶν θρησκευτικῶν μας δυνάμεων, εἰς μίαν ἀποφασιστικὴν ἐκστρατεῖαν ἀγάπης καὶ ἀρετῆς κατὰ τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ ἡθικοῦ ἐγκλήματος, τὰ ὁποῖα μαστίζουσι εἰς μεγάλην κλίμακα τὰς κοινωνίας... Ἡ Ἐκκλησία σήμερον πρέπει νὰ ἔχη λόγον ἐπὶ ὅλων ἐκείνων τῶν συμβατικότητων καὶ ἐκδηλώσεων, αἱ ὁποῖαι ἀπασχολοῦν τὸν ἄνθρωπον... Μέσα εἰς τοιαῦτα πλαίσια τοποθετεῖται τὸ κοινωνικὸν καὶ πρὸ παντὸς τὸ πνευματικὸν καθήκον τῶν Ἐκκλησιῶν εἰς τὰς ἡμέρας μας καὶ δι' αὐτὸ ἡ ἐνότης σχεδίου, ἀποστολῆς καὶ κατευθύνσεως κοινῆς ἐπιβάλλονται».

Μετὰ τὸ δεῖπνον ἔλαβε χώραν δεξίωσις, δοθεῖσα πρὸς τιμὴν τῶν συνέδρων ὑπὸ τοῦ λουθηρανοῦ Ἐπισκόπου Λίλιε (Lilje), ὅστις φέρει καὶ τὸν τίτλον τοῦ Ἡγουμένου τῆς Μονῆς. Εἰς προσφώνησίν του ὁ Ἐπίσκοπος Λίλιε ἀνέφερε μεταξύ τῶν ἄλλων, ὅτι τὸ Λόκκουμ συνιστᾷ ἓνα ἰδιαιτέρον χωρὸν εἰς τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τῆς χώρας. Κατὰ τὴν 800ετῆ παράδοσιν του οὐδέποτε ἀφῆρθη ἡ περιουσία τῆς Μονῆς, οὐδέποτε ἔμεινεν ἄνευ ἐμφύχου ὕλικου καὶ οὐδέποτε μετετράπη εἰς μουσεῖον, ὅπως αἱ ἄλλαι μοναὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς μεταρρυθμίσεως. Ἀκολούθως ἀνεφέρθη εἰς τὰ ποικίλα προβλήματα τῶν Ἑλλήνων ἐργατῶν ἐν Γερμανίᾳ καὶ ἐξεδήλωσεν τὴν χαρὰν του διὰ τὸ πνευματικὸν καὶ κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ι.Μ. Γερμανίας. Ἀναφερόμενος εἰς τὴν ὀρθόδοξον Ἐκκλησίαν τῆς Ρωσσίας, ὁ Ἐπίσκοπος Λίλιε εἶπε μεταξύ τῶν ἄλλων, ὅτι τὴν διακρίνει μία «πνευματικὴ ζωτικότητα». Ὅλοι ἡμεῖς, κατέληξεν ὁ ὀμιλητῆς, θὰ πρέπη νὰ εἴμεθα ὑπερῆφανοι διὰ τὴν τὸσιν «τόλμην ζωῆς» τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας.

Τὸ κύριον πρόγραμμα τοῦ Συνεδρίου ἤρχισε τὴν 10ην Μαρτίου διὰ τῆς εἰσηγήσεως τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γοττίνης κ. Τρίλχας (Trilhaas) ἐπὶ τοῦ θέματος : «Ἡ θρησκεία κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐγκοσμιοκρατίας (Saecularismus)». Ὁ ὁμιλητὴς ἀνέφερε μεταξὺ τῶν ἄλλων ὅτι τὰς Ἐκκλησίας μας συνδέει σήμερον «ἡ κοινὴ μοῖρα τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας». Ἡ ἐγκοσμιοκρατία εἶναι ἐν πεπρωμένον, τὸ ὅποιον ἀφορᾷ ὀλόκληρον τὸν χριστιανικὸν κόσμον. «Ἡ μοῖρα τῆς ἐγκοσμιοκρατίας ἐξαπλοῦται ὑπεράνω χωρῶν καὶ λαῶν καὶ προξενεῖ μεταβολάς. Εἶναι ἡ αὐτοσυνειδήσις τοῦ ἀνθρώπου, τὸ περὶ τοῦ κόσμου συναίσθημα τοῦ ἀνθρώπου τῆς ἐποχῆς μας» Saecularismus σημαίνει κατὰ τὸν ὁμιλητὴν «κοσμικοποίησης τοῦ πολιτισμοῦ». Ἀναφερόμενος εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐγκοσμιοκρατίας κατὰ τὸν 19ον αἰῶνα εἶπεν ὅτι ἡ πρόοδος τῆς ἐπιστήμης (ἔδωκεν εἰς τὸν ἄνθρωπον μεγαλυτέραν βεβαιότητα καὶ ἤρπασεν ἀπὸ αὐτὸν τὴν θρησκείαν). Ὁ ἄνθρωπος ἐστήριξε τὰς ἐλπίδας του εἰς τὴν πρόοδον αὐτὴν, πλὴν ὅμως ὁ πρῶτος παγκόσμιος πόλεμος ἐσήμανε τὴν καταστροφὴν τῆς ἐλπίδος αὐτῆς. Ἡ κίνησις τῆς ἐγκοσμιοκρατίας ἐσυνεχίσθη ἔκτοτε ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ «τεχνικοῦ πολιτισμοῦ» καὶ ἔφερον εἰς ὅλας τὰς χώρας ἓνα «ὁμοιομορφον ρυθμόν». Εἰς τὴν ἐποχὴν τῆς ἐγκοσμιοκρατίας λαμβάνει χώραν μία ἀλλοίωσις τοῦ ἀνθρώπου. Οὗτος σκέπτεται καὶ ἐνεργεῖ ὀρθολογιστικῶς. Οἱ «μῦθοι» καὶ αἱ «ἱεραὶ ἱστορίαι» ἀντικαθίστανται ὑπὸ τῶν «πραγματικῶν ἱστοριῶν». Δὲν ὑπάρχουν πλέον «ἱεραὶ περιοχαί», ὅλα ἀποτελοῦν μίαν ἀντικειμενικότητα, ἡ ὅποια φωτίζεται ὑπὸ τοῦ λογικοῦ. Ὁ ἄνθρωπος ζῆ μίαν κλειστὴν ζωὴν, ἡ ὅποια ὀδηγεῖ εἰς τὴν ἀνοχὴν ἕναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων· εἶναι σκεπτικὸς, ἀποφεύγει νὰ ἐκφράσῃ τὴν γνώμην του καὶ κυριαρχεῖται ὑπὸ ἐνὸς συναισθήματος ἀναμονῆς. Ὁ σκεπτικισμὸς αὐτὸς ἀναφέρεται κατὰ τὸν ὁμιλητὴν καὶ εἰς τὴν περιοχὴν τῆς θρησκείας. Ἡ θρησκεία δὲν ἔχει νὰ ἐπιδείξῃ νέαν ζωτικότητα. Τὸ ἴδιον ἰσχύει καὶ διὰ τὸν ὕλισμόν. Καὶ ἐκεῖνος δὲν διαθέτει «ἀποδεικτικὰς ἐνεργείας», οὕτως ὥστε νὰ καθίσταται ἀπαραίτητον εἰς τὰς κομμουνιστικὰς χώρας νὰ ὑποβῇ ὑπὸ τοῦ κράτους.

Τὴν ὅλην ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου διαπερᾷ κατὰ τὸν Καθηγητὴν κ. Τρίλχας τὸ συναίσθημα τῆς ἀγωνίας καὶ ἐν ἐσωτερικὸν αἶτημα ἀσφαλείας. Ἡ ἀνάμνησις τῶν καταστροφῶν τοῦ πολέμου, ὁ σκεπτικισμὸς καὶ ἡ κατάστασις ἀναμονῆς προσφέρουν ἐξ ἄλλου κατὰ τὸν ὁμιλητὴν εἰς τὸν σύγχρονον χριστιανισμόν μίαν μεγάλην εὐκαιρίαν. «Αἱ θῦραι δὲν εἶναι πλέον ἐσφραγισμέναι διὰ τὸν χριστιανισμόν, ὅπως πρὸ δύο γενεῶν». Ἀκολουθῶς ἀνέφερεν ὅτι ἡ πίστις εἰς αὐθεντίας ἔχει εἰς τὴν ἐποχὴν μας κλονισθῆ. Τοῦτο ἰσχύει καὶ διὰ τὸν χριστιανισμόν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν αἱ προϋποθέσεις δι' αὐτὸν εἶναι «σκληραί». Ὁ αἰὼν τῆς τεχνικῆς δὲν γνωρίζει μεταφυσικὰς ἀληθείας, ἐκτὸς ἐὰν αἱ ἀλήθειαι αὗται εὐρίσκωνται ἐν στενῇ σχέσει πρὸς τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἀνθρώπου.

Κατὰ τὴν συζήτησιν, ἤτις ἐπηκολούθησεν ὁ διευθύνων αὐτὴν Πρεσβύτερος Δρ. Ἀντώνιος Ἀλεβιζό-

πουλος ἐτόνισεν εἰσαγωγικῶς τὸν ἐσχατολογικὸν χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ κηρύγματος αὐτῆς (Α' Κορ. 1,23. Πράξ. 17, 31). Εἰς τὸ σημεῖον αὐτό, ἐτονίσθη, δὲν δύναται ἡ Ἐκκλησία νὰ προβῇ εἰς ὑποχωρήσεις, ἔστω καὶ ἐὰν ὑπάρχῃ ὁ κίνδυνος νὰ ἀπολέσῃ πολλὰ ἐκ τῶν μελῶν της (Ἰω. 6, 67. Πράξ. 17, 32). Τοῦτο θὰ πρέπῃ νὰ ἀποτελέσῃ ἐν κοινὸν ἔργον ὅλων τῶν χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν, πῶς δηλαδὴ ἡ Ἐκκλησία σήμερον θὰ ἀναζητήσῃ νέας μεθόδους διὰ νὰ κηρύξῃ τὰς αἰώνιους διδασκαλίας τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸν «ἐγκοσμιοκρατούμενον ἄνθρωπον» τῆς ἐποχῆς μας. Ἡ περαιτέρω συζήτησις δὲν ὀδήγησε δυστυχῶς εἰς μεγαλυτέραν ἀνάλυσιν τοῦ θέματος. Ἀπὸ μέρους τοῦ Καθηγητοῦ κ. Τρίλχας ὑπεγράμμισθη ἡ μεγάλη δυσκολία λόγῳ τῆς ἐλλείψεως μιᾶς «φιλοσοφίας τῆς ἐγκοσμιοκρατίας».

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας ἔλαβε χώραν ἡ διάλεξις τοῦ λουθηρανῶ Ἐπισκόπου Καθηγητοῦ κ. Στέλιν (Staelin) ἐπὶ τοῦ θέματος : «Ἡ ὑπαρξὶς τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν σύγχρονον ἐποχὴν ἀπὸ λουθηρανικῆς ἀπόψεως». Κατὰ τὸν Ἐπίσκοπον Στέλιν εἶναι πολὺ ἐλπιδοφόρον τὸ ὅτι σήμερον συνεχίζεται ἡ κατὰ τὸν 16ον αἰῶνα διακοπεῖσα συζήτησις. «Ἡ Ἐκκλησία, ἐτόνισεν, «ὑπάρχει εἰς μίαν ἐπίγειον ἱστορικὴν πραγματικότητα». Ἀκολουθῶς ἐξεφράσθη κατὰ τῆς «ἀπατηλῆς ἐννοίας» περὶ «ἀοράτου Ἐκκλησίας» καὶ ὑπεγράμμισε τὴν «ὄρατὴν Ἐκκλησίαν ἐντὸς μιᾶς ἱστορικῆς πραγματικότητος». Κατόπιν ἐπεσήμανε τὸν κίνδυνον μιᾶς ὑπερτιμῆσεως τῶν ἀνθρωπίνων καὶ ὑποτιμῆσεως τῶν θείων πραγμάτων, οὕτως ὥστε ἡ Πεντηκοστὴ νὰ κινδυνεύσῃ νὰ χάσῃ τὴν σημασίαν της. Ἡ Ἐκκλησία πρέπει κατὰ τὸν λουθηρανὸν Ἐπίσκοπον νὰ διατηρῇ τρεῖς μορφὰς δραστηριότητος : Τὴν μαρτυρίαν, τὴν λειτουργίαν καὶ τὴν διακονίαν. Οὐδεμία Ἐκκλησία ἀρνεῖται τὰς τρεῖς αὐτὰς μορφὰς, ἡ κάθε μία θέτει ὅμως τὸ βάρος ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν μορφῶν αὐτῶν. Διὰ τὴν λουθηρανικὴν Ἐκκλησίαν ὑπάρχει ὁ κίνδυνος ἐνὸς μονομεροῦς ὑπερτονισμοῦ τοῦ κηρύγματος (μαρτυρία). Τοῦτο καταδεικνύεται καὶ ἐκ τῆς «μονομεροῦς μορφώσεως τῶν θεολόγων ὡς κηρύκων καὶ ἐξηγητῶν καὶ ὄχι ἱερέων». Ἡ «λειτουργία» εἶναι ἡ δευτέρα μορφή τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ διδασκαλία τῆς Ἐκκλησίας ἐκπληροῦται ἐν τῇ προσευχῇ. Διδασκαλία ἀνευ δοξολογίας δὲν δύναται νὰ χαρακτηρισθῇ ὡς «ὕψιστος διδασκαλία». Τὴν «διακονίαν» συνιστοῦν ὅλα αἱ μορφαὶ τῆς ὑπηρεσίας πρὸς τὸν πλησίον. Ὁ ὁμιλητὴς ἀνέφερεν ὅτι μεταξὺ τῶν λουθηρανῶν ὑπάρχουν σήμερον κινήσεις πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς ἀντιλήψεως τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, ὡς τοῦ ἀξιώματος τῆς οἰκουμενικῆς ἐνότητος, τῆς ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας ἐν τῇ ἱστορίᾳ καὶ ὡς μιᾶς μορφῆς τῆς διακονίας ἐν τῷ κόσμῳ.

Κατὰ τὴν συζήτησιν ἐπὶ τοῦ θέματος αὐτοῦ ἐτονίσθη τόσον ἀπὸ μέρους τῶν ὀρθοδόξων, ὅσον καὶ ἀπὸ μέρους τοῦ Ἐπισκόπου Στέλιν ὁ διπλοῦς χαρακτήρ τῆς Ἐκκλησίας (ὄρατος-ἀόρατος), καθὼς καὶ ἡ σημασία τῆς παραδόσεως ὡς πηγῆς τῆς πίστεως. Κατὰ τὸν Ἐπίσκοπον Στέλιν πρέπει ἀντὶ τῆς θέσεως «Γραφὴ καὶ παράδοσις» νὰ εἰσαχθῇ ἡ θέσις «Ἡ Γραφὴ ἐντὸς

τῆς παραδόσεως». Ἀκολούθως ἀνέφεραν ὅτι ἐντὸς τῶν κίχλων τῶν προτεσταντικῶν Ἐκκλησιῶν ὑπάρχουν διχογνωμίες ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων, ὅπως καὶ ἐπὶ τοῦ ζητήματος τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος. Τὸ ἀξίωμα αὐτὸ ἀποτελεῖ κατ' αὐτὸν ἐν ἰδιαίτερον ἀξίωμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἀνήκει εἰς τὰ «ὑπὸ τοῦ Θεοῦ δοθέντα συστατικά» τῆς Ἐκκλησίας. Ἀντιθέτως κατ' ἄλλους παρευρεθέντας λουθηρανούς θεολόγους δὲν δύναται νὰ γίνῃ λόγος περὶ ἐνὸς αὐτοτελοῦς ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ, διαφόρου τοῦ λειτουργήματος τοῦ ποιμένος (Pastor), τὸ ὁποῖον βασιζέται ἐπὶ τῆς γενικῆς ἱερασύνης τῶν πιστῶν. Ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἐτονίσθη ἐξ ἄλλου ἢ σημασία τῆς ἀποστολικῆς διαδοχῆς ὡς οὐσιαστικοῦ σημείου διὰ τὴν ὑπαρξίν τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον δὲν ἀνέφεραν ὁ Ἐπίσκοπος Στέλιος.

Τὴν ἐσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας ἐχαιρέτισεν τοὺς Συνέδρους ὁ Προϊστάμενος τοῦ «Γραφείου ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων τῆς Εὐαγγελικῆς Ἐκκλησίας τῆς Γερμανίας» (Φρανκφούρτη) κ. Βίσμανν (Vischmann), ὅστις καὶ ἐξέφρασε τὴν ἐπιθυμίαν, ὅπως τὸ Γ' Συνέδριον συνέλθῃ ἐν Φρανκφούρτη. Τὴν 11ην Μαρτίου ὠμίλησεν ὁ Καθηγητὴς κ. Ἐξαρχος περὶ τῆς «συγχρόνου ἐπιστημονικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς εὐθύνης τῆς θεολογίας ὑπὸ ὀρθόδοξον ἔποψιν». Ὁ κ. Ἐξαρχος ἀνέλυσε κατ' ἀρχὰς τοὺς ὅρους Ἐκκλησία, ἐπιστήμη καὶ εὐθύνη. Ἡ Ἐκκλησία, εἶπεν, ἐκλαμβάνεται ὡς μία κοινωνία, εἰς τὸ κέντρον τῆς ὁποίας εὐρίσκεται «ὁ λαὸς καὶ ὄχι ἡ ὀργάνωσις». Κατὰ τὸν ὀμιλητὴν ἡ Ἐκκλησία εἶναι «ἡ πρακτικὴ καὶ θεωρητικὴ κοινωνία ζωῆς καθολικοῦ χαρακτῆρος». Περιλαμβάνει ὅλας τὰς ἐκφάνσεις τῆς ζωῆς καὶ ἔχει χαρακτῆρα ὁρατὸν καὶ ἀόρατον. Σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας σήμερον εἶναι κατὰ τὸν ὀμιλητὴν ἢ πρὸς τὰ ἔσω καὶ ἔξω ἐργασία (ἔσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ ἱεραποστολή). Ἡ θεολογία εἶναι «τὸ ἐπιστημονικὸν λειτουργήμα ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας» καὶ ἔχει ὡς σκοπὸν «νὰ διαφωτίξῃ καὶ συμβουλεύῃ τὴν διοίκησιν τῆς Ἐκκλησίας».

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας ὁ Ἀρχιμ. κ. Δαμασκηνὸς Παπαανδρέου ὠμίλησε περὶ τοῦ μοναχισμοῦ τοῦ Ἁγίου Ὄρους καὶ προεβλήθησαν σχετικαὶ πρὸς τὸ θέμα αὐτὸ φωτοεἰκόνες.

Ὁ κ. Φὸν Ράουτενφελτ (Von Rautenfeld) ὠμίλησε τὴν ἐσπέραν τῆς ἰδίας ἡμέρας περὶ τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τῆς Ρωσίας. Ὁ ὀμιλητὴς ἀνεφέρθη εἰς τὴν γνωστὴν θεωρίαν τοῦ Μοναχοῦ Φιλοθέου (1520) περὶ τῆς «τρίτης Ρώμης» καὶ ἀνέλυσε δι' ὀλίγων τὴν μετέπειτα ἐκκλησιαστικὴν καὶ πνευματικὴν κατάστασιν ἐν Ρωσίᾳ. «Ἐξ ὅλων τῶν Ἐκκλησιῶν», κατέληξεν ὁ ὀμιλητὴς, «ἡ ὀρθόδοξος Ἐκκλησία διατηρεῖ τὸ χάρισμα τῆς πιστότητος (treue)».

Τὸ δεῦτερον μέρος τοῦ Συνεδρίου ἐν Ντάσσελ ἔλαβε χώραν ἄνευ τῆς συμμετοχῆς τῶν λουθηρανῶν θεολόγων καὶ κατ' ὅλην τὴν διάρκειαν αὐτοῦ συνεζητήθη τὸ θέμα : «Ἡ σύγχρονος ἑλληνικὴ πραγματικότης καὶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ θεολόγου». Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ Συνεδρίου αὐτοῦ συνωψίσθησαν ὡς ἀκολούθως ὑπὸ τῆς γραμματείας τοῦ Συνεδρίου :

«Οἱ ἐν Ντάσσελ συνελθόντες εἰς διήμερον Συνέδριον Ἕλληνες ὀρθόδοξοι Θεολόγοι ἐν Γερμανίᾳ συνεζήτησαν ἐπὶ τῆς θέσεώς μας εἰς τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν πραγματικότητα. Διεπιστώσαμεν τὴν εὐθύνην τῶν θεολόγων διὰ τὴν θετικὴν ἐπίδρασιν τῆς ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας ἐπὶ τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἔθνους.

Ἡ ὀρθόδοξος θεώρησις τοῦ ἀνθρώπου ὡς ψυχοσωματικῆς ὁλότητος δρώσης ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἀπαιτεῖ τὸν συνδυασμὸν μυστηριακῆς ζωῆς καὶ κοινωνικῆς δράσεως (ora et labora). Ἐτονίσθη ἡ ἀνάγκη τῆς μελέτης τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων τῆς ἐποχῆς μας ἐξ ὀρθοδόξου ἐπόψεως καὶ τῆς ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας ἀντιμετωπίσεως των. Τὸ Συνέδριον χαιρετίζει μετὰ χαρὰν τὸ ὑπάρχον κοινωνικὸν ἔργον τῆς Ἐκκλησίας καὶ εὐχεται μίαν εὐρύτεραν συστηματικὴν ἀντιμετώπισιν αὐτοῦ. Κοινωνικὰ συστήματα χωρὶς ἀγάπην καὶ ἀνθρωπισμὸς χωρὶς Θεὸν ἐπεσημάνθησαν ὡς κίνδυνοι. Ἡ συμβολὴ τῶν Θεολόγων εἰς τὴν διακονίαν τῆς ἀγάπης εἶναι πολυτιμος. Πρὸς τοῦτοις κρίνεται ἀναγκαῖον ὅπως καὶ τὸ χριστιανικὸν πλήρωμα συνειδητοποιήσῃ τὰ κοινωνικὰ προβλήματα καὶ τὴν ὀρθόδοξον ἀντιμετώπισιν αὐτῶν διὰ δημοσιευμάτων εἰς τὰς στήλας τοῦ καθημερινοῦ τύπου.

Ἐν ὄψει τοῦ ἀρξαμένου διαλόγου τῶν Ἐκκλησιῶν ἐτονίσθη ὁ παγκόσμιος χαρακτῆρ τῆς Ὀρθοδοξίας ὡς πνευματικῆς δυνάμεως δρώσης ὑπερεθνικῶς καὶ συμβαλλούσης καὶ εἰς τὴν πολιτιστικὴν ἀνοδὸν ἀτόμων καὶ ἔθνων.

Παρ' ὅτι διεπιστώθη ἡ σπουδαιότης τῆς ἀποστολῆς τοῦ λαϊκοῦ θεολόγου εἰς τὴν σύγχρονον ἑλληνικὴν πραγματικότητα ἐτονίσθη ἰδιαίτερος ἡ ἀνάγκη, ὅπως συντόμως καταστήθῃ δυνατὸν νὰ εἰσέλθουν οἱ λαϊκοὶ θεολόγοι εἰς τὸν κλῆρον».

Ἐπὶ τοῦ τελευταίου αὐτοῦ σημείου, τῆς εἰσόδου δηλαδὴ τῶν λαϊκῶν θεολόγων εἰς τὸν Κλῆρον, ἡ σχολήθη ἐπισταμένως τὸ Συνέδριον καὶ ἀνεζήτησε τὰ αἷτια, τὰ ὁποῖα κρατοῦν αὐτοὺς μακρὰν τοῦ Κλήρου. Τὰ αἷτια ταῦτα ἀφοροῦν τὴν ἐξωτερικὴν ἐμφάνισιν τοῦ Κλήρου καὶ τὴν ἀξιοπρεπῆ συντήρησιν αὐτοῦ. Ἐκτὸς τούτου ὡς αἷτια ἀνεφέρθησαν ὑπὸ τῶν παρευρισκομένων λαϊκῶν θεολόγων ἡ μειονεκτικὴ θέσις τοῦ μορφωμένου κλήρου, καὶ ἰδιαίτερος τοῦ ἐγγάμου, εἰς τὴν «μᾶζαν τῶν ἀμορφῶτων κληρικῶν», ὡς καὶ ἡ μειωμένη θέσις αὐτῶν εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς Ἑλλάδος (δυσκολία ἐξευρέσεως Πρεσβυτέρας). Περαιτέρω ἀνεφέρθη ὡς αἷτιον ἡ ἔλλειψις «ἠθικοῦ περιβάλλοντος» καὶ ἡ ἠθικὴ κρίσις, ὁ ἐσωτερικὸς κλονισμὸς ὡς πρὸς τὸ ἀναλαμβανόμενον ἔργον, ὡς καὶ αἱ μεγάλαι ἠθικαὶ ἀπαιτήσεις τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ, ὅστις ἐκλαμβάνει τὴν ἱερασύνην ὡς τι τὸ ἰδανικόν. Εἰς τοὺς λόγους αὐτοὺς δεόντῶν νὰ προστεθῇ καὶ ὁ ἄλογος ἐνθουσιασμὸς πολλῶν φοιτητῶν τῆς θεολογίας καὶ ἡ ἀργότερον διαπιστουμένη ἀπόστασις μεταξὺ τοῦ δέοντος καὶ τοῦ βιουμένου. Πολλοὶ ἐξ ἄλλου ἐκ τῶν φοιτητῶν τῆς θεολογίας ἔθεσαν ἐκ τῶν προτέρων ὡς σκοπὸν τὴν ἐκτὸς τοῦ κλήρου ἐπαγγελματικὴν αὐτῶν σταδιοδρομίαν (διδάσκαλοι τῶν θρησκευτικῶν εἰς τὰ Σχολεῖα).

Τὸ ὅλον Συνέδριον διεξήχθη μέσα εἰς μίαν ἀτμό-

ΠΡΟΣΚΥΝΗΜΑ ΕΙΣ ΤΟ ΜΟΝΟΔΕΝΔΡΙ

Η ΡΙΖΑΡΕΙΟΣ ΣΧΟΛΗ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΕΝΕΤΕΙΡΑΝ ΤΩΝ ΡΙΖΑΡΩΝ

'Οραϊός και παλαιός πόθος του Διοικ. Συμβουλίου, των Καθηγητών και των 'Ιεροσπουδαστών της Ριζαρείου 'Εκκλησιαστικής Σχολής ἐξεπληρώθη περί τὰ τέλη του παρελθόντος Μαΐου και τὰς ἀρχὰς του μηνός 'Ιουνίου ἐ.έ.

Οἱ 'Ιεροσπουδασταὶ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς και του 'Ανωτέρου 'Εκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου, συνοδευόμενοι ὑπὸ του Διευθυντοῦ, Πανος. 'Αρχιμ. Μαξίμου Δασκαλάκη και των καθηγητῶν αὐτῶν, ὡς και του Διοικητικοῦ προσωπικοῦ, με ἐπικεφαλῆς τὸν Πρόεδρον του Διοικητικοῦ Συμβουλίου, τακτικὸν καθηγητὴν του Πανεπιστημίου 'Αθηνῶν κ. 'Ανδρέαν Φυτράκη, ἐξέδραμον εἰς Μονοδένδρι 'Ιωαννίνων, ἰδιαιτέρων Πατρίδα των ἀοιδίμων Ριζαρῶν, Μάνθου και Γεωργίου, ἰδρυτῶν και εὐεργετῶν τῆς γεραρᾶς Ριζαρείου Σχολῆς, ἵνα ἀφ' ἐνὸς μεν ἀποτίσωσι τὸν ὀφειλόμενον φέρον τιμῆς και εὐγνωμοσύνης πρὸς τούτους, ἀνθ' ὧν ἐκοπίασαν και ἐπραξαν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος γενικῶς και εἰδικώτερον ὑπὲρ τῆς Σχολῆς, ἀφ' ἐτέρου δὲ ὅπως παραδειγματισθῶσιν ἐκ του ὑψηλοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ὠραματίσθησαν, συνέλαβον και ἐπετέλεσαν οἱ μεγάλοι Ριζαράι, ἐκινήσαντες ἐκ του μικροῦ και πτωχοῦ χωρίου τῆς περιοχῆς του Ζαγορίου τῆς εὐάνδρου 'Ηπείρου, εἰς μικρὰν ἡλικίαν, πτωχοὶ και αὐτοὶ, μεταβάντες εἰς τὴν Ρωσίαν, διὰ νὰ ἀποκτήσωσιν ὕλικὰ μέσα, ἵνα φανῶσι δι' αὐτῶν χρήσιμοι εἰς τὴν Πατρίδα.

Οἱ ἐκδρομεῖς ἀνεχώρησαν διὰ τεσσάρων μεγάλων τουριστικῶν αὐτοκινήτων ἐκ των ἐν 'Χαλανδρίῳ διδασκτῶν τῆς Σχολῆς λίαν πρωτὶ τῆς 30ῆς παρελθόντος Μαΐου και τὰς ἀπογευματινὰς ὥρας ἀφίχθησαν

εἰς 'Ιωάννινα, ἔνθα κατέλυσαν, ἄλλοι μεν εἰς τὸ οἰκοτροφεῖον Γεωργίου Σταύρου, εὐγενεῖ φροντίδι του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου 'Ιωαννίνων κ. Σεραφεῖμ, ἄλλοι δὲ εἰς Ξενοδοχεῖα. Πρὸς τιμὴν των Ριζαρειτῶν ἡ πόλις των 'Ιωαννίνων ἐφωταγωγῆθη πανηγυρικῶς ἐπὶ τριήμερον κατ' ἐντολὴν του ἀξιότιμου Δημάρχου 'Ιωαννίνων κ. Γεωργ. Σακκά.

Τὴν ἐπομένην 31ην του αὐτοῦ μηνός ἡμέραν Κυριακὴν και ὥραν 5ην πρωϊνὴν, οἱ 150 ἱεροσπουδασταὶ μετὰ των συνοδῶν των ἀνεχώρησαν διὰ τὸ ὄρεινὸν χωρίον Μονοδένδρι, πλὴν ὅμως, λόγω του δυσβάτου τῆς ὁδοῦ, τὰ αὐτοκίνητα ἐφθασαν μέχρι του χωρίου Βίτσα μὴ δυνηθέντα νὰ προχωρήσωσι περαιτέρω. Οἱ ἐκδρομεῖς, παρὰ τὴν πίπτουσαν βροχὴν, ἐπροχώρησαν πεζῇ, πλέον του ἐνὸς τετάρτου τῆς ὥρας, φθάσαντες εἰς τὸν ἱστορικὸν του Μονοδενδρίου Ναὸν.

'Ο ἱερός οὗτος Ναός, τιμώμενος ἐπ' ὀνόματι του 'Αγίου 'Αθανασίου, ἀποτελεῖ μικρὸν ἀξιόλογον δεῖγμα τῆς ἐνδόξου αὐτῆς περιοχῆς. Εἶναι τρικλιτος βασιλικὴ του 17ου αἰῶνος με ὠραῖον κωδωνοστάσιον. Ἔχει ἀξιόλογον και λεπτῆς ἐργασίας ξυλόγλυπτον τέμπλον. Εἰς τὸν Ναὸν ἐπίσης ὑπάρχουν κειμήλια ἄξια προσοχῆς, ὅπως εἶναι τὸ ἀρχαῖον και βαρύτιμον Εὐαγγέλιον με ὠραῖαν διακόσμησιν, ὁ ξυλόγλυπτος σταυρὸς ἀγιασμοῦ με χρονολογίαν 1680 και τὸ ἀδμαντοκόλλητον 'Αγιον Ποτήριον, δῶρον των ἀοιδίμων Ριζαρῶν.

'Αμα τῇ ἀφίξει εἰς τὸν 'Ι. Ναὸν ἤρχισεν ὁ ὄρθρος τῆς Κυριακῆς του Παραλύτου. Τὴν Θ. Λειτουργίαν ἐτέλεσεν ὁ Διευθυντῆς τῆς Σχολῆς Πανος. 'Αρχι. Μάξιμος Δασκαλάκης μετὰ των Πανος. 'Αρχιμ. κ.

σφαιραν ἐγκαρδιότητος και ἐνότητος. Αἱ ἀκολουθίαι του ὄρθρου και του ἑσπερινοῦ ἐτελέσθησαν καθημερινῶς. Κατὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν τῆς τελευταίας ἡμέρας του Συνεδρίου πολλοὶ των Συνέδρων ἐκοινώνησαν των ἀχράντων μυστηρίων. Παρὰ τὸ γεγονός ὅτι λόγω του νεοσυστάτου τῆς 'Ι. Μητροπόλεως δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἀπὸ ὀρθοδόξου πλευρᾶς ἀπρόσκοπτος και συστηματικὴ προπαρασκευὴ του Συνεδρίου, τὰ ἀποτελέσματα δύνανται νὰ χαρακτηρισθῶν ὡς ἱκανοποιητικὰ. 'Απὸ μέρους των 'Ελλήνων ὀρθοδόξων θεολόγων ἐξεφράσθη ἡ εὐχὴ, ὅπως τὴν σύγκλησιν του Γ' Συνεδρίου ἀναλάβῃ πλέον ἐπισήμως ἡ 'Ι. Μ. Γερμανίας, ἥτις και δύναται νὰ χρησιμοποίησιν τὴν μέχρι τουδε συγκεντρωθεῖσαν πείραν ἐκ των δύο προηγουμένων Συνεδρίων. 'Αμφότερα τὰ Συνέδρια ἀπέδειξαν ὅτι ἡ Γερμανία παρέχει τὴν δυνατότητα τῆς συνεχίσεως τῆς ὠραίας αὐτῆς παραδόσεως. Ἡ σημασία των Συνεδρίων αὐτῶν δύναται νὰ συνοψισθῇ εἰς τὰ ἀκόλουθα :

1. Καλλιέργεια του διαλόγου και του συνδέσμου ἀγάπης μεταξύ ὀρθοδόξων και ἑτεροδόξων ἐπὶ κατωτέρου, ταυτοχρόνως ὅμως και ἐπὶ εὐρυτέρου ἐπιπέδου.

2. 'Ανταλλαγὴ πείρας ἐπὶ των συγχρόνων κοσμο-

θεωριακῶν, ἠθικῶν και κοινωνικῶν προβλημάτων.

3. Προβολὴ τῆς 'Ορθοδοξίας.

4. Πνευματικὸς ἀνεφοδιασμὸς των ὀρθοδόξων Θεολόγων και ἰδιαιτέρως των Κληρικῶν.

5. Καλλιέργεια ἐκκλησιαστικοῦ ὀρθοδόξου φρονήματος των ἐν Γερμανία σπουδάζοντων 'Ελλήνων ὀρθοδόξων θεολόγων και δημιουργία στενωτέρου συνδέσμου μεταξύ λαϊκῶν θεολόγων και τῆς 'Ιερᾶς Μητροπόλεως Γερμανίας.

6. Εἰς τὴν 'Ιεράν Μητρόπολιν Γερμανίας δίδεται ἡ εὐκαιρία ὅπως ἐκλέξῃ ἐκ των τάξεων των ἐν Γερμανία 'Ελλήνων θεολόγων τοὺς μέλλοντας κληρικούς αὐτῆς.

7. Διὰ τοὺς Κληρικούς τῆς 'Ι. Μ. Γερμανίας θὰ ἡδύναντο τοιαῦτα Συνέδρια νὰ ἀποτελέσουν φροντιστήρια θεολογικῆς, κοσμοθεωριακῆς και κοινωνικῆς μετεκπαιδεύσεως. Τοῦτο ἰσχύει περισσότερο δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι καθ' ὅλον τὸ ἔτος εὐρίσκονται ἀπομεμακρυσμένοι και ἀπομεμονωμένοι, μακρὰν παντός πνευματικοῦ κέντρου και αἰσθάνονται ἐπιτακτικὴν τὴν ἀνάγκην του ἀνεφοδιασμοῦ.

Προσβύτερος Δρ. ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΑΛΕΒΙΖΟΠΟΥΛΟΣ

Νεκταρίου Κοτζιά, καθηγητού τῆς Σχολῆς, Αἰδ. Πρεσβυτέρου κ. Δημητρίου Χόντου, οἰκονόμου τῆς Σχολῆς, τοῦ ἑφημερίου τοῦ χωρίου καὶ ἐτέρων ἱερέων καὶ ἱεροδιακόνων μαθητῶν τοῦ 'Ανωτέρου 'Εκκλησιαστικοῦ Φροντιστηρίου τῆς Ριζαρείου Σχολῆς.

Κατὰ τὸν ὄρθρον καὶ τὴν Θ. Λειτουργίαν ἐψάλλον μελωδικώτατα οἱ ἱεροσπουδασταί, ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Καθηγητοῦ τῆς Μουσικῆς τῆς Σχολῆς κ. Δημητρίου Παναγιωτοπούλου (Κούρου).

Μετὰ τὴν Θ. Λειτουργίαν ἐτελέσθη μνημόσυνον τῶν ἀοιδίμων Ριζαρῶν Μάνθου καὶ Γεωργίου, κατὰ τὸ ὁποῖον ἐξεφώνησεν ἐπιμνημόσυνον λόγον ὁ Πρόεδρος τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Σχολῆς κ. 'Ανδρέας Φυτράκης.

Εἰς τὸν ἐπιμνημόσυνον λόγον ὁ διαπρεπῆς ὀμιλητὴς ἀνέπτυξεν ἀφ' ἑνὸς μὲν τὸν σκοπὸν τοῦ ἱεροῦ προσκυνήματος τῶν Ριζαρειτῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐξῆρε τὰς προσωπικότητας καὶ τὸ ἔργον τῶν μεγάλων Ριζαρῶν Μάνθου καὶ Γεωργίου.

Ὁ λόγος τοῦ κ. Καθηγητοῦ ὑπῆρξεν ἐμπνευσμένος καὶ λίαν συγκινητικὸς εἰς τοιοῦτον βαθμὸν, ὥστε καὶ ὁ ἴδιος συνεκινήθη βαθύτατα καὶ ἐδάκρυσεν, ἀλλὰ καὶ ἰσχυρὰ συναισθήματα συγκινήσεως προεκάλεσε καὶ εἰς τὸ ἀκροατήριον.

Μετὰ τὴν ἐπιμνημόσυνον δέησιν ἔλαβε χώραν σύντομος τελετὴ πρὸ τῆς προτομῆς τοῦ Γεωργίου Ριζάρη, εὐρισκομένην εἰς τὸν περίβολον τοῦ Δημοτικοῦ Σχολείου τοῦ Μονοδενδρίου, ἔνθα ὁ κ. Πρόεδρος κατέθεσε δάφνινον στέφανον, τὸν ὁποῖον ἐπλεξάν οἱ ἱεροσπουδασταί, ἐκ δάφνης φουομένης εἰς τὸν περίβολον τῆς ἐν Χαλανδρίῳ Ριζαρείου Σχολῆς.

Συγκινητικὴ ὑπῆρξεν ἡ στιγμή καθ' ἣν ἐψάλη τὸ δίπτυχον «Μάνθου καὶ Γεωργίου τῶν ἀοιδίμων κτητόρων...», ὡς καὶ ὁ «Ἕμνος τῶν Ριζαρειτῶν», ποίημα τοῦ ἀειμνήστου 'Αρχιεπισκόπου 'Αθηνῶν κυροῦ Χρυσαστόμου Παπαδοπούλου, διατελέσαντος ἐπὶ σειρᾶν ἐτῶν Διευθυντοῦ τῆς Σχολῆς. Ἡ ὅλη τελετὴ ἐκλείσει μὲ τὸν 'Εθνικὸν Ἕμνον.

Ἐν συνεχείᾳ παρετέθη γεῦμα εἰς τὸ Ριζαρείον Οἰκοτροφεῖον τοῦ χωρίου, μερίμνη τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τῆς Σχολῆς καὶ ἅπαντες, πλήρεις συγκινήσεων καὶ ζωηρῶν ἐντυπώσεων καὶ συναισθημάτων εὐγνωμοσύνης, ἀνεχώρησαν δι' Ἰωάννινα.

Τὸ ἀπόγευμα τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ ἐκδρομεῖς ἐπεσκέφθησαν, εἰς Πέραμα Ἰωαννίνων, τὸ περίφημον σπήλαιον τῶν σταλακτιτῶν μὲ τὸν φαντασμαγορικὸν ἐναλλασσόμενον πολύχρωμον φωτισμὸν καὶ ἐθαύμασαν καὶ ἐκεῖ τὰ ἔργα τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὴν ἔξοδον ὁ καθηγητὴς τῶν Φυσικῶν τῆς Ριζαρείου Σχολῆς κ. 'Αναστ. Δραγγιώτης ὠμίλησε διαφωτιστικώτατα περὶ τῶν πετρωμάτων τοῦ σπηλαίου καὶ περὶ τοῦ τρόπου τῆς δημιουργίας τῶν σταλακτιτῶν καὶ σταλαγμιτῶν.

Τὴν ἐπομένην 1ην Ἰουνίου οἱ ἱεροσπουδασταί ἐπεσκέφθησαν τὴν νῆσον τῶν Ἰωαννίνων, διαπλεύσαντες τὴν Παμβώτιδα λίμνην διὰ βενζινοπλοίων. Ἐπὶ τῆς νήσου εἶναι κτισμένα ἕξι Μοναστήρια, εἰς ἕν ἐξ αὐτῶν, τὸν 'Άγιον Παντελεήμονα, κατέφυγεν ὁ 'Αλῆ Πασᾶς τῶν Ἰωαννίνων, ὅπου ἐφονεύθη ἐντὸς κελλίου.

Μετὰ σύντομον καὶ περιεκτικὴν ὀμιλίαν τοῦ Προέδρου κ. 'Ανδρέου Φυτράκη περὶ τῶν Βυζαντινῶν αὐτῶν Μονῶν, ὠμίλησεν ἐπικαίρως καὶ ὠραιότατα ὁ φιλόλογος καθηγητὴς τῆς Ριζαρείου κ. Νικηφόρος Καχρυμάνης περὶ τῆς Ἱστορίας τῶν Ἰωαννίνων, τὴν ὀνομασίαν τῶν ὁποίων ἀπέδωκεν εἰς τὴν γειτονικὴν αὐτὴν Μονὴν τοῦ 'Αγ. Ἰωάννου τοῦ Προδρόμου, καταλήξας μὲ τὸν στίχον, ὅτι τὰ Ἰωάννινα ὑπῆρξαν «πρῶτα σὶ' ἄρματα, στὰ γρόσια καὶ στὰ γράμματα».

'Επηκολούθησεν ἐπίσκεψις εἰς τὴν Σχολὴν τῶν Φιλανθρωπινῶν, ὅπου ὑπάρχουν περίφημοι τοιχογραφίαι, παριστάνουσαι πλησίον τῶν ἁγίων, ἀρχαίους Ἕλληνας φιλοσόφους. Ἐνταῦθα ὁ καθηγητὴς κ. 'Ανδρ. Φυτράκης ἔδωκε μίαν πλήρη εἰκόνα τῆς ζωῆς καὶ δράσεως τῆς Μονῆς τῶν Φιλανθρωπινῶν, ἥτις ὑπῆρξε καὶ Σχολὴ τοῦ Γένους καὶ «κρυφὸ σχολεῖον». Περιέγραψε καὶ ἀνέλυσε μεθοδικῶς τὰς ὠραιότατας βυζαντινὰς τοιχογραφίας τοῦ κυρίως Ναοῦ, τῶν προσκτισμάτων καὶ προνάων αὐτοῦ καὶ ἔδωκε καταλληλοὺς ἐρμηνείας διὰ τὴν ὑπαρξίν εἰς τὸν πρόναον τῶν προσωπογραφιῶν ἀρχαίων φιλοσόφων, εἰπὼν, ὅτι ἐκτὸς τῆς γνωστῆς ἐρμηνείας, καθ' ἣν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν σπουδαιοτέρων ἀρχαίων φιλοσόφων Σωκράτους, Πλάτωνος, 'Αριστοτέλους κ.ἄ. ὑπάρχει ὁ σπερματικὸς λόγος, ἥτοι σπέρματα περὶ τῆς θρησκείας τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, ὑπάρχει καὶ ἕτερα ἐρμηνεία τῆς ὑπάρξεως προσωπογραφιῶν ἀρχαίων φιλοσόφων εἰς τὸν Νάρθηκα τῆς Μονῆς, διότι ἐκεῖ ἐλειτούργει Σχολή, ἣς τὴν ὁποίαν ἐδιδάσκοντο οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες φιλόσοφοι καὶ ἦτο φυσικὸν νὰ εὐρίσκωνται ἐκεῖ αἱ εἰκόνας αὐτῶν.

Μετὰ τὴν νῆσον αἱ ἐκδρομεῖς ἐπεσκέφθησαν τὸ ἱστορικὸν Μουσεῖον τῶν Ἰωαννίνων, εἰς τὸ ὁποῖον ὁ ἐνθουσιώδης Διευθυντὴς αὐτοῦ ὠμίλησε καταλλήλως πρὸς αὐτοὺς.

'Αργότερον ὁ Πρόεδρος κ. 'Ανδρ. Φυτράκης μετὰ τοῦ Διευθυντοῦ 'Αρχιμ. κ. Μαξίμου Δασκαλάκη μετέβησαν εἰς τὴν Νομαρχίαν καὶ ἐγαρέτισαν ἐκ μέρους τῶν ἐκδρομῶν τὸν κ. Νομάρχην Ἰωαννίνων.

Τὴν μεσημβρίαν τῆς ἰδίας ἡμέρας οἱ ἱεροσπουδασταί παρεκάθησαν εἰς γεῦμα, παρατεθὲν ὑπὸ τοῦ Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου Ἰωαννίνων κ. Σερραφείμ εἰς τὴν Ἱστορικὴν Μονὴν τῆς Βελλᾶς, ἔνθα ἐδρεῦει τὸ ὁμώνυμον Ἱεροδιδασκαλεῖον. Εἰς τὸ γεῦμα, ἐκτὸς τῶν ἱεροσπουδαστῶν, παρεκάθησαν ὁ Σεβασμιώτατος Ἅγιος Ἰωαννίνων, ὁ Πρόεδρος κ. 'Ανδρ. Φυτράκης μετὰ τῆς συζύγου του, ἡ σεβαστὴ δέσποινα κ. Μπαλάνου, σύζυγος τοῦ ἀειμνήστου ἀκαδημαϊκοῦ καὶ καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Δημητρίου Σίμου Μπαλάνου, ὁ Διευθυντὴς τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τῆς Βελλᾶς κ. Χαρατσῆς μετὰ τῆς συζύγου του, ὁ Δ/ντῆς τῆς Ριζαρείου κ. Μάξιμος Δασκαλάκης, ὁ τῶς Δ/ντῆς τοῦ 'Ανωτέρου 'Εκκλῆσ. Φροντιστηρίου κ. Σπ. Μακρῆς, οἱ καθηγηταὶ τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τῆς Βελλᾶς καὶ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς μετὰ τῶν συζύγων των, ὁ Γραμματεὺς τοῦ Διοικ. Συμβουλίου τῆς Ριζαρείου κ. Βασ. Γιαννῆς μετὰ τῆς συζύγου του καὶ ἄλλοι.

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια τῶσον ὁ Σεβασμιώτατος ὅσον

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΩΝ ΣΤΗΛΗ

'Απαιτείται παγκόσμιος πνευματική σταυροφορία.

Βεβαίως πολλὰ διαμαρτυρία ἠκούσθησαν διὰ τὰ ὑπὸ τῶν Τούρκων διαπραττόμενα εἰς βάρος τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου. Ἄλλ' ὡς ὀρθῶς τονίζεται ὑπὸ τοῦ Τύπου, αἱ διαμαρτυρίαὶ καὶ αἱ πιέσεις πρὸς τοὺς ἰσχυροὺς τῆς γῆς πρέπει νὰ ἐνταθοῦν. Ὡς εὐστόχως ἐγράφη, «ὅταν ἀναλογίζεται κανεὶς ὅτι ἡ Πόλις τῶν Πατέρων καὶ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τῆς Ἁγίας Σοφίας, τῆς θεολογίας καὶ τῆς ὑμολογίας, τῶν βυζαντινῶν ἱεραποστολῶν καὶ τῆς βυζαντινῆς τέχνης, κινδυνεύει τὸν ἔσχατον κίνδυνον, πῶς εἶναι δυνατόν νὰ «δώσῃ ὕπνον τοῖς ὀφθαλμοῖς του»; Ὅταν βλέπῃ τοὺς Μητροπολίτας τοῦ Οἰκουμενικοῦ θρόνου νὰ ἐξορίζονται, τοὺς ὀρθοδόξους πιστοὺς κατὰ πεντηκοντάδας νὰ ἀπελαύνονται, τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανα τοῦ Πατριαρχείου νὰ

κλείονται καὶ αὐτὸ τοῦτο τὸ οἰκοδόμημα τοῦ Κέντρου τῆς Ὀρθοδοξίας νὰ ὑφίσταται τὴν ἀπειλὴν τῆς μπουλντόζας, πῶς ἔμπορεῖ «νὰ δώσῃ ἀνάπαυσιν τοῖς κροτάφοις του»; Ἄς σκεφθῆ κανεὶς τοῦτο μόνον: Εἰς τὴν Πόλιν σώζονται τρία βυζαντινὰ μοναστήρια— ἡ μονὴ Στουδίου, πὸν ἦτο τὸ σπουδαιότερον ἐκδοτικὸν κέντρον, ἡ μονὴ Παντοκράτορος, πὸν εἶχε τὸ ἀριστερὸν νοσοκομεῖον, ἡ μονὴ τῆς Χώρας μὲ τὰ περιφημότερα μωσαϊκά».

Διὰ πάντας τοὺς λόγους τούτους ἐπιβάλλεται μία παγκόσμιος πνευματικὴ σταυροφορία. Δὲν ἀρκοῦν θεωρητικαὶ διακηρύξεις ἢ ἀναιμικαὶ διαβεβαιώσεις ἠθικῆς συμπαράστασως. Πρὸ πάντων ἀπαιτεῖται ἐκ μέρους τῶν ἐπὶ μέρους Ἐκκλησιῶν καὶ πνευματικῶν ὀργανισμῶν πίεσις πρὸς τὰς διαφόρους κυβερνήσεις, ἵνα αὗται κινήθοῦν δραστηρίως πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἀπαράδεκτων τουρκικῶν ἀσχημιῶν.

καὶ ὁ Δ/ντῆς τοῦ Ἱεροδιδασκαλείου τῆς Βελῆας προσεφώνησαν τοὺς ἐκδρομεῖς, ἀπήντησε δὲ καταλλήλως ὁ κ. Ἄ. Φυτράκης.

Τὸ ἀπόγευμα οἱ ἐκδρομεῖς ἐπεσκέφθησαν τὸ Δωδωναῖον Μαντεῖον καὶ τὸ ἐκεῖ ἀρχαῖον Θέατρον. Ὁ φιλόλογος καθηγητῆς τοῦ Ἄνωτ. Ἐκκλ. Φροντιστηρίου κ. Ἰωάν. Κολλάρος ὠμίλησεν πολὺ ὠραῖα περὶ τῆς ἱστορίας τοῦ Μαντείου, ὅπου ἐλατρεύετο ὁ Νάϊος Ζεὺς, περὶ τῆς ἱερᾶς δρυός, ἐκ τῶν ψιθύρων τῆς ὁποίας ἐξῆγον οἱ ἱερεῖς τοὺς χρησμούς, περὶ τοῦ «χαλκείου» κλπ. Εἰς τὴν περιφέρειαν τῆς Δωδώνης κατῴκουν οἱ Ἕλληνες ἢ Ἑλλοί.

Τὴν ἄπογευματινὴν ὁ Δήμαρχος Ἰωαννίνων κ. Γεώργ. Σακκάς ἐδεξιῶθη τοὺς ἐκδρομεῖς εἰς τὸ Δημαρχεῖον, ὅπου τοὺς ἐγένετο λαμπρὰ ὑποδοχὴ, παιωνιζούσης τῆς Φιλαρμονικῆς τοῦ Δήμου. Ὁ κ. Δήμαρχος προσεφώνησεν ἐνθουσιωδῶς τοὺς ἱεροσπουδαστάς, καὶ ἐδήλωσεν ὅτι, μετὰ τὰς ἐκλογάς, θὰ ὀργανώσῃ πανηπειρωτικὴν ἐορτὴν εἰς τὰς Ἀθήνας, καθ' ἣν θὰ ἀπονείμῃ εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολὴν τὸ χρυσοῦν μετάλλιον τῆς πόλεως τῶν Ἰωαννίνων. Ὁ ἀκούραστος Πρόεδρος κ. Ἄνδρ. Φυτράκης ἀπήντησεν εὐχαριστῶν τὸν κ. Δήμαρχον διὰ τὰς φιλόφρονας ἐκδηλώσεις τοῦ Δήμου. Ἐν συνεχείᾳ οἱ ἱεροσπουδασταὶ ὑπὸ τὸν καθηγητὴν κ. Δημ. Παναγιωτόπουλον (Κοῦρον) ἔψαλον ὠραῖα ᾠσματα καὶ προσεφέρθησαν ἀναψυκτικά. Τὸ ἑσπέρας ἐφωταγωγήθη καὶ πάλιν ἡ πόλις τῶν Ἰωαννίνων πρὸς τιμὴν τῆς Ριζαρείου, ὁ δὲ Ραδιοφωνικὸς σταθμὸς μετέδωκε τὴν δεξίωσιν τοῦ Δήμου. Αὐθημερόν ὁ κ. Πρόεδρος μετὰ τοῦ Πανοσ. Δ/ντοῦ μετέβησαν εἰς τὴν Μητρόπολιν καὶ ἠὲχαρίστησαν καὶ ἐχαιρέτισαν τὸν Σεβασμιώτατον.

Τὴν ἐπομένῃ 2αν Ἰουνίου οἱ ἱεροσπουδασταὶ ἀνεχώρησαν δι' Ἀθήνας. Εἰς τὴν Ἄρταν ἐστάθμευσαν ἐπ'

ὀλίγον καὶ ἐθαύμασαν τὸν περίφημον Βυζαντινὸν Ναὸν τῆς «Παρηγορήτισσας». Τὸ λαμπρότατον αὐτὸ Βυζαντινὸν μνημεῖον ἀνέλυσε δι' ὀλίγων ὁ καθηγητῆς κ. Ἄνδρ. Φυτράκης, ὅστις εἶπεν, ὅτι εἶναι μνημεῖον τοῦ 13ου αἰῶνος, Νὰδς ὀκταγωνικὸς μὲ ἐξωτερικὴν ὄψιν ἀνακτόρου. Ὁμίλησεν ἀκόμη διὰ τὸν ὑψηλὸν τροῦλλον, ὁ ὁποῖος στηρίζεται μὲ τολμηροὺς συνδυασμούς, διὰ τῶν ὁποίων ἐπιδιώκεται ἡ ἀνύψωσις τοῦ ὄλου οἰκοδομήματος πρὸς τὸν οὐρανόν.

Τέλος ὠμίλησε περὶ τῆς περιφήμου πλινθοπεριβλήτου τοιχοδομίας καὶ περὶ τῶν κεραμοπλαστικῶν διακοσμήσεων τῶν παραθύρων καὶ τῶν ὀδοντωτῶν ταινιῶν.

Δέον νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ ἐκλεκτὸς καθηγητῆς εἰς οὐδεμίαν περίπτωσιν παρέλειψε, δι' ὀλίγων καταλλήλων λέξεων, νὰ τονίσῃ τὰ ἐποικοδομητικὰ στοιχεῖα τῶν Βυζαντινῶν Μνημείων διὰ νὰ τονώσῃ τὴν πίστιν καὶ νὰ ἐποικοδομήσῃ.

Τέλος διὰ Πατρῶν, ὅπου προσεκύνησαν τὸν Ἱ. Ναὸν τοῦ Πολιούχου Ἁγ. Ἀνδρέου, οἱ ἐκδρομεῖς ἱεροσπουδασταὶ ἐπέστρεψαν τὴν 9ην ἑσπερινὴν τῆς 2ας Ἰουνίου εἰς τὴν Ριζάρειον Σχολὴν.

Ἡ ἐκδρομὴ διοργανωθεῖσα ὑπὸ τοῦ Διευθυντοῦ Ἁρχιμ. Μαξίμου Δασκαλάκη, λεπτομερῶς καὶ συστηματικῶς, ἐπέτυχεν ἀπολύτως τῶν σκοπῶν τῆς, ἦτοι τῆς ἀποτίσεως φόρου εὐγνωμοσύνης καὶ τιμῆς πρὸς τοὺς ἀοιδίμους ἱδρυτὰς αὐτῆς διὰ τοῦ μνημοσύνου εἰς Μονοδένδρι καὶ τῆς ἐπισκέψεως ἱστορικῶν μνημείων, χριστιανικῶν καὶ κλασσικῶν, διὰ λόγους προσκυνηματικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν.

Οἱ ἱεροσπουδασταὶ ἀπεκόμισαν ἐκ τῆς ὠραίας αὐτῆς ἐκδρομῆς πολλὰ διδάγματα, Χριστιανικά, Ἐθνικά καὶ Κοινωνικά.

I.Γ.Τ.

Ἀξιόπαινοι δηλώσεις.

Ἐν συνεχείᾳ ὀφείλομεν νὰ ἐκφράσωμεν τὴν χαρὰν μας, διότι ὁ ρωμαιοκαθολικὸς ἀρχιεπίσκοπος τῆς Βιέννης, καρδινάλιος Καΐνιχ ποέβη εἰς δηλώσεις, διὰ τῶν ὁποίων τουίζει, ὅτι τὰ τουρκικὰ μέτρα ἐναντίον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως ἐπλήρωσαν τὴν καρδίαν ὄλων τῶν χριστιανῶν μὲ λύπην καὶ πένθος. Τὰ μέτρα αὐτά, προσέθεσεν ὁ καρδινάλιος, δὲν συνιστοῦν μόνον καταπάτησιν τῶν ἀρχῶν τῆς ἐλευθερίας καὶ τῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλ' εὐρίσκονται ἀκόμη καὶ εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰς παραδόσεις τῆς ἀνεξίθρησκείας.

Θὰ ἠρόμεθα παρόμοιαι σαφεῖς καὶ κατηγορηματικαὶ διακηρύξεις νὰ γίνοντι ἢ νὰ ἐπαναληφθοῦν ἐκ μέρους ὄλων τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἡγετῶν καὶ δι' ἐκ μέρους τοῦ Πάπα. Ἐπὶ πλέον οὗτοι, συμφωνῶντες πρὸς ὅσα ἐγράψαμεν εἰς τὴν προηγουμένην παρατήρησιν, θὰ ἔπρεπε νὰ ἀσκήσουν πιέσεις ἐπὶ τῶν διαφόρων κυβερνήσεων, ἵνα αὐταὶ κινηθοῦν πρὸς ἐπαναφορὰν τῆς Τουρκίας εἰς τὴν εὐθείαν ὁδόν.

Αἱ ἐν Ρουμανίᾳ θεολογικαὶ συσκέψεις.

Οἱ ἐν Ρουμανίᾳ συνελθόντες εἰς κοινὰς συσκέψεις ἐκπρόσωποι τῶν Ὁρθοδόξων Θεολογικῶν Σχολῶν Ἑλλάδος, Ρωσίας, Ρουμανίας, Πολωνίας, Τσεχοσλοβακίας, Σερβίας καὶ Βουλγαρίας πρὸς προετοιμασίαν τῆς ἡμερησίας διατάξεως τῶν θεμάτων τοῦ συγκληθησομένου προσεχῶς ἐν τῇ ρουμανικῇ πρωτεύουσῃ Β' Πανορθοδόξου Θεολογικοῦ Συνεδρίου κατέληξαν εἰς λίαν ἀξιόπαινους ἀποφάσεις. Μεταξὺ ἄλλων οὗτοι ἀπεφάσισαν νὰ προτείνοντι, ὅπως τὸ κύριον θέμα τοῦ συνεδρίου εἶναι ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησιολογία. Ἰδίως προτείνοντι, ὅπως εἰδικώτερον ἐξετασθοῦν ἀφ' ἐνὸς αἱ πηγαὶ τῆς Ἐκκλησιολογίας, ἀφ' ἑτέρου ἡ ἐσωτερικὴ δραστηριότης τῆς Ἐκκλησίας, ἐκ τρίτου ἡ Ὁρθόδοξος Ἐκκλησία εἰς τὰς διαχριστιανικὰς σχέσεις καὶ τέλος ἡ σχέσις τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὸν κόσμον.

Ἐπίσης ἀξίον ἐξάρεως εἶναι τὸ γεγονός, ὅτι πρὸ τῆς συγκλήσεως τοῦ Συνεδρίου αἱ προτάσεις τῆς προπαρασκευαστικῆς ἐπιτροπῆς θὰ τεθοῦν ὑπ' ὄψιν τῶν ἐπὶ μέρους Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν, ἵνα αὐταὶ ἐν συνεργασίᾳ μετὰ τῶν Θεολογικῶν Σχολῶν διατυπώσουν τὰς παρατηρήσεις των. Ἀφοῦ συγκεντρωθοῦν πᾶσαι αἱ παρατηρήσεις καὶ ἀντιπροτάσεις, θὰ συνέλθῃ ἐκ νέου ἡ προπαρασκευαστικὴ ἐπιτροπὴ, ἵνα συντάξῃ τὸν ὀριστικὸν πίνακα τῶν θεμάτων τοῦ Β' Πανορθοδόξου Θεολογικοῦ Συνεδρίου.

Ἄς εὐχηθῶμεν, ὅπως ἅπασαι αἱ προσπάθειαι αὐταὶ τύχουν τῆς θείας εὐλογίας, ἵνα ἐπὶ τέλους ἐπιτευχθῇ ἡ συνένωσις καὶ συνεργασία τῶν ὀρθοδόξων θεολογικῶν δυνάμεων καὶ ἡ προβολὴ αὐτῶν ἀνὰ τὴν Χριστιανικὴν Οἰκουμένην.

«Ἐνδεκάτη Ἑβδομάς Λειτουργικῶν Σπουδῶν».

Πρωτοβουλία τοῦ ἐν Παρισίοις Ρωσικοῦ Ἰνστιτούτου τῆς Ὁρθοδόξου Θεολογίας, ὅπερ ἀποτελεῖ ἐν Ἐυρώπῃ σπουδαῖον κέντρον καὶ τηλαυγῆ φάρον τοῦ ὀρθοδόξου πνεύματος, συνῆλθεν ἐν τῇ γαλλικῇ πρωτεύουσῃ ἀπὸ τῆς χθὲς 30ῆς Ἰουνίου καὶ θὰ συνεχίσῃ ἐπὶ τινὰς ἡμέρας τὰς ἐργασίας του διεθνῆς λειτουργικῶν συνέδριον, ὅπερ ἀκριβέστερον χαρακτηρίζεται ὡς «ἐνδεκάτη Ἑβδομάς λειτουργικῶν σπουδῶν» («Onzième semaine d'études liturgiques»).

Τὸ κύριον θέμα τοῦ συνεδρίου τούτου, τοῦ ὁποίου μετέχοντι λειτουργιολόγοι πασῶν τῶν κυρίων χριστιανικῶν ὁμολογιῶν, θὰ εἶναι ἡ ἐν τῇ καθ' ὄλον λειτουργικῇ ζωῇ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἰδίως ἐν ταῖς ἑορταῖς τῶν Χριστουγέννων καὶ τῶν Θεοφανείων παρουσία τοῦ Κυρίου. Οὕτω θὰ γίνοντι πολλαὶ ἀνακοινώσεις, ἀναφερόμεναι εἰς τὴν ἀπὸ πάσης πλευρᾶς ἐξέτασιν πολλῶν ἐπὶ μέρους πτυχῶν τοῦ γενικοῦ τούτου θέματος, ὅπερ θίγει αὐτὴν τὴν οὐσίαν τῆς χριστιανικῆς λατρείας, ἣτις προβάλλει τὴν ζωὴν τοῦ Κυρίου συνεχιζομένην ἐνώπιον ἡμῶν καὶ πρὸς χάριν ἡμῶν, ἵνα ἡμεῖς μετέχωμεν μυστικῶς αὐτῆς.

Ἡ «Ἐκκλησία», ἐκφράζουσα τὴν χαρὰν αὐτῆς, διότι ἐν τῷ συνεδρίῳ τούτῳ ἐκπροσωπεῖται καὶ ἡ ὀρθόδοξος ἑλληνικὴ θεολογικὴ ἐπιστήμη, εὐχεται ὀλοφύχως, ὅπως αἱ ἐργασίαι αὐτοῦ στεφθοῦν ὑπὸ πλήρους ἐπιτυχίας διὰ τῆς συναγωγῆς συμπερασμάτων οἰκοδομητικῶν διὰ τὴν Χριστιανικὴν Οἰκουμένην.

Ἡ Ἑλληνικὴ Ὁρθοδοξία ἐν Ἱεροσολύμοις.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς μελετωμένης ἰδρύσεως Ἑλληνικῆς Θεολογικῆς Σχολῆς ἐν Βηρυτῷ, ὀρθῶς ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Ἀναστασίον δι' ἐπιστολῆς του, δημοσιευθείσης εἰς τὸ «Βῆμα» ὑπομνησκει τοὺς κινδύνους, οἵτινες ἐπαπειλοῦν τὴν Ἑλληνικὴν Ὁρθοδοξίαν ἐν Ἱεροσολύμοις: «Ἐκεῖ, λέγει, ὑπῆρχεν ἡ περιφημὴ Ἑλληνικὴ Θεολογικὴ Σχολὴ τοῦ Τιμίου Στανροῦ, ὅπου δίδαξαν ἐξαιρετικοὶ θεολόγοι καὶ φιλόλογοι καὶ οἱ ἀπόφοιτοὶ τῆς γίνονταν στελέχη ὄχι μόνον τοῦ Πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων Ἐκκλησιῶν. Ἀπὸ τὸν κύκλον τῆς Σχολῆς αὐτῆς ἔβγαινε καὶ τὸ θαυμάσιον καὶ πλουσιώτατον θεολογικόν, φιλολογικόν καὶ ἀρχαιολογικόν περιοδικὸν «Νέα Σιών». Σήμερα στὰ Ἱεροσόλυμα ὑπάρχει ἕνα ἀτροφικὸν γυμνάσιον τοῦ Παναγίου Τάφου... Κι εἶναι οἱ Ἀγιοταφίτες, οἱ ἀκρίτες τῆς Ἑλληνικῆς Ὁρθοδοξίας, τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, τῆς ιδέας, πνιγμένοι στὴ θάλασσα τῶν Ἀράβων, πῶς σ' ἡμεῖς εἶναι φιλόξενοι καὶ φίλοι τῶν Ἑλλήνων».

Καὶ προσθέτει ὁ κ. Ἀναστασίον: «Οἱ καθολικοὶ ἔχοντι ἐκεῖ ἕνα θαυμάσιον Βιβλικὸν Ἰνστιτούτον. Αὐτὸ ἡμεῖς δὲν θὰ μπορέσουμε νὰ τὸ φθάσουμε. Ἀφοῦ δὲν γίνεται σκέψις γιὰ τὴν Σχολήν, θὰ μπορούσαμε νὰ ἰδρῶσουμε ἐκεῖ ἕνα μικρὸ Ἰνστιτούτον, μὲ λίγα ἔξοδα στὴν ἀρχή, σ' ἕνα μοναστήριον. Στὸ ἴδρυμα αὐτὸ θὰ πήγαιναν

θεολόγοι, φιλόλογοι και αρχαιολόγοι, θὰ ἐργάζονταν στὶς βιβλιοθήκες ἐκεῖ, θὰ μάθαιναν τὰ ἀραβικά και τὰ ἐβραϊκά και οἱ ἀρχαιολόγοι θὰ μελετοῦσαν τὶς ἀρχαιοτῆτες τῆς Παλαιστίνης και τῆς Συρίας. Ἔτσι θ' ἀνοίγαν νέοι ὁρίζοντες. Τὸ Ι.Κ.Υ. μπορεῖ νὰ ὀρίσῃ ἕνα μικρὸ ἀριθμὸ ὑποτροφῶν δοκιμαστικά και πιστεῦω πὼς τ' ἀποτελέσματα θὰ ἦσαν ἱκανοποιητικώτατα και ἀπὸ τὴν ἀποψη τῶν μελετῶν και γιὰ τὴν ἐνίσχυσιν τῆς Ἀγιοταφικῆς Ἀδελφότητος. Ἄν δὲν φροντίσουμε ὅσο εἶναι καιρός, ἀργότερα ἴσως χύνομε φεύτικα δάκρυα γιὰ ἀνεπανόρθωτες ἀπώλειες...».

Τὸ ζήτημα τῶν ἀδιορίστων Θεολόγων.

Εἶναι καιρός πλέον νὰ ἀντιμετωπισθῇ μὲ ρεαλισμὸν ὑπὸ τῆς Κυβερνήσεως τὸ θέμα τῶν ἀδιορίστων θεολόγων, ὁ ἀριθμὸς τῶν ὁποίων ἐξακολουθεῖ νὰ παραμένῃ μέγας. Ἐκτὸς τούτου πολλοὶ ἐξ αὐτῶν διανοῦν ἤδη τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας τῶν.

Μὲ ὀλίγην καλὴν θέλησιν θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐξευρεθοῦν τρόποι, ἵνα ὅλοι διορισθοῦν εἴτε εἰς τὰ στεροῦμενα θεολόγων γυμνάσια, εἴτε εἰς ὑπηρεσίας κοινῆς ὠφελείας και κοινωνικῆς προνοίας.

Εἰς πολλὰς θέσεις, ἐν ταῖς ὁποίαις ἀπαιτεῖται πτυχίον οἰασδήποτε ἀνωτάτης σχολῆς, εἰς θεολόγος θὰ ἠδύνατο νὰ προσφέρῃ μεγαλύτερας ὑπηρεσίας ἔνεκα τοῦ κατὰ τεκμήριον καθ' ὅλον χριστιανικοῦ προσανατολισμοῦ τῆς σκέψεως και τῶν ἐνεργειῶν αὐτοῦ.

Νὰ γίνουν λαϊκὰ ὑπνωτήρια.

Ὁ νεωκόρος τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος Πειραιῶς, καθ' ἃ ἔγραψαν αἱ ἐφημερίδες, ἀντελήφθη νὰ ἀναδίδεται ἐκ τοῦ ὑπογείου τοῦ ναοῦ ὁσμή. Ἐπρόκειτο περὶ ὁσμῆς ἀποπνικτικῆς. Καὶ ὡς διεπιστώθη, αὕτη ἀνεδίετο ἐκ τοῦ ἐποσυντηθειμένου πλέον σώματος ἐνὸς στιλβωτοῦ, ὅστις, χρησιμοποιῶν τὸ ὑπόγειον τοῦ ναοῦ ὡς κατοικίαν, εἶχεν ἀποθάνει ἐν αὐτῷ πρό τινων ἡμερῶν εἰς ἡλικίαν τριάκοντα δύο ἐτῶν.

Τὴν ἰδίαν ἡμέραν, καθ' ἣν ἐδημοσιεύθη ἡ εἰδησις περὶ τοῦ τραγικοῦ αὐτοῦ θανάτου τοῦ βιοπαλαιστοῦ, ὁ «ἐφοπλιστής κ. Π. διασκέδαζε στὸ κέντρο, πὸν τραγουδοῦ ὁ Ζαμπέτας και ἔσπασεν ἑκατὸ πιάτα στὴν πίστα», ἐνῶ εἰς ἄλλο κέντρον «χαριτωμένη θαμῶν ἔσπασε 83 πιάτα», ἐνῶ ἐχόρευεν.

Εἶναι ἐπὶ τέλους καιρός νὰ ἀνανήψωμεν. Οἱ ἐκπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας και οἱ ἀρμόδιοι ὑπουργοὶ ἄς κινήθωσιν δραστηρίως. Ὡς τονίζει ὁ συνεργάτης τῆς «Ἐλευθερίας», «δὲν χρειάζεται κανένα ἀμόθητο πσοδὸ μέσα στὰ πλαίσια τῆς ἀναδημοσιογραφίας, πὸν δραματίζονται, γιὰ νὰ στηθοῦν δυὸ-τρία λαϊκὰ ὑπνωτήρια και νὰ μὴν πεθαίνοιν μερικοὶ συνάνθρωποί μας ὑπὸ τὴν σκέπην τοῦ Κυρίου».

Θρησκεία και Ἐπιστήμη.

Ἡ «Ἐκκλησία» εἶναι ὅλως σύμφωνος πρὸς τὴν παρατήρησιν τοῦ «Ἀθηναίου» τῆς «Καθημερινῆς» γράφοντος, ὅτι «ζημίαν προξενοῦν εἰς τὴν χριστιανικὴν θρησκείαν και εἰς κάθε θρησκείαν ὅσοι τὴν θέτουν ἀντιμέτωπον, ὅσοι τὴν θέλουν νὰ ἀντιδικῇ πρὸς τὴν φυσικὴν ἐπιστήμην. Ἡ θρησκεία δι' ἐκείνους, πὸν ὀρθῶς τὴν ἀντιλαμβάνονται, πουθενὰ δὲν συγκρούεται μὲ τὴν ἐπιστήμην και τὰς προόδους τῆς. Ὅντε και ἡ ἐπιστήμη, ὅταν μένη ἐπιστήμη και δὲν γίνετα ὀλιστικὴ φιλοσοφία, θίγει καθ' οἰονδήποτε τρόπον τὴν θρησκείαν. Μόνον ὅσοι κακῶς ἀντιλαμβάνονται ἢ τὴν θρησκείαν ἢ τὴν ἐπιστήμην, καταλήγουν εἰς συγκρούσεις».

Ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη οὐ μόνον δὲν ἀπομακρύνει ἐκ τῆς πίστεως, ἀλλ' ἀντιθέτως πείθει περὶ τῆς ἀναγκαιότητος αὐτῆς. Κατὰ τὸν Βάκωνα, «μόνον ἡ ἡμιμάθεια ἀπομακρύνει ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ ἡ ἀληθὴς ἐπιστήμη ὀδηγεῖ πρὸς αὐτόν».

Ἐκκλησία και νεότης.

Εἰς τὸ συνέληθὸν προσφάτως ἐν Λονδίῳ «Διεθνὲς Συνέδριον Οἰκογενειακοῦ Προγραμματισμοῦ», ὁ πρόεδρος τοῦ ὁμωνύμου βρετανικοῦ συνδέσμου λόρδος Μπραϊν ἐτόνισεν ὅτι ἡ ἡλικία κατὰ τὴν ὁποίαν ἐκδηλοῦται τὸ πρῶτον ἡ ἡβη μειοῦται συνεχῶς ἀπὸ 100 ἐτῶν εἰς τοὺς λαοὺς τῆς Ἐδρώπης και τὴν Ἀμερικὴν, μὲ ἀποτελεσματὴν αὐξῆσιν τῆς ἐξωγάμου τεκνοποιίας και τῶν ἀμβλώσεων εἰς πολλὰς χώρας, ὡς και γενικῶς, τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν κρουσμάτων ἠθικοῦ ἐκτροχιασμοῦ τῆς νεότητος. Τὸ γεγονός τοῦτο, ὡς ὑπεγράμμισαν και ἄλλοι ἐπιφανεῖς εἰδικοὶ ὀμιληταὶ τοῦ Συνεδρίου, ὀφείλεται εἰς τὴν προἰοῦσαν ἐπικράτησιν τῶν εὐδαιμονιστικῶν ἰδεωδῶν τοῦ τεχνικοῦ πολιτισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἐμποτίζουν τὴν νεότητα ἀπὸ τῆς μικρᾶς παιδικῆς ἡλικίας, εἰς βάρος τῶν πνευματικῶν και ἠθικῶν ἀξιών, ἰδιαίτερος δὲ και κατ' ἐξοχὴν ἐκείνων τοῦ χριστιανισμοῦ. Ὡς δὲ παρετήρησεν ὁ λόρδος Μπραϊν, ἀναφερόμενος εἰς τὸ ἔργον τῶν σημερινῶν ἐκκλησιῶν, τοῦτο ἐναντι τῆς νεολαίας κατέστη ἐξαιρετικῶς δύσκολον. Διότι ἡ τελευταία περίοδος τῆς παιδικῆς ἡλικίας ὡς και ἡ ἐφηβικὴ τοιαύτη διέπονται κατὰ μέγα μέρος ἀπὸ ὀρθολογιστικὸν πνεῦμα και δυσπιστίαν ἐπίμονον, ἀπότοκα, σὺν τοῖς ἄλλοις, τῆς πρωῒμου ἐξοικειώσεως μὲ ὅ,τι καλεῖται συζυγικὴ ζωὴ.

Ἡ νέα Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς.

Ἐπὸ τῆς Ἐθνικῆς Στατιστικῆς Ὑπηρεσίας ἐξεδόθη και ἐκκυκλοφόρησεν ἡ Στατιστικὴ Ἐπετηρὶς τοῦ 1963, μὲ πλῆθος στοιχείων, ἀναφερομένων εἰς τὴν κίνησιν τοῦ πληθυσμοῦ, τὴν δημοσίαν ὕγιαν, τὴν παιδείαν, τὴν δικαιοσύνην, τὴν ἀπασχόλησιν και τὴν ἀνεργίαν, τὸν τουρισμὸν, τὰ δημόσια ὀικονομικά κ.ἄ. Εἰς τὴν νέαν Στατιστικὴν Ἐπετηρίδα προτάσ-

ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΑ ΧΡΟΝΙΚΑ

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΕΛΛΑΔΟΣ

'Αρχιεπισκοπή 'Αθηνών

Ο Μακαριώτατος 'Αρχιεπίσκοπος 'Αθηνών και πάσης 'Ελλάδος κ. Χρυσόστομος κατά τὸ χρονικὸν διάστημα ἀπὸ τῆς 10—25 'Ιουνίου ἐ.ε. ἐχοροστάτησεν εἰς διαφόρους ἱεροὺς ναοὺς τῆς 'Αρχιεπισκοπῆς 'Αθηνών, συνειργάσθη μετὰ Σεβασμιωτάτων 'Αριερέων καὶ τῶν παρ' Αὐτῷ Θεοφιλεστάτων Βοηθῶν 'Επισκόπων, ἐδέχθη εἰς ἀκρόασιν διάφορα πρόσωπα κ.λπ.

Ἐχοροστάτησε: Τῆ 14ῃ 'Ιουνίου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ τελεσθεῖσαν θείαν Λειτουργίαν.

— Τῆ 21ῃ 'Ιουνίου εἰς τὴν ἐν τῷ Μητροπολιτικῷ Ναῷ 'Αθηνῶν τελεσθεῖσαν θείαν Λειτουργίαν, τὸ δὲ ἀπόγευμα εἰς τὸν Ἐσπερινὸν τοῦ ἱεροῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Τριάδος Βύρωνος.

— Τῆ 23ῃ 'Ιουνίου εἰς τὸν Ἐσπερινὸν ἐν τῷ ἱερῷ ναῷ τῆς Ριζαρείου Σχολῆς καὶ ἀκολούθως παρέστη εἰς τὴν τελετὴν, ὁμιλήσας καταλλήλως καὶ διανείμας ἰδιοχειρίας τὰ ἀπολυτήρια εἰς τοὺς ἀποφοίτους τῆς Σχολῆς.

Προέστη: Τῆ 11 'Ιουνίου τῆς κηδείας τοῦ ἀειμνήστου καθηγητοῦ Κωνσταντίνου Μουτούση εἰς τὸ Α' Νεκροταφεῖον 'Αθηνῶν.

— Τῆ 20ῃ 'Ιουνίου εἰς τὸ Α' Νεκροταφεῖον 'Αθηνῶν τῆς κηδείας τῆς ἀδελφῆς τοῦ ὑπουργοῦ τῆς Προεδρίας τῆς κυβερνήσεως κ. Παπασπύρου.

— Τῆ 14ῃ τῆς τελετῆς τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τοῦ ἀνεγειρομένου ἱεροῦ ναοῦ Ἁγίου Ἀναργύρου Ἀμφιθέας.

— Τῆ 24ῃ 'Ιουνίου τῆς τελετῆς τῆς καταθέσεως τοῦ θεμελίου λίθου τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Ἀκαδημίας ἀνεγειρομένου μεγάρου τῆς Ἐνώσεως Συντακτῶν.

Προήδρευσε: Τῆ 13ῃ 'Ιουνίου τῆς ἐπὶ τοῦ Καταστατικῷ Χάρτου συσκέψεως τῶν Σεβασμιωτάτων Συνεδριῶν.

— Τῆ 17ῃ 'Ιουνίου τῆς Πανελληνίου Ἐταιρείας Αὐτοδιαθέσεως τῆς Κύπρου.

σονται τῶν βασικῶν κεφαλαίων κατατοπιστικὰ εἰσαγωγικὰ σημειώματα, τὰ ὁποῖα ὑπομνηματίζουν καὶ ἐπεξηγοῦν τὴν ὅλην σπουδαιότερη ἐπιστημονικὴν ἐργασίαν ταύτην, τὴν τόσον χρήσιμον διὰ τὴν σὺλληψιν τῆς ὀρθῆς εἰκόνας ἐκάστου τῶν μεγάλων προβλημάτων τῆς πολιτικῆς, δημοσιονομικῆς, κοινωνικῆς, οικονομικῆς καὶ πολιτιστικῆς ζωῆς τῆς χώρας.

Ἡ Ἐπιτηρὴς περιλαμβάνει σπουδαιότατα στατιστικὰ στοιχεῖα σχετικὰ μὲ τὴν κοινωνικοθητικὴν ζωὴν, τὰ ὁποῖα ἐνέχουν πολὺτιμα θετικὰ καὶ ἀρνητικὰ μηνύματα διὰ τοὺς ἀσχολουμένους μὲ τὰ προβλήματα τοῦ τομέως τούτου καὶ τοὺς ὑπευθύνους διὰ τὴν προαγωγὴν τῶν ἐπιβαλλομένων λύσεων. Ἡ Στατιστικὴ, σήμερον, εἶναι ὀφθαλμὸς καὶ διὰ τὰ πνευματικώτερα εἰσέτι ζητήματα, τὰ ὁποῖα ἀπασχολοῦν μίαν χώραν, διότι προσφέρει διαχωρισμούς, κατατάξεις καὶ ἀριθμούς, δίδοντας σαφῆ καὶ βεβαίαν «εἰδησιν» περὶ τῆς πραγματικότητος. Διὰ τῆς Στατιστικῆς, γνωρίζομεν σήμερον καλύτερον καὶ ἀσφαλέστερον ὄχι μόνον τὴν πορείαν τῆς ὀλικῆς ζωῆς ἐνὸς λαοῦ, ἀλλὰ καί, ἐξ ὠρισμένων ἀπόψεων, ἐπίσης τὴν πορείαν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ πνεύματός του.

Παρέστη: Τῆ 13ῃ 'Ιουνίου εἰς τὴν ἐν τῇ Ἀγγλικῇ Πρεσβείᾳ δοθεῖσαν δεξίωσιν ἐπὶ τοῖς γενεθλίοις τῆς Βασιλίσσης Ἐλισάβετ.

Συνεχάρη: Τῆ 21ῃ 'Ιουνίου ἐν Κηφισίᾳ τὸν Μακαριώτατον Πατριάρχην Ἀλεξανδρείας κ. Χριστοφόρον ἐπὶ τῇ 25ῃ ἐπετείῳ τῆς ἐκλογῆς του ὡς Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας.

Προέπεμψε: Τῆ 23ῃ 'Ιουνίου εἰς τὸ ἀεροδρόμιον τοῦ Ἑλληνικοῦ τὸν ἀναχωροῦντα διὰ τὰς Η.Π.Α. πρωθυπουργὸν κ. Γ. Παπανδρέου, συνοδευόμενον ὑπὸ τοῦ ὑπουργοῦ τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Στ. Κωστοπούλου καὶ τοῦ ἀναπληρωτοῦ ὑπουργοῦ τοῦ Συντονισμοῦ κ. Ἀ. Παπανδρέου.

Ἐπεθεώρησε: Τῆ 14ῃ 'Ιουνίου τὸ Ἐκκλησιαστικὸν Ὁρφανοτροφεῖον Βουλιαγμένης.

— Τῆ 15ῃ 'Ιουνίου ἐπεθεώρησεν εἰς τὴν Ἱ. Μονὴν Πεντέλης τὸ Πνευματικὸν Φροντιστήριον Κληρικῶν τῆς Ἐκκλησίας Ἑλλάδος.

Ἐδέχθη: Τῆ 11ῃ 'Ιουνίου τὸν καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Δημ. Μωραΐτην, τὸν διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου Ἐξωτερικῶν κ. Θεόδωρον Μπάϊζον μετὰ τοῦ νέου τμηματάρχου τῆς Διευθύνσεως Ἐκκλησιῶν κ. Στυρ. Πετρούνακου καὶ τὸν λογοτέχνην κ. Ἀθανασιάδην.

— Τῆ 12ῃ 'Ιουνίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας κ. Δαμασκηνὸν καὶ τὸν καθηγητὴν τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς Ἀθηνῶν κ. Γεράσιμον Κονιδάρον.

— Τῆ 13ῃ 'Ιουνίου τοὺς Σεβασμιωτάτους Μητροπολίτας Δημητριάδος κ. Δαμασκηνὸν καὶ Θήρας κ. Γαβριήλ, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Λογγοβάδας κ. Φιλίθσον, ὅστις ἐνεχείρισεν εἰς τὸν Μακαριώτατον ὑπόμνημα περὶ τῶν Παλαιοημερολογιτῶν, τὸν νομικὸν σύμβουλον τῆς Ἱ. Συνόδου κ. Παν. Παναγιωτάκου καὶ τὸν γενικὸν διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου Ἑθνικῆς Παιδείας καὶ Ὁρθοσκευμάτων κ. Πάντζαρη.

— Τῆ 15ῃ 'Ιουνίου τὸν στρατηγὸν κ. Σπανόπουλον καὶ τὸν νομικὸν σύμβουλον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου κ. Παν. Παναγιωτάκου.

— Τῆ 16ῃ 'Ιουνίου τὸν καθηγητὴν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Εὐάγγελον Θεοδώρου.

— Τῆ 17ῃ 'Ιουνίου τὸν Σεβασμ. Μητροπολίτην Δράμας κ. Φίλιππον, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Πετράκη ἀρχιμ. Βασιλόπουλον, τὸν ἡγούμενον τῆς Ἱ. Μονῆς Βλατάδων Θεσσαλονίκης ἀρχιμ. Παγκράτην, τὸν Δήμαρχον Βύρωνος, τὸν διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ Ὁρθοσκευμάτων κ. Γιανναρᾶν, τὸν διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου Προεδρίας Κυβερνήσεως κ. Συνοδινὸν Δημήτριον καὶ τὸν ἐκ Καβάλας ἀρχιτέκτονα κ. Κραντωνέλην μετὰ τῆς συζύγου του.

— Τῆ 18ῃ 'Ιουνίου τὸν διευθυντὴν τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν κ. Θεόδωρον Μπάϊζον.

— Τῆ 19ῃ 'Ιουνίου τὸν Σεβασμ. Μητροπολίτην Ἀλεξανδρουπόλεως κ. Ἰωακείμ μετὰ τοῦ νέου Ἀρμενίου ἐπισκόπου κ. Ἀμπατζιάν, τὸν Σεβασμ. Μητροπολίτην Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιον, τὸν καθηγητὴν Πανεπιστημίου καὶ γενικὸν διευθυντὴν Ὁρθοσκευμάτων κ. Βασ. Βέλλαν, τὸν καθηγητὴν Πανεπιστημίου κ. Παν. Τρεμπέλαν, τὸν καθηγητὴν κ. Νικ. Νησιώτην καὶ τὸν στρατηγὸν κ. Βακᾶν.

— Τῆ 22ῃ 'Ιουνίου τὸν Σεβασμ. Μητροπολίτην Τρίκκης καὶ Σταγῶν κ. Διονύσιον.

— Τῆ 23ῃ 'Ιουνίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Φοιῆτιδος κ. Δαμασκηνόν.

— Τῆ 24ῃ 'Ιουνίου τὸν Σεβασμιώτατον Μητροπολίτην Καλαβρύτων καὶ Αἰγιαλείας κ. Γεώργιον, τὸν Σεβασμ. Μητροπολίτην Ρόδου κ. Σπυρίδωνα καὶ τὸν τμηματάρχη τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας κ. Ἀχ. Χατζησταύρου.

— Τῆ 25ῃ 'Ιουνίου τὸν νομικὸν σύμβουλον τῆς Ἱερᾶς Συνόδου καὶ καθηγητὴν τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Παν. Παναγιωτάκου.

ΕΚΚΛΗΣΙΣ

Ἡ ἐπὶ αἰῶνας διαδραματίζουσα ρόλον τηλαυγοῦς φάρου, ἐκπέμποντος τὸ φῶς τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, γεραρὰ αὐτοκρατορικῆ καὶ Πατριαρχικῆ Μονῆ τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ, κινδυνεύει, ἐλλείψει ἀδελφῶν, νὰ περιπέσῃ εἰς ἀφάνειαν καὶ νέκρωσιν.

Πρὸ τοῦ κινδύνου τούτου ὁ Πανιερώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Σινᾶ κ. Πορφύριος, ἐπίλεκτον μέλος τῆς περιδόξου Συναίτικῆς Ἀδελφότητος, θερμὴν ποιεῖται ἐκκλησίαν πρὸς πάντα εὐσεβῆ καὶ ζηλωτὴν νέον, ἐπιθυμοῦντα ἀληθῶς νὰ ἀφιερωθῆ ὀλοκληρωτικῶς εἰς τὸν Κύριον ἀκολουθῶν τὸν μονῆρη βίον, ὅπως ὡς τόπον ἐκπληρώσεως τοῦ ἀγίου αὐτοῦ πόθου προτιμήσῃ τὴν πρεσβυγενῆ ἐρημικὴν Μονὴν τοῦ Θεοβαδίστου Ὁρους Σινᾶ, ἐν ἣ κατέβη ποτὲ ὁ Δημιουργὸς τοῦ παντὸς καὶ ἐνομοθέτησεν.

Ἡ ἁγία καὶ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, φέρουσα ταῦτα εἰς γνῶσιν τῶν πιστῶν καὶ ἐναρέτων ἐκείνων νέων, οἵτινες ποθοῦσι τὴν ἰσάγγελον τῶν μοναχῶν πολιτείαν, προτρέπεται θερμῶς αὐτοὺς, ὅπως, ἀνταποκρινόμενοι εἰς τὴν ἀνωτέρω συγκινητικὴν ἐκκλησίαν τοῦ σεβασμιοῦ γηραιοῦ Ἱεράρχου, θελήσωσι νὰ μεταβῶσιν εἰς τὴν ἱστορικὴν ἱερὰν Μονὴν τῆς πανενδόξου μάρτυρος Αἰκατερίνης μετὰ τὴν πλουσίαν βιβλιοθήκην χειρογράφων καὶ τὴν πλουσιωτέραν πινακοθήκην Βυζαντινῶν εἰκόνων καὶ τὴν βαθεῖαν γαλήνην καὶ ἐρημίαν πρὸ παντὸς καὶ πληρώσωσι τὰ κενὰ τοῦ ἀρχαίου τούτου μοναχικοῦ κέντρου, ἵνα συνεχίσῃ ἀκτινοβολοῦν εἰς τὰ πέρατα τοῦ κόσμου τὸ φῶς τοῦ Ἑλληνοχριστιανικοῦ πολιτισμοῦ πρὸς δόξαν Θεοῦ, τῆς Ἁγίας Ὁρθοδόξου ἡμῶν Ἐκκλησίας καὶ τοῦ εὐλογημένου Ἔθνους ἡμῶν.

Ἱερὰ Μητρόπολις Παραμυθίας, Φιλιππῶν καὶ Γηρομερίου

1) Γενικὴ Συνέλευσις Διοικ. Συμβουλίου Ἐνορ. Φιλοπ. Ταμείων τῶν Ἱερῶν Ναῶν τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

Τῆ 21 τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἐξέπραξατοποιήθη Γεν. Συνέλευσις τῶν Διοικ. Συμβουλίων τῶν Ἐνοριακῶν Φιλοπτώχων Ταμείων τῶν Ἱερῶν Ναῶν ἐν τῇ Μεγάλῃ Αἰθούσῃ τοῦ Μητροπολιτικοῦ Γυμνασιακοῦ Οἰκοτροφείου Παραμυθίας πρὸς ἐγκρισιν τῶν πεπραγμένων τῶν ἐτῶν 1962 καὶ 1963, συμφώνως τῷ Καταστατικῷ τοῦ Γεν. Φιλοπτώχου Ταμείου. Γενομένης προσευχῆς, ὁ Σεβασμιώτατος Πρόεδρος κ. Τίτος ἠύχαριστησε τοὺς τε Αἰδ/τους Προέδρους καὶ τὰ μέλη τῶν Διοικ. Συμβουλίων διὰ τὰς παρασχεθείσας παρ' αὐτῶν ὑπηρεσίας εἰς τὰ Ἐνοριακὰ Φιλοπτώχα Ταμεία τῆς Μητροπόλεως. Κατόπιν ἀνεγνώσθη ἡ εἰσηγητικὴ ἐκθεσίς περὶ τῶν πεπραγμένων παρὰ τοῦ Ἀρχιμ. Νικολάου Τσάπου, Ἀντιπροέδρου τοῦ Γεν. Φιλοπτώχου Ταμείου, ἐπικολούθησε δ' ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἀπολογισμῶν τοῦ τε Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου καὶ τῶν Ἐνοριακῶν τοιούτων, οἵτινες ἐνεφάνισαν τὴν ἐξῆς κίνησιν.

1962	Ἔσοδα	91.157,95	Ἔξοδα	54.009,20
1963	»	48.628,75	»	59.873,15

Ἐπειτα ὁ ἐντεταλμένος Σύμβουλος τοῦ Γεν. Φιλοπ. Ταμείου κ. Κων. Τσίπης ἐλεγκτῆς ἀνέφερε περὶ τῆς ὑπ' αὐτοῦ γενομένης θεωρήσεως τῶν Διαχειριστικῶν βιβλίων. Εὐθὺς ἀμέσως ὁ Σεβασμιώτατος ἀπήντησε πατρικᾶς υποθήκας περὶ

τῆς λειτουργίας, τῶν σκοπῶν τοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου καὶ τῆς καλύτερας ἀποδόσεως τοῦ ἔργου αὐτοῦ. Ἡ Γεν. Συνέλευσις, ἐνέκρινε τὰ πεπραγμένα καὶ ἀπεφάσισε τὴν ἐκδοσιν εἰς τεύχος τῶν πρακτικῶν τῶν γενομένων μέχρι τούδε Γενικῶν Συνελεύσεων μετὰ τῶν σχετικῶν εἰσηγητικῶν ἐκθέσεων. Ἀγξίας ταύτης ἐπικολούθησε κοινὴ συνεστίασις πάντων τῶν Αἰδ/των Προέδρων μετὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ τῶν μελῶν τῶν Διοικητικῶν Συμβουλίων τῶν Ἐνοριακῶν φιλοπτώχων Ταμείων.

2) Περιοδεία Πνευματικῶν κατὰ τὴν Μ. Τεσσαρακοστήν.

Συμφώνως πρὸς καθιερωθεῖσαν παράδοσιν παρὰ τοῦ Σεβασμιωτάτου οἱ ἐντεταλμένοι Πνευματικοὶ πατέρες περιώδευσαν τὰς ὀριθείας δι' ἓνα ἕκαστον ἐξ αὐτῶν Ἐνορίας κατὰ τὸ στάδιον τῆς Ἁγίας καὶ Μ. Τεσσαρακοστῆς πρὸς ἐξομολόγησιν πιστῶν, ἐκ δὲ τῶν ὑποβληθειῶν παρ' αὐτῶν ἐμπιστευτικῶν ἐκθέσεων καταφαίνεται, ὅτι τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐργασίας αὐτῶν ὑπῆξαν ἱκανοποιητικὰ. Οἱ Πνευματικοὶ τῆς Μητροπόλεως καταρτίζονται ἐπὶ τούτῳ μὲ τὰ ἕκαστοτε Πνευματικὰ Φροντιστήρια, τὰ συγκροτούμενα ἐν τῇ ἔδρᾳ τῆς Μητροπόλεως καὶ εἰς τὰ ὅποια διδάσκει ὁ ἴδιος ὁ Σεβασμιώτατος. Ἐπίσης πολλοὶ τούτων ἐφοίτησαν εἰς τὸ Πνευματικὸν Φροντιστήριον Πεντέλης. Πρὸς τοῦ ἔτους περιέρχονται τὰς Ἐνορίας πρὸς ἐξομολόγησιν πιστῶν (Μ. Τεσσαρακοστήν, ἡμέρας 15 Αὐγούστου καὶ Τεσσαρακοστήν Χριστουγέννων).

3) Κηρυκτικὴ καὶ Κατηχητικὴ Διακονία.

Τὸ κήρυγμα τοῦ Θείου λόγου τελεῖται κυρίως παρὰ τοῦ Ἱεροκήρυκος τῆς Ἱερᾶς Μητροπόλεως Ἀρχιμ. Τίτου Καράντζαλη, περιοδεύοντος Ναοὺς πόλεων καὶ χωρίων. Εἰς τοῦτο καταγίνονται ἀδεία τοῦ Σεβασμιωτάτου καὶ οἱ Θεολόγοι Καθηγηταὶ εἰς τοὺς Ναοὺς τῶν πόλεων. Τὰ Κατηχητικὰ Σχολεῖα λειτουργοῦν εἰς ὅλους τοὺς Ναοὺς τῆς Μητροπόλεως. Εἰς πολλὰ ἐξ αὐτῶν διδάσκουν οἱ Ἱερεῖς, εἰς ἄλλα δὲ τούτων οἱ Θεολόγοι καθηγηταὶ καὶ οἱ διδάσκαλοι τῶν Σχολείων. Κατὰ τὴν λῆξιν τῶν μαθημάτων αὐτῶν ἀνεγνώσθη Πατρικὸν Γράμμα τοῦ Σεβασμιωτάτου πρὸς τοὺς μαθητὰς καὶ διανεμήθησαν τὰ Ἐνθύμια τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας. Εἰς τὰς πόλεις διεξήχθησαν ἑορταὶ εἰς ἅς παρέστη καὶ ὁ Σεβασμιώτατος μετὰ τοῦ Ἱεροῦ Κλήρου.

4) Ἐπισκέψεις Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτου καὶ Ἱεροκήρυκος εἰς Μονάδας Στρατοῦ καὶ Συναριακὰ Φυλάκια.

Ὁ Σεβ/τος ἐπεσκέφθη Μονάδας Στρατοῦ καὶ φυλάκια κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα. Ὡσαύτως ὁ Ἱεροκήρυξ εἰς τὸ Πρόγραμμα τῆς ἐργασίας αὐτοῦ ἐπεκτείνει τὴν εἰς στρατιώτας ἰδίᾳ συναριακῶν φυλακῶν κήρυξιν τοῦ Θείου λόγου καθ' ὅλην τὴν διάρκειαν τοῦ ἔτους.

5) Θεμελιώσεις Ναῶν καὶ ἀνεγέρσεις τούτων.

Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος ὁ Σεβ/τος ἐθεμελίωσε περὶ τοὺς δέκα Ναοὺς, συνολικῶς δὲ ἐθεμελίωθησαν ἀπὸ τινος χρόνου περὶ τοὺς τεσσαράκοντα. Ἡ Μητρόπολις ὑποστάσα ἀλλεπαλλήλους συμφορὰς κατὰ τὸν τελευταῖον πόλεμον, στερεῖται Ναῶν ἐν πολλοῖς αὐτῆς χωρίοις, καταβάλλει δὲ ἀόκνους προσπάθειας ὁ Σεβ/τος ὑπὲρ ἀνεγέρσεως τούτων. Τὸ εὐχάριστον εἶναι ὅτι εὐγενῆς ἀμίλλα παρατηρεῖται μετὰ τῶν χριστιανῶν τῶν χωρίων πρὸς ἀπόκτησιν τῶν Ναῶν αὐτῶν. Τοιοῦτοτρόπως ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἀνηγέρθησαν, ἄλλοι ἐπισκευάσθησαν καὶ ἄλλοι εὐρίσκονται ἐν τῷ περατοῦσθαι. Οὐχ ἦττον ὑπάρχουν εἰσέτι πολλοὶ μὴ ἀνεγερθέντες ἐλλείψει χρημάτων. Τὸ αὐτὸ συμβαίνει καὶ μετὰ τὸν Καθεδρικὸν Ναὸν τῆς Μητροπόλεως, τοῦ ὁποῦ καίτοι ἐπροχώρησαν κατὰ πολὺ αἱ οἰκοδομικαὶ ἐργασίαι δὲν κατέστη δυνατὴ ἡ ἀποπεράτωσις. Κατὰ τὸ παρὸν ἔτος πρόκειται νὰ ἐγκαινιάσθω περὶ τοὺς δέκα Ναοί.

6) Δωρεὰ Σουηδικῶν Ἐκκλησιῶν εἰς σεισμόπληκτον χωρίον Γραικοχώριον Ἡγουμενίτης.

Δαπάναις τῶν Σουηδικῶν Ἐκκλησιῶν ἀνηγέρθη εἰς τὸ σεισμόπληκτον χωρίον Γραικοχώριον νέος Ναὸς μετὰ Κέντρου Νεότητος καὶ τῆς κατοικίας τοῦ ἐκάστοτε Ἐφημερίου αὐτοῦ. Τῆ 24ῃ μηνὸς Μαΐου διεξήχθησαν ἑορταὶ ἐν αὐτῷ παρουσῆ

τῶν ἐπὶ τούτῳ ἀφιχθέντων Ἀντιπροσώπων τῶν Σουηδικῶν Ἐκκλησιῶν δύο Ἱερέων τοῦ Μάλμοκ τῆς Σουηδίας, τοῦ Σεβ/του, τῶν Ἀρχῶν καὶ τῶν χριστιανῶν τῆς Ἑνορίας ταύτης, ἐξεφράσθησαν δὲ πρὸς αὐτοὺς αἱ εὐχαριστίαι καὶ ἡ βαθεῖα εὐγνωμοσύνη τῶν κατοίκων. Τοιοῦτοτρόπως ἡ Μητρόπολις ἀποκτᾷ μοναδικὸν Ναὸν ἔχοντα τοιαῦτα πρότυπα κτίσματα.

- 7) Ἐπέκτασις κτιριακῶν ἐγκαταστάσεων Μητροπολιτικοῦ Γυμνασιακοῦ Οἰκοτροφείου Παραμυθίας.

Εἰς τὸν ἄνω αὐτοῦ ὄροφον ἀνηγέρθησαν δύο εὐρύχωροι θάλαμοι, ἀποθήκη καὶ λοιπὰ ἐξαρτήματα, μετὰ κλιμακοστασίου. Ὡσαύτως ἀνηγέρθησαν καὶ πρόκειται νὰ θεθοῦν εἰς λειτουργίαν συντόμως θαυμάσιοι λουτήρες, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ριζαρείου Σχολῆς.

- 8) Ἀνέγερσις Ἐθνικοῦ Ἀγροτικοῦ Νηπιτροφείου Παραμυθίας.

Τοῦτο ἀνηγέρθη δαπάναις τοῦ Ὑπουργείου Κοινωνικῆς Προνοίας καὶ ἐτέθη εἰς λειτουργίαν ἀπὸ τοῦ παρελθόντος μηνός. Εἰς τοῦτο συνέβαλε κατὰ πολὺ καὶ ὁ Σεβ/τος, οὗτινος τυγχάνει Πρόεδρος. Τὰ ἐργαζία αὐτοῦ ἐτελέσθησαν παρουσίᾳ τῶν Ἀρχῶν καὶ τοῦ λαοῦ τῆς πόλεως.

- 9) Διοργάνωσις ἐθνικῶν ἐορτῶν Σουλίου.

Συμφώνως πρὸς τὸ ἰσχύον περὶ αὐτῶν Β.Δ. ὁ Νομαρχῶν Θεσπρωτίας κ. Ἀ. Τσιμενίδης συνέστησεν Ἐπιτροπὴν διοργανώσεως τούτων ὑπὸ τὴν Προεδρίαν τοῦ Σεβασμιωτάτου, ἥτις κατήρτισε τὰ τῆς διεξαγωγῆς αὐτῶν ἐν τῷ τόπῳ τοῦ Κουγκίου. Τῇ 14ῃ Ἰουνίου ἔλαβον χώραν ἐορταστικαὶ ἐκδηλώσεις ἐν Σουλίῳ, πόλει Παραμυθίας καὶ ὀλοκλήρῳ τῷ Νομῷ Θεσπρωτίας. Καταβάλλεται προσπάθεια, οὕτως ὥστε μελλοντικῶς νὰ εἶναι αὐταὶ Πανηπειρωτικοῦ χαρακτῆρος.

- 10) Συμμετοχὴ Σεβασμιωτάτου εἰς ἐορτὰς Κερκύρας.

Ὁ Σεβ/τος προσκλήθεισός παρὰ τοῦ Σεβαστιωτάτου Κερκύρας κ.κ. Μεθοδίου μετέσχε τῶν ἐορτῶν τῆς ἐνώσεως τῆς Ἑβτανήσου μετὰ τῆς λοιπῆς Ἑλλάδος, ὁμοῦ μετὰ τῶν Σεβ/των Ἀρχιερέων τῆς Συνδικτικῆς Ἀντιπροσωπείας.

- 11) Ἐκδόσεις Ἱερᾶς Μητροπόλεως.

1) Τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Δονάτου Ἐπισκόπου Ἑβροίας τοῦ θαυματουργοῦ. Καθιέρωσις πανδήμου ἐορτασμοῦ καὶ Ἱερᾶ Ἀκολουθία.

2) Ἱερᾶ Ἀκολουθία τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρός ἡμῶν Νείλου τοῦ Ἁγιασμένου κτίτορος καὶ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου Γηρομερίου.

3) Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος Ἀναστασίου τοῦ ἐκ Παραμυθίας.

4) Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου ἐνδόξου Ἱερομάρτυρος Ἀναστασίου τοῦ νέου τοῦ ἐξ Ἁγίου Βλασίου Ἁγουμενίτσης καταγομένου.

5) Ἀκολουθία τῆς Ὑπεραγίας Δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου καὶ Ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς ἐπονομαζομένης Ἐλεούσης Δακρυρροούσης.

6) Καταστατικὸν Γεν. Φιλ. Ταμείου Μητροπόλεως Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου.

7) Ἀρχιμ. Τίτου Καραντζαλή, Ἱεροκήρυκος τῆς Ἱ. Μητροπόλεως, «Ἡ Μεγαλειώδης 28 Ὀκτωβρίου 1940».

8) Τοῦ αὐτοῦ, «Ἱστορικὸν τῆς ἐν τῇ Ἱερᾷ Μονῇ Γηρομερίου Ἱερατικῆς Σχολῆς».

9) Τοῦ αὐτοῦ, Ἀπανθίσματα ἐκ τοῦ παρὰ τῇ Ἱερᾷ Μητροπόλει Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου ἀποκει-

μένου Κώδικος Ἐπισκόπου Ἀνθίμου 1869—1877 καὶ Γρηγορίου 1877—1885.

10) Μητροπολίτου Παραμυθίας κ. Τίτου, Τὸ φιλανθρωπικὸν ἔργον τοῦ Ἐφημερίου εἰς Β' ἐκδοσιν (ὑπὸ ἐκτύπωσιν).

11) Τοῦ αὐτοῦ, Λόγοι Γαλήνης εἰς Β' ἐκδοσιν (ὑπὸ ἐκτύπωσιν).

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΡΩΣΙΑΣ

Καθ' ἃ γράφει τὸ σοβιετικὸν περιοδικὸν «Ἐπιστήμη καὶ Θρησκεία», εἰς τὴν Σιβηρίαν ἀνεκαλύφθησαν μυστικαὶ χριστιανικαὶ κοινότητες. Τὰ μέλη των, τὰ ὅποια ζοῦν πτωχότατα, ἀνήκουν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον εἰς τὴν αἵρεσιν τῶν «Παλαιοπίστων», οἱ ὅποιοι ἀπεσχίσθησαν τῆς Ρωσικῆς Ἐκκλησίας τὸν 17ον αἰῶνα.

—Τὸ ἐπίσημον ὄργανον τοῦ Πατριαρχείου Μόσχας γράφει ὅτι ἡ Ρωσικὴ Ἐκκλησία θὰ ὀργανώσῃ τὸ προσεχὲς φθινοπωρὸν Θεολογικὴν Σχολὴν δι' ἀποφοίτους σχολεῖον Μέσης Ἐκπαιδεύσεως ἡλικίας 18—35 ἐτῶν, οἵτινες θὰ πρκαλοουθοῦν τὰ μαθήματα δι' ἀλληλογραφίας. Ὁ κύκλος τῶν σπουδῶν θὰ εἶναι τετραετής.

—Συνῆλθεν εἰς τὴν Νέαν Ὑόρκην ἡ Ἱεραρχία τῆς ὑπερορίου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ὁποίας μετέσχον εἰκοσι Ρῶσοι ὀρθόδοξοι ἐπίσκοποι τῆς Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς, τῆς Αὐστραλίας καὶ τῆς Εὐρώπης. Ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας ἐξέλεξε νέον ἀρχηγὸν τῆς ὑπερορίου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας τὸν ἐπίσκοπον Φιλάρετον Βοζνεσένσκου, εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ παραιτηθέντος εἰς ἡλικίαν 91 ἐτῶν Μητροπολίτου Ἀναστασίου.

Ὁ νέος ἀρχηγὸς τῆς ὑπερορίου Ρωσικῆς Ἐκκλησίας ἐγεννήθη εἰς τὴν Μαντζουρίαν τὸ 1903. Ἀπὸ τοῦ Μαΐου 1963 διετέλεσεν ἐπίσκοπος τοῦ Μπρίσμπα τῆς Αὐστραλίας.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΣΕΡΒΙΑΣ

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν προσφάτων σκληρῶν μέτρων τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως κατὰ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ ἐν Δυτικῇ Γερμανίᾳ μονίμως ἐγκατεστημένος διαπρεπὴς Σέρβος ἱστορικὸς κ. Γ. Σλιγέπτσεβιτς ἐδημοσίευσεν εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ ἐκδιδομένην ἐφημερίδα «Σπίθα» περισπούδαστον ἄρθρον, εἰς τὸ ὅποιο τονίζει μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐξῆς: «Ἐκπλήσσει ἡ στάσις τῆς τουρκικῆς κυβερνήσεως ἔναντι τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὅποιον δὲν εἶναι μόνον ἑλληνικὸν ἀλλὰ καὶ πανορθόδοξον ἴδρυμα, προσφιλεῖς εἰς ὅλους τοὺς ὀρθοδόξους ὡς τμήμα τοῦ παρελθόντος των καὶ τῆς παραδόσεώς των. Τὸ νὰ ἀπειλῇ κανεὶς σήμερον τὴν ὑπαρξίν του εἰς τὴν Κων/πολιν καὶ τὴν ἐλευθερίαν τῆς δράσεώς του σημαίνει προσβολὴν καὶ πρόκλησιν ὀλοκλήρου τοῦ ὀρθοδόξου κόσμου. Καὶ ὅχι μόνον αὐτοῦ, διότι εἰς ἐποχὴν ἀφυπνιαμένης συνειδήσεως τῆς ἀνάγκης τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἐλπίδος ὅτι αὕτη θὰ πραγματοποιηθῇ, τὰ τοιαῦτα πρωτόγονα μέτρα, ὀπισθοδρομικὰ καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰδέαν ἀπὸ τὴν ὁποίαν προέκυψαν καὶ ὡς πρὸς τοὺς ἐπιδιωκόμενους σκοποὺς, προσβάλλουν ὀλοκλήρῳ τὸν χριστιανικὸν κόσμον». Ἐν συνεχείᾳ ὁ καθηγητὴς κ. Σλιγέπτσεβιτς τονίζει ὅτι οἱ ὑπεύθυνοι Τούρκοι δημόσιοι ἄνδρες πρέπει νὰ ἐπανεξετάσουν τὰ ληφθέντα καὶ τὰ ἐξαγγελθέντα μέτρα κατὰ τοῦ κέντρου τῆς Ὀρθοδοξίας καὶ νὰ ἐξαγάγουν τὰ ἀναγκαῖα συμπεράσματα. «Ὁ λαὸς μας λέγει, ὅτι ἡ δύναμις δὲν παρακαλεῖ τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι καὶ ὁ Θεὸς δὲν ἀγαπᾷ τὴν βίαν. Ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις δύναται, βεβαίως, νὰ πράξῃ ὅ,τι θέλει εἰς τὸ ἔδαφός της. Δύναται νὰ ἀπελάσῃ τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, ὅπως ἀπῆλασεν ἤδη δύο συνεργάτας του. Δύναται ἐπίσης νὰ στερῇ τῶν δικαιωμάτων των καὶ νὰ ἐκδιώκῃ τοὺς ἑλληνικῆς ἐθνικότητος ὑπηκόους της. Ὅλα αὐτὰ εἶναι εἰς τὴν φυσικὴν τῆς ἐξουσίας. Δὲν εἶναι ὅμως εἰς τὴν ἐξουσίαν της, οὔτε φυσικὴν οὔτε ἠθικὴν, νὰ εὐρη ἐργαζομένη οὕτω κατανοήσιν καὶ ὑποστήριξιν ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὰ δικαίωματα τοῦ τουρκικοῦ πληθυσμοῦ τῆς Κύπρου».

Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Ἀθηναγόρας εἶναι προσωπικὸς σημαίνουσα καὶ ἀνεγνωρισμένη εἰς ὀλοκλήρῳ τὸν χριστιανικὸν κόσμον. «Ἐλπίζομεν ὅμως, λέγει, περαιτέρω ὁ κ. Σλιγέπτσεβιτς, ὅτι ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις θὰ συνέλθῃ ἀπὸ τὰς

πλάνας, τῶν ὁποίων ἔγινε θύμα, καὶ ὅτι θὰ ἀντιληφθῆ ὅτι εἶναι τιμὴ καὶ συμφέρον τῆς νὰ εἶναι ἐντιμὸς προστάτης τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τὸ ὁποῖον δὲν δύναται ν' ἀπειλῆ τὴν ἀσφάλειαν τοῦ τουρκικοῦ κράτους». Ἐν κατακλείδι τοῦ ἀρθροῦ τοῦ ὁ κ. καθηγητῆς ὑπογραμμίζει ὅτι ἀπαιτεῖται παγχιριστιανικὴ σοφία καὶ ἐτοιμότης «διὰ νὰ προστατευθοῦν ἐν χριστιανικῶν ἴδρυμα, τὸ ὁποῖον εἶναι δι' ἡμᾶς πλέον ἢ πολῦτιμον σύμβολον, καὶ μία ἀξία σεβασμοῦ προσωπικότητος».

—Ὁ Μακαριώτατος Πατριάρχης Σερβίας κ. Γερμανὸς ἀπηύθυνε πρὸς τὸν Παναγιώτατον Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην κ. Ἀθηναγόραν τὴν 20 Μαρτίου ἐ.ξ. δύο ἐπιστολάς ὑπ' ἀριθ. 897 καὶ 898. Διὰ τῆς πρώτης κοινοποιεῖ εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην τὴν ἀπόφασιν τῆς Συνόδου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας, καθ' ἣν ἡ «χειροτονία» εἰς ἐπίσκοπον τοῦ ἀριμανδρίτου Εἰρηναίου Κοβάτσεβιτς ὑπὸ δύο Οὐκρανῶν ἐπισκόπων τῆς Ἀμερικῆς εἶναι ἀντικανονικὴ καὶ ἄκυρος, διὰ δὲ τῆς δευτέρας γνωρίζει εἰς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην ὅτι ἡ Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας καθήρεσε τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ διέγραψεν ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Σερβικῆς Ἐκκλησίας τὸν τέως ἐπίσκοπον τῶν ἐν Ἀμερικῇ Ὀρθοδόξων Σέρβων Διονύσιον Μιλιβόγεβιτς, ἐπαναφέρασα τοῦτον εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν.

Ἡ Α.Θ.Π. ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ἀπήντησεν εἰς τὰς ὡς ἄνω ἐπιστολάς τὴν 5 Μαΐου 1964. Αἱ ἀπαντητικαὶ ἐπιστολαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου κ. Ἀθηναγόρα ἐδημοσιεύθησαν σερβιστὶ καὶ ἀγγλιστὶ τὴν 28 Μαΐου εἰς τὴν σερβικὴν ἐβδομαδιαίαν ἐφημερίδα τοῦ Καναδᾶ «Voice of Canadian Serbs» ὑπὸ τὸν τίτλον «Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ ἡ Ἐκκλησία Σερβίας». Εἰς τὴν ὑπ' ἀριθ. 327 ἐπιστολὴν τοῦ ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Ἀθηναγόρας γράφει πρὸς τὸν Πατριάρχην Σερβίας κ. Γερμανὸν μεταξὺ ἄλλων τὰ ἐξῆς: «Ἐλάβομεν καὶ ἀνέγνωμεν ἐν συνεδρίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγίας καὶ Ἱερᾶς Συνόδου τὴν ὑπ' ἀρ. 898 τῆς 20 παρελθόντος Μαρτίου ἀδελφικὴν ἐπιστολὴν τῆς ὑμετέρας λίαν ἡμῖν ἀγαπητῆς καὶ περισπούδαστον Μακαριότητος, δι' ἧς γνωρίζετε ἡμῖν, συμφώνως τῇ καθιερωμένῃ τάξει, ὅτι ἡ Ἁγία Σύνοδος τῆς Ἱεραρχίας τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιοπάτης Ἐκκλησίας διὰ τοὺς ἐν τῇ ἐπιστολῇ ἀναφερομένους λόγους καθήρεσε τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος καὶ διέγραψεν ἐκ τοῦ καταλόγου τῆς Ἱεραρχίας τῆς Σερβικῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας τὸν τέως ἐπίσκοπον τῶν ἐν Ἀμερικῇ ὀρθοδόξων Σέρβων Διονύσιον Μιλιβόγεβιτς, ἐπαναφέρασα αὐτὸν εἰς τὴν τάξιν τῶν λαϊκῶν.

Ἀπαντῶντες πληροφοροῦμεν τὴν ὑμετέραν περισπούδαστον Μακαριότητα ὅτι καὶ διὰ τὸν ἡμέτερον Ἀγιοπάτον Οἰκουμενικὸν Θρόνον, ὁ ὁποῖος εἶναι πάντοτε καὶ ἐν παντὶ μετ' ἡμῶν καὶ μετὰ τῆς καθ' ἡμᾶς Ἀγιοπάτης ἀγαπητῆς Ἐκκλησίας, ὁ εἰρημένος τέως ἐπίσκοπος θὰ εἶναι εἰς τὸ ἐξῆς ἀπλοῦς λαϊκὸς καὶ ὅτι ἐγράψαμεν σχετικῶς εἰς τὸν Σεβασμιώτατον Ἀρχιεπίσκοπον Βορείου καὶ Νοτίου Ἀμερικῆς κ. Ἰάκωβον, καλοῦντες αὐτὸν ὅπως εἰς τὸ μέλλον οὐδεμίαν κανονικὴν ἐπικοινωνίαν διατηρῆ μετ' αὐτοῦ καὶ τῶν περὶ αὐτόν».

Διὰ τῆς ἐτέρας ἐπιστολῆς ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης κ. Ἀθηναγόρας ἀπαντᾷ εἰς τὸν Πατριάρχην Σερβίας κ. Γερμανὸν ὅτι καὶ αὐτὸς μετὰ τῆς Ἱερᾶς Συνόδου θεωρεῖ ἀντικανονικὴν καὶ ἄκυρον τὴν εἰς ἐπίσκοπον «χειροτονίαν» τοῦ ἀριμανδρίτου Εἰρηναίου Κοβάτσεβιτς.

—Ὁ καθαιρεθεὶς Σέρβος ἐπίσκοπος Ἀμερικῆς καὶ Καναδᾶ Διονύσιος Μιλιβόγεβιτς ἐγεννήθη τὸ 1898 εἰς τὸ χωρίον Ράμπροβατς τῆς ἐπαρχίας Σιμεντερέβσκα Παλάνκα (Σερβία). Ἐτελείωσε τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν Βελιγραδίου. Ἐξελέγη ἐπίσκοπος τὸν Ἰούνιον τοῦ 1938, χειροτονηθεὶς τὸν Αὐγούστου τοῦ ἴδιου ἔτους. Τὴν 8 Δεκεμβρίου 1939 ἐξελέγη ἐπίσκοπος Ἀμερικῆς καὶ Καναδᾶ. Καθρέθη τοῦ ἐπισκοπικοῦ ἀξιώματος τὴν 5ην Μαρτίου 1964 λόγῳ κατασχρῆσεων καὶ ἀνθηκίου βίου μὴ ἀρμόζοντος εἰς πάντα χριστιανὸν πολλῶ δὲ μᾶλλον εἰς ἐπίσκοπον.

—Εἰς τὸν μικρὸν ναὸν τῆς Ἱερᾶς Μονῆς «Σάβινα» τῆς Δαλματίας ἀνεκαλύφθη προσφάτως εἰκὼν τῆς Θεοτόκου, ἔργον τοῦ μεγάλου Ἑσπανιστοῦ ζωγράφου Κ. Κονταρήνη (1670—1718). Ἡ εἰκὼν αὐτῇ φέρει μακρὰν ἐπιγραφήν εἰς τὴν

ἐλληνικὴν, ἥτις δέησιν πρὸς τὴν Θεοτόκον ὅπως συνεχῶς καθοδηγῆ τὴν Γερουσίαν τῆς Κερκύρας διὰ νὰ ἐργάζεται διὰ τὸ καλὸν καὶ τὴν εὐτυχίαν τῆς νήσου.

—Εἰς τὸ Ἱστορικὸν Μουσεῖον τοῦ Ζάγκρεμπ ἤνοιξε κατ' αὐτὰς ἔκθεσις εἰκόνων ἀπὸ τοῦ Βυζαντίου μέχρι τοῦ μπαρόκ. Αἱ ἐκτεθειμέναι εἰκόνες εἶναι ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16 μέχρι τοῦ 18 αἰῶνος.

—Κατ' αὐτὰς ἤρχισε νὰ ἐπισκευάζεται τὸ βενετικοῦ ρυθμοῦ «κονάκι» τῆς Ἱερᾶς Μονῆς τῆς Ζίτσης, τὸ ὁποῖον κατεστράφη τὸ 1941 ὑπὸ τῶν Γερμανῶν, οἱ ὅποιοι ἀφοῦ τὸ ἐξουβάρδισαν τὸ περιέχουσιν μὲ πετρέλαιον καὶ τὸ ἐπυρπόλησαν.

—Τὸ Πατριαρχεῖον Σερβίας ἀπεφάσισε νὰ ζητήσῃ νὰ γίνῃ μέλος τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΒΟΥΛΓΑΡΙΑΣ

Ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας Βουλγαρίας διὰ τῆς Ἐγκυκλίου ὑπ' ἀριθ. 3095 τῆς 20 Ἀπριλίου 1964 συνιστᾷ ὅπως ἀπὸ τῆς 20 Αὐγούστου μέχρι τῆς 9 Σεπτεμβρίου ἐ.ξ. ὀργανωθοῦν εἰς τὰς ἀρχιερατικὰς ἐπιτροπείας τῶν ἐπαρχιῶν πανηγυρικαὶ συνελύσεις τοῦ κλήρου, ἀφιερωμένοι εἰς τὴν εἰκοστὴν ἐπέτειον τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπαναστάσεως ἐν Βουλγαρίᾳ, καθ' ἧς δέον νὰ ἐκφωνηθοῦν λόγοι καὶ ἐκτελεσθοῦν καλλιτεχνικὰ προγράμματα.

—Ἡ πρὸ τριετίας συσταθεῖσα δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου Βιβλικὴ Ἐπιτροπὴ πρὸς ἀναθεώρησιν τῆς συνοδικῆς μεταφράσεως τῆς Βίβλου εἰς τὴν βουλγαρικὴν, ἡ ὁποία ἐξεδόθη τύπου πρὸ τεσσαρακονταετίας (1925), ἐτελείωσεν ἤδη τὰ δύο πέμπτα καὶ πλέον τοῦ ἔργου τῆς. Ἡ ἐπιτροπὴ ἀνεθεώρησε μέχρι τοῦδε 11 βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ 14 τῆς Καινῆς Διαθήκης. Ἐκ τῶν βιβλίων τῆς Καινῆς Διαθήκης ἐτελείωσεν ἡ ἀναθεώρησις τῶν τεσσάρων Εὐαγγελίων, τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, τῶν ἐπτὰ Καθολικῶν Ἐπιστολῶν καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Παύλου πρὸς Ῥωμαίους καὶ τῆς Α' πρὸς Θεσσαλονικεῖς.

—Κατόπιν ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, εἰς τὴν Ἱερατικὴν Σχολὴν Σόφιας θὰ γίνουσι δεκτοὶ τὸ 1964-65 εἰς τὴν πρώτην τάξιν 55 μαθηταί. Θὰ λειτουργήσουσι δύο παράλληλα τμήματα, τὸ ἐν μὲ 35 μαθητὰς ἡλικίας μέχρι 17 ἐτῶν, τὸ δὲ ἕτερον μὲ 20 μαθητὰς ἡλικίας μέχρι 35 ἐτῶν.

Εἰς τὸ πρῶτον ἔτος τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας Σόφιας δύναται νὰ ἐγγραφοῦν ἀπόφοιτοι Ἱερατικῶν Σχολῶν καὶ Γυμνασίων, οἱ μὲν πρῶτοι ἀνεῦ ἐξετάσεων οἱ δὲ δεῦτεροι κατόπιν εἰσιτηρίων ἐξετάσεων.

Οἱ σπουδασταὶ τῆς Ἱερατικῆς Σχολῆς καὶ τῆς Θεολογικῆς Ἀκαδημίας εἶναι ὑπότροφοι τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Κατὰ τὴν ἐγγραφὴν τῶν οἱ σπουδασταὶ καταθέτουσι γραπτὴν δήλωσιν ὅτι μετὰ τὸ πέρας τῶν σπουδῶν τῶν θὰ ἱερωθοῦν καὶ ὅτι ἀνδὲν πρόξουν τοῦτο θὰ ἐπιστρέψουσι τὰ διὰ τὰς σπουδὰς τῶν δαπανηθέντα ποσὰ μετὰ τόκου.

ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

—Ὁ πρόεδρος τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Παγκοσμίου Συμβουλίου τῶν Ἐκκλησιῶν κ. Franklin Clark Fry καὶ ὁ Γενικὸς Γραμματεὺς τοῦ αὐτοῦ Συμβουλίου κ. Visser't Hooft ἀπέστειλαν πρὸς τὴν τουρκικὴν κυβερνήσιν τὸ ἐξῆς τηλεγράφημα:

Κατὰ πληροφορίας ἐκ Παρισίων, εἰς τὸ δροπέδιον Σερέν, ὕψους 1400 μ., κείμενον εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἀβινιῶνος, ἐνθα κατὰ τὸ θέρος καὶ τῶν χειμῶνα προσέρχονται χιλιάδες ἐκδρομέων καὶ περιηγητῶν, ἀπεφασίσθη ἡ ἀνέγερσις οἰκουμενικοῦ παρεκκλησίου, ὅπου θὰ εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸ Πανάγιον Πνεῦμα καὶ θὰ ὀνομάζεται «Παρεκκλησίον τῆς Ἐνώσεως».

—Ἡ γερμανικὴ κίνησις «Σημεῖα μετανοίας» προτίθεται νὰ οἰκοδομήσῃ οἰκουμενικὸν κέντρον μελετῶν ἐν Ρόττερταμ.

—Ἡ Βιβλικὴ Ἐταιρεία τῆς Ὀλλανδίας ἐώρτασε τὴν 150ῆν ἐπέτειον τῆς ἰδρύσεώς της. Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ταύτῃ 23.000 διαμαρτυρομένων καὶ ρωμαιοκαθολικῶν συναθροισθέντες εἰς Οὐτρέχτην, προσέφεραν 500.000 φλωρινίων πρὸς ἔκδοσιν ὀρισμένων βιβλίων τῆς Βίβλου εἰς ἀφρικανικὰς γλώσσας διὰ χριστιανικὰς περιοχὰς τοῦ Καμερόν.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ἱερὰ Μητρόπολις Κεφαλληνίας

Ἐχόντες ὑπ' ὄψει τὰς διατάξεις τῶν ἀρθρῶν 46, 47 καὶ 48 τοῦ Α.Ν. 2200/40 «Περὶ Ἱερῶν Ναῶν καὶ Ἐφημερίων» ὡς αὐταὶ διὰ μεταγενεστέρων νόμων ἐτροποποιήθησαν προκειμένου νὰ προβῶμεν εἰς τὴν πληρῶσιν τῶν κενῶν ἐφημεριακῶν θέσεων α) Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Νικολάου Μηριατῶν· Ἀναλήψεως Ληξουρίου, β) τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἁγίου Δημητρίου τοῦ χωρίου Τρωϊαννάτων καὶ γ) τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ Ἱπ. Θεοτόκου τοῦ χωρίου Δεμουτσαντάτων, καλοῦμεν τοὺς βουλομένους νὰ καταλάβωσι τὰς ἐφημεριακὰς ταύτας θέσεις καὶ ἔχοντας τὰ κανονικὰ καὶ νόμιμα προσόντα, ὅπως ἐντὸς μηνὸς ἀπὸ τῆς δημοσιεύσεως τῆς παρούσης προκηρύξεως ἐν τῷ περιοδικῷ «ΕΚΚΛΗΣΙΑ» ὑποβάλλωσιν ἡμῖν αἴτησιν μετὰ τῶν ὑπὸ τοῦ ὡς ἄνω Νόμου ὀριζομένων πιστοποιητικῶν πρὸς ἀνακήρυξιν αὐτῶν ὡς ὑποψηφίων.

Ἐν Ἀθήναις τῇ 12 Ἰουνίου 1964

† Ὁ Κεφαλληνίας ἹΕΡΟΘΕΟΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Μεθοδίου Κοντοστάνου, Μητροπολίτου Κερκύρας καὶ Παξῶν, Συνάντησις τῶν Χριστιανικῶν Ἐκκλησιῶν Δυτικορωμαϊκῆς καὶ Ἀνατολικῆς Ὁρθοδόξου διὰ ταξιδίου τοῦ Πάπα Ρώμης Παύλου ΣΤ' εἰς τοὺς Ἁγίους Τόπους καὶ τοῦ Οἴκου. Πατριάρχου Ἀθηναγόρα Α' ἐν προσπάθειᾳ ἐνώσεως τῶν Ἐκκλησιῶν. Κέρκυρα 1964, σελ. 62.

Ἐπισκόπου Διονυσίου Α. Ψαριανοῦ, Μητροπολίτου Σερβίων καὶ Κοζάνης, Ὑποστρέφειν διὰ Μακεδονίας. Ὀμιλία εἰς θέσιν Προσφωνήσεως, γενομένη ἐν τῷ Ἱερῷ Ναῷ τοῦ Ἁγίου Νικολάου ἐν Κοζάνῃ τῇ 24ῃ Ἰουλίου 1963, ἐνώπιον τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριάρχου Κυρίου Ἀθηναγόρα, περιοδεύοντος εἰς τὰς Ἱερὰς Μητροπόλεις τῶν «Νέων Χωρῶν» τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος. Ἐν Κοζάνῃ 1964, σελ. 31.

Βασιλείου Μ. Βέλλα, Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Τὸ βιβλίον τῆς Ρούθ. Εἰσαγωγή-Μετάφρασις ἐκ τοῦ ἑβραϊκοῦ-Κείμενον τῶν Ο'-Σχόλια. Ἐκδοτικὸς οἶκος «Ἀστήρ» Ἀλ. καὶ Ἐ. Παπαδημητρίου, Ἀθῆναι 1964, σελ. 57.

Παναγιώτου Χ. Δημητροπούλου, Καθηγητοῦ τῆς Ἠθικῆς καὶ Χριστιανικῆς Κοινωνιολογίας τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Ἡ γνησιότης τοῦ χωρίου Α' Ἰωάννου Ε', 7β-8α περὶ τῶν τριῶν ἐν τῷ οὐρανῷ μαρτύρων. (Ἀνάτυπον ἐκ τόμου τῆς ἐπιστημονικῆς Ἐπετηρίδος τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς). Θεσσαλονίκη 1963, σελ. 15.

Καταστατικὸν Γενικοῦ Φιλοπτώχου Ταμείου Ἱερῶν Μητροπόλεως Παραμυθίας, Φιλιατῶν καὶ Γηρομερίου. Β. Διάταγμα ὑπ' ἀριθ. 256 «Ἐφημερίς Κυβερνήσεως» Τεύχος Α' ἀριθ. φύλλου 77/10/5/1961. Παραμυθία 1964, σελ. 22.

Ἀρχιμ. Διονυσίου Κ. Κυράττου, Πρωτοσυγκέλλου τῆς Ἱ.Μητροπόλεως Ἐδέσσης καὶ Πέλλης, Πρὸς διδασκάλους, ἐν Ἐδέσση 1964, σελ. 25.

Ἱερῶν Μητροπόλεως Σάμου καὶ Ἰκαρίας, Ἀ' Ἱερατικὸν Συνέδριον Ἱερῶν Μητροπόλεως Σάμου καὶ Ἰκαρίας. Ἀναμνηστικὸν τεύχος τοῦ πρώτου ἐν Σάμῳ Ἱερατικοῦ Συνεδρίου. Σάμος 1964, σελ. 64.

Χρ. Κ. Κωνσταντάρα, δικηγόρου, Ἡ θρησκεία ὡς κοινωνικὸς παράγων. Εἰς μνήμην τοῦ Σάμου καὶ Ἰκαρίας Εἰρηναίου. Ἐν Λιμένι Βαθέος Σάμου 1964, σελ. 235.

Ψυχολογία καὶ Ζωή. Μελέται τοῦ Ἰνστιτούτου Ἱατρικῆς ψυχολογίας καὶ ψυχικῆς ὑγιεινῆς. 49. Ἀπὸ τὰ ψυχολογικὰ προβλήματα τοῦ παιδιοῦ. Γ'. Τὰ ἀνώμαλα καὶ ἀπροσάρμοστα παιδιά. Ὑπὸ Ἀρ. Α. Ἀσπιώτη, ψυχιάτρου. Συνεργασία Μ.Β. Κωτισπούλου. Ἀθῆναι 1964. Σελ. 190.

« ΕΚΚΛΗΣΙΑ »

ΕΠΙΣΗΜΟΝ ΔΕΛΤΙΟΝ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἐκδιδόμενον κατὰ δεκαπενθήμερον

ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

† Ὁ Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ

† Ὁ Φλωρίνης, Ἀλωπίας καὶ Ἐορδαίας ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

† Ὁ Ναυπακτίας καὶ Εὐρυτανίας ΔΑΜΑΣΚΗΝΟΣ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ

ΘΕΟΔΟΣΙΟΣ Κ. ΣΠΕΡΑΝΤΣΑΣ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ

Ναῶν Ἀρχιεπισκοπῆς Ἀθηνῶν: Δρχ. 50, 75, 100 ἐτησίως.
Λοιπῶν Ναῶν Ἐπικρατείας: 30 ἐτησίως.
Ἐξωτερικοῦ: δολλάρια 3.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Θεοδοσίου Σπεράντσα, Ἀρίστη εὐκαιρία.

Ἐπισκόπου Μελόης Αἰμιλιανοῦ, Ποιμαντικὴ τοῦ Μετανάστου.

Π. Τρεμπέλα, Θεωρία ἀπαράδεκτοι περὶ τὴν Unam Sanctam.

Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, Τὸ πρωτεῖον τοῦ Ἐπισκόπου Ρώμης.

Πρεσβ. Δρ. Ἀντωνίου Ἀλεβιζοπούλου, Τὸ Β' Συνέδριον τῶν ἐν Γερμανίᾳ Ἑλλήνων Ὁρθοδόξων Θεολόγων.

Ι.Γ.Τ., Ἡ Ριζάρειος Σχολὴ εἰς τὴν γενέτειραν τῶν Ριζαρῶν.

Παρατηρήσεων στήλη.

Ἐκκλησιαστικὰ χρονικά.

Προκηρύξεις.

Βιβλιογραφία.

ΜΟΝΟΤΥΠΙΚΑ ΣΥΓΚΡΟΤΗΜΑΤΑ ΤΕΙΡΩΝΗ

Μενάνδρου 4—Ἀθῆναι—Τηλ. 533.805

Ἰπεύθυνος Τυπογραφείου Γεώργιος Σ. Χρυσάφης
Ἰασωνίδου 22 — Σούρμενα